

ВЫБАР — ЖЫЦЦЁ

Міхаіл ФРЫДЛЯНД:

“Паратунак — у нас саміх. Кожны з нас — літаральна кожны! — павінен усвядоміць сваю асабістую адказнасць за будучыню жыцця на зямлі. Памятаеце рэкламу: кожны чалавек на зямлі пакідае пасля сябе за год 300 кілаграмаў смецця? Задача заключаецца ў тым, каб звесці гэты паказчык да мінімуму”.

5

ПАМІЖ ЗЯМНЫМ ГАРЭННЕМ І ВЕЧНЫМ СВЯТЛОМ

Алесь БАДАК — пра кнігу Генадзя Бураўкіна “Паміж зоркай і свечкай”

6—7

“ГАВАРЫЛА З РЭХАМ РЭХА...”

Вершы Міколы МЯТЛІЦКАГА

8

БРАКАНЬБЕРЫ

Апавяданне Паўла МІСЬКО

9, 12

ЛЯ ТРОНА НЕ ЖЫВЕ КАХАННЕ...

Дзве думкі пра п’есу Аляксея ДУДАРАВА “Чорная панна Нясвіжа”

10—11

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на “ЛіМ” на другі квартал 2001 года. Аформіць падпіску можна ў любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 600 рублёў, на тры — 1 800. Кошт ведамаснай падпіскі на месяц — 1 560 рублёў, на тры — 4 680. Наш індэкс — 63856.

Выспа настальгіі

Сёння Траецкае прадмесце амаль такі ж сімвал Мінска, як плошча Перамогі альбо гмахі-блізняты на плошчы Прывакзальнай. І ўжо здаецца, што было яно такім заўжды, гэткай музейна-рэстараннаю выспаю сярод гарадскога тлуму. Але гадоў дваццаць таму лёс гэтага раёна быў яшчэ вельмі няпэўны, і ўвогуле, сярод архітэктараў-горадабудаўнікоў існавала думка, што гэтыя старыя дамы не маюць ніякай

каштоўнасці, і што на іх месцы варта збудаваць некалькі шматпавярховых гмахаў. Глядзець на Траецкае як на горадабудаўнічую каштоўнасць пачалі пасля маскоўскай Алімпіяды. Тады, у 1980 годзе, у Мінску праходзіў адборачны футбольны турнір. Прыехалі турысты ў колькасці, большай ад звычайнай. І высветлілася, што гасцей няма чым зацікавіць, няма чаго ім паказаць. На Алімпіяду едуць за станоўчымі эмоцыямі — не цягнуць жа такіх турыстаў на Курган Славы ў Хатынь, а болей дык нічога і няма...

Ад тых дзён пачалося адраджэнне Траецкага прадмесця. Цяпер тут музеі, выставачныя залы, кавярні, крамы. Тут здымаюць фільмы “пра загінуўшых”. Архітэктары не сталі аднаўляць гістарычна праўдзівы вобраз квартала старога Мінска, яны свядома зрабілі гістарычную “рэкарацыю” і надалі Траецкаму новую функцыю. Напачатку гэта муляла вока, а зараз падаецца, што так яно і трэба.

Побач з Траецкім — Выспа слёз, мемарыял загінуўшым у Афганістане. Калі вырашылі рабіць помнік тут, было шмат пратэстаў. Сёння, калі помнік ёсць, да яго ставяцца спакойна. Адны кажуць, што магло быць і горш, іншыя — што атрымалася някелска. Так ці інакш, гэта ўжо частка вобраза прадмесця і горада ўвогуле.

У свой час менавіта ў Траецкім гарадскія ўлады хацелі паставіць помнік Максіму Багдановічу, але грамадскасць здолела адваяваць для генія больш прэстыжнае месца — перад Операй. А ў Траецкім паставілі помнік Язэпу Драздовічу. Праўда, памерам ён больш нагадвае не помнік, а мемарыяльны знак.

Сёння, глядзячы на Траецкае прадмесце, мы можам уявіць, якім быў бы наш Мінск, калі б на яго не абрынулася “сацыялістычная рэканструкцыя”, — невялікі, утульны горад. Штосьці губляем, штосьці набываем.

У Траецкім можна выпіць кавы, купіць які-небудзь сувенір, паглядзець мастацкую выставу і... адчуць настальгію.

П. В.

Фота М. ПРУПАСА

КОЛА ДЗЁН

За савецкім часам травень (май) быў самым святочным месяцам года — з ягонымі чырвонымі днямі міжнароднай салідарнасці працоўных і перамогі над фашысцкай Германіяй. Зрэшты, святы гэтыя як былі, так і засталіся святымі, адно што першае значна пам'ятка, стала сціпла называцца святам працы і святкавацца адзін дзень, а не два запар, як раней.

За цяперашнім жа часам на першае месца па насычанасці святамі выйшаў, бадай, сакавік — першы вясновы месяц. Застаўся чырвоным дзень 8 сакавіка, хоць, зноў жа, ён трохі змяніў свой статус, ператварыўшыся з дня міжнароднай салідарнасці жанчын проста ў Дзень жанчын — гэта значыць, у свята вясны, кахання, кветак, у свята, якое становіцца сапраўды ўсенародным. Учора, 15 сакавіка, быў Дзень Канстытуцыі. Адзначаецца ён з 1994 года, калі быў устаноўлены, але так і не стаў святам у поўным значэнні гэтага слова — мо таму, што хронная маці яго — першая Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь — з таго часу істотна змянілася. І, нарэшце, 25 сакавіка — дзень абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі, свята, якое адной часткай грамадства не прызнаецца наогул, а другой мянуецца найпершым і найвялікшым — Днём волі, Днём незалежнасці, Днём нараджэння першай суверэннай дзяржавы беларусаў. Час усё яшчэ працуе на вызначэнне статусу гэтага дня, не спяшаецца ставіць у гэтым пытанні апошнюю кропку...

Святы — святамі, а намінацыі гэтага сакавіцкага тыдня носяць пераважна будзённы характар і змест...

СЯМ'Я ТЫДНЯ

Газета "Белорусская нива" за 13 сакавіка пад рубрыкай "Людзі беларускай вёскі" змясціла кароткую інфармацыю пра сям'ю Дубінкаў, якая жыве ў вёсцы Першамайск Шчучынскага раёна. Сям'я як сям'я — муж, жонка і трое малых, ад васьмі да чатырох гадоў, дзяцей. Ян Валяр'янавіч — саўгасны шафёр, Марыя Станіславаўна — выкладчыца музыкі. Вельмі ж працавітая і гаспадарлівая гэтая сям'я! Трымаюць Дубінкі кароў (ажно тры), свіней, птушак. Забяспечваюць не толькі сябе. Летась яны прадалі 7 тысяч літраў малака, 600 кілаграмаў мяса, 200 кілаграмаў мёду, больш за 2 тысячы штук яек. Брва, Дубінкі! Лічы ўраджаюць, ці не праўда? Міжволі думаецца: калі ёсць у нас такія сем'і, дык, значыць, не загінуць беларусы, будуць жыць...

ПАЧАТАК ТЫДНЯ

У калгасе "Дружба народаў" Пінскага раёна на гэтым тыдні (пачынаючы з 10 сакавіка) засеяны пшаніцай першыя 150 гектараў. На першы погляд, нічога дзіўнага: прыйшла вясна — прыйшла сяўба. І ўсё ж дата — 10 сакавіка — здзіўляе. Рэдка які год такою парою пачыналася ў Беларусі сяўба. Мо гэта добры знак? Кажуць жа: ранняя сяўба, як і ранняя жаніцтва, не кайся...

ЗВАРОТ ТЫДНЯ

Ва ўчарашнім нумары "Беларускай лясной газеты" апублікаваны зварот заслужаных лесаводаў краіны да ўсіх жыхароў Беларусі. Сэнс звароту больш чым канкрэтны: "Кожны ў XXI стагоддзі павінен пасадзіць сваё дрэва!" Лесаводы звяртаюцца да кіраўніцтва міністэрстваў, ведамстваў, усіх мясцовых уладных структур, калектываў дзяржаўных і камерцыйных прадпрыемстваў, школьнікаў і студэнтаў і спадзяюцца, што адпаведныя мерапрыемствы будуць праведзены ў кожным горадзе і вёсцы Беларусі.

ДЗІВА ТЫДНЯ

"На Віцебшчыне старшыні калгасаў і дырэктары саўгасаў не введучы за межы раёна без дазволу старшыні райвыканкама. Такі парадак, які распаўсюджваецца, дарэчы, і на выхадныя дні, свайго роду адміністрацыйны рэсурс умацавання дысцыпліны. Пачнеш "гузацца" — сапсуеш адносіны. Кіраўнікоў супакойваюць, што ў сваю чаргу сам старшыня райвыканкама за межы раёна не введзе без дазволу з Віцебска..."

Гэта чорным па белым, як кажуць, надрукавана на першай старонцы "Народнай газеты" за 13 сакавіка. У дадатак гаворыцца, што правіла гэтае "негласное", вынайшлі яго не віцебляне, у іншых абласцях кантроль яшчэ больш жорсткі. Няўжо гэта праўда? Да такога, здаецца, нават і сам Язэп Вісарыянавіч не дадумаўся!..

АБ'ЯВЫ ТЫДНЯ

Будзённы факт з нашага жыцця. У вагоне Мінскага метро наклеены побач дзве аб'явы. Першая такая: "Высокааплата праца! Запрашаюцца швакні! Зарплата — 100 тысяч рублёў!" Другая прапаноўвала: "Самыя танныя сапраўдныя джынсы з Амерыкі. Толькі ў нас! Цана — 45 тысяч рублёў". Вось так: высокааплата называецца праца, за якую можна купіць дзве джынсы! Дарэчы, высакаясяныя, сапраўдныя амерыканскія джынсы "Леві Страус" каштуюць у Амерыцы 25-30 долараў, а зарплату, меншую чым 5-6 тысяч долараў, ніхто там высокай не назаве. Не, наўрад ці ажыццявім мы калі-небудзь савецкі лозунг, зведзены да вядомай абрэвіятуры "ДИП": дагонім і перагонім — вядома ж, тую самую Амерыку.

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

85 гадоў назад, у сакавіку 1916 года, у Мінску быў заснаваны клуб беларускай мастацкай інтэлігенцыі "Беларуская хатка". Юбілей гэты выклікае дзіўную, дужа сумную асацыяцыю: ці не ператворыцца ў своеасаблівую "Беларускую хатку" (на новым этапе) у выніку намечаных пературбацый былы Дом літаратара ў Мінску — гэта значыць, калі туды будзе пераселены ўсе творчыя саюзы і аб'яднанні краіны?

ЛЮКСЫ ТЫДНЯ

У адрамантаваным Светлагорскім раддоме паявіліся палаты "люкс" — з санвузламі, тэлевізарамі, мяккай мэбляй. Для багатых, вядома. Плаці, чалавеча, грошы і вязі жонку раджаць у "люкс". Можаш і нянечку асабістую наняць — зноў жа, за грошы... У многіх з нас такія навацы выклікаюць непрыемныя адчуванні — кшталту зубнога болю. А калі падумаць, дык мо гэтак і трэба? У народзе ж, дарэчы, здаўна гаварылі: добраму чалавечку добра і ў запечку, а блугому і на покуці мулка...

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"У нас увогуле не зусім нармальна ідзе нацыянальны працэс. Асабліва апошнім часам. Ідзе, на жаль, дэбеларусізацыя, пра якую я гаварыў, яна праводзіцца рознымі шляхамі і, мабыць, мэтанакіравана. Я не ведаю, чаму наш урад не звяртае на гэта ўвагі. Гэта ж шкодзіць і дзяржаўстваў. Ніколі ні ў адной краіне не падрываюцца тыя асновы, на якіх гэта краіна, дзяржава, нацыя трымаюцца". (З інтэр'ю Вячаслава Рагойшы "Пазанацыянальнай літаратуры не бывае", "Звязда", 13 сакавіка г. г.).

ВІШУЕМ!

Лаўрэаты Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь 2000 года

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ:
імя Янкі Купалы (за творы паэзіі і драматургіі)
Скарынкін Уладзімір Максімавіч, паэт, перакладчык, член грамадскага аб'яднання "Саюз беларускіх пісьменнікаў". — за мастацкі пераклад пазмы Дантэ Аліг'еры "Боская камедыя" ў кнізе, апублікаванай у 1997 годзе;
імя Якуба Коласа (за творы прозы):
Кусянкоў Мікола Сяргеевіч, пісьменнік, кіраўнік групы "Пам'яць" выдавецтва "Мастацкая літаратура", — за дылогію "Явар з калінаю" і "Арляк і зязюля", апублікаваную ў 1994 і 1998 гадах;
імя Кастуся Каліноўскага (за работы ў галіне мастацкай публіцыстыкі (літаратура, мастацтва)
Ліпскі Уладзімір Сцяпанавіч, пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка", прэзідэнт Беларускага дзіцячага фонду, член Нацыянальнай камісіі па правах дзіцяці, — за створаныя ў 1997—2000 гадах творы для дзяцей, якія выходзяць любоў да Радзімы, сям'і, "Пралескі ў небе", "Мама. Малітва сына", "Каралева белых прынцэс", а таксама за кнігу "Я. Праўдзівы аповед пра твай і мой радавод".

У ГАЛІНЕ МАСТАЦТВА, ДЫЗАЙНУ І АРХІТЭКТУРЫ:
за шырока прызнаныя работы рэжысёраў, дырыжораў, балетмайстраў,

хормайстраў, артыстаў, мастакоў, сцэнарыстаў, кампазітараў і драматургаў, апэратараў у пастаноўках тэатраў, кінастудый, на тэлебачанні і радыё
Пелагейчанка Эдуард Іванавіч, народны артыст РСФСР, саліст оперы, вядучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Рэспублікі Беларусь, — за сцэнічныя работы 1996—1999 гадоў (партыі Радамеса ў оперы Дж. Вердзі "Аіда", Германа ў оперы П. Чайкоўскага "Пікавая дама", Хазэ ў оперы Ж. Біза "Кармэн", Турыду ў оперы П. Масканы "Сельскі гонар", Альфрэда Іла ў оперы С. Картэса "Візіт дамы");
за творы жывапісу, скульптуры, графікі, манументальна-дэкаратыўнага і прыкладнага мастацтва, дызайну
Славук Валерыі Пятровіч, мастак-графік, дацэнт кафедры графікі Беларускай акадэміі мастацтваў, член грамадскага аб'яднання "Беларускі саюз мастакоў", — за цыкл графічных твораў паводле матываў беларускіх казак, створаных у 1995—1998 гадах;
Казакевіч Мікалай Канстанцінавіч, мастак-жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, член грамадскага аб'яднання "Беларускі саюз мастакоў", — за серыю пейзажаў "Крававы Беларусі", выкананых у 1995—1998 гадах.

У ГАЛІНЕ ГУМАНІТАРНЫХ І САЦЫЯЛЬНЫХ НАВУК
Мацкевіч Юзэфа Фларыянаўна, доктар філалагічных навук, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, загадчык аддзела Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Клімчук Фёдар Данілавіч, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік таго ж інстытута, Чабярук Алена Іванаўна, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік таго ж інстытута, Яшкін Іван Якаўлевіч, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтру імя Францыска Скарыны пры Міністэрстве адукацыі Рэспублікі Беларусь, Рамановіч Яўгенія Міхайлаўна, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Лобач Святлана Георгіеўна, малодшы навуковы супрацоўнік таго ж інстытута, — за цыкл работ "Лексічны атлас беларускіх народных гаворак" у 5-і тамах.
Круталевіч Вадзім Андрэевіч, доктар юрыдычных навук, прафесар, галоўны навуковы супрацоўнік Інстытута дзяржавы і права Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, — за цыкл работ "Гісторыя Беларусі: абвешчэнне і станаўленне беларускай дзяржаўнасці (1917—1922 гг.)".

Прысвячаецца вялікаму Кабзару

Тарас Шаўчэнка належыць не толькі ўкраінскаму народу. Як Пушкін, Міцкевіч, Купала, ён увабраў у сваёй асобе агромністы пазычны талент, высокі гуманізм і асветніцтва, тую грамадзянскую пазіцыю, якая заўсёды вылучала тытанаў духу. Неўміручы радкі Кабзара і сёння дыхаюць дабрывёй і вечнасцю, вучаць нас любові да Бацькаўшчыны.

Пра гэта ішла размова на ім-прэзе ў Доме дружбы, прысвечанай памяці Тараса Шаўчэнкі. Прысутныя гаварылі пра тое, што 140-годдзе з дня смерці выдатнага сына ўкраінскага народа, якое адзначаецца ў гэтыя дні ва ўсім славянскім свеце, стала нагодай яшчэ раз успомніць пра запаветы вялікага Кабзара, пра агульныя для нашых братніх народаў ідэі свабоды і гуманізму.

У вечарыне бралі ўдзел пасол Украіны на Беларусі Анатоль

Дронь, саветнік амбасады па культуры Станіслаў Удавенка, выкладчык БДУ Ганна Сапсай, пісьменнікі Вячаслаў Рагойша, Васіль Жуковіч, Валеры Сталко. Студэнты БДУ читалі вершы Шаўчэнкі ў перакладзе на беларускую, рускую, польскую і іншыя славянскія мовы. Салісты Акадэміі музыкі і спеўны ансамбль украінскага аб'яднання "Ватра" выканаў песні на вершы Кабзара.

Шаўчэнкаўскія чытанні адбудуцца і ў вялікай зале Дома літаратара 23 сакавіка.

Н. К.

Тарас ШАЎЧЭНКА

Запавет

Як памру, то пахавайце
На Украіне мілай,
Сярод стэпу на кургане

Будзе хай магіла,
Каб палёў абсяг шырокі,
І Дняпро, і кручы
Было бачна, было чутна,
Як раве раучы.
Як з Украіны панясе ён
У сіняе мора
Кроў варажую... тады я
І палі, і горы —
Кіну ўсё і ў неба рыну,
Да самога Бога,
Каб маліцца... а датуль я
Не ведаю Бога.
Пахавайце ды ўставайце,
Кайданы парвіце
І варажэй злой крывёю
Волю акрапіце.
І мяне ў сям'і вялікай,
Сям'і вольнай, новай,
Не забудзьце, памяніце
Нязлым ціхім словам.

Пераклаў з украінскай
Валеры СТРАЛКО

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Дзяржаўны камітэт па друку зацвердзіў канцэпцыю рэспубліканскай сістэмы прапаганды і рэкламы беларускай кнігі. Яна прадугледжвае стварэнне ў рэспубліцы дзейснай сістэмы, у якой будуць раўнапраўнымі партнёрамі як паліграфісты, так і дзяржаўныя, грамадскія арганізацыі краіны, дзейнасць якіх скіравана на духоўную сферу грамадства.

Асобны раздзел канцэпцыі прысвечаны дзейнасці Саюза беларускіх пісьменнікаў. Ён, у прыватнасці,

прадугледжвае аднаўленне работы Бюро прапаганды беларускай літаратуры сумесна з Беллітфондам, акцыю "Радаводныя вытокі" пры ўдзеле работнікаў выдавецтваў, правядзенне ў Полацку штогодніх скарынаўскіх святаў кнігі з арганізацыйнай кніжнага кірмашу, выездаў пісьменніцкіх брыгад у суседнія Ушацкі, Расонскі, Верхнядзвінскі раёны.

Справа прапаганды беларускай кнігі будучы слушыць і прэзентацыі ў бібліятэцы Саюза пісьменнікаў, выступленні творцаў у сродках масавай інфармацыі.

Н. К.

КІНО

Жаночыя партрэты ў інтэр'ерах

У панядзелак Інстытут Гётэ разам з пасольствам Францыі ў РБ прадставілі першую ў гэтым годзе сумесную кінапраграму пад агульнай назвай "Жаночы партрэт у інтэр'еры": жанчыны-рэжысёры Францыі і Германіі.

12 сакавіка праграму адкрыла карціна Н. Гарсія "Вандомская плошча" з непаўторнай К. Дэнэў у галоўнай ролі (1998 г.). У гэтай "псіхалагічнай гісторыі ў стылі Жоржа Сіменона" вядомай французскай актрысе выпала сыграць зноў вяртаецца да нармальнага жыцця. Праз дзень гледачы ўбачылі не менш цікавыя фільмы "Усебакова абмежаваная асоба" Х. Зандэр (1977 г.), які мусіў распавесці пра тры звычайныя дні з жыцця незалежнага фотарэпарцёра Эды Хімнеўскі і "На продаж" Л.

Масон (1998 г.), у якім паліцэйскі дэтэктыў, шукаючы прапаўшую жанчыну, знаходзіць... самога сябе. (Дарэчы, летась у Мінску прайшла рэтраспектыва фільмаў таленавітага нямецкага рэжысёра Х. Зандэр, якая ўвайшла ў гісторыю еўрапейскага кіно з дакументальнай карцінай "Вызваліцелі і вызваленыя" пра лёс нямецкіх жанчын, згвалтаваных савецкімі, французскімі, амерыканскімі салдатамі ў 1945 годзе. Прадстаўленая ў гэтай праграме стужка "Усебакова абмежаваная асоба" — адна з першых ігравых карцін Х. Зандэр, у якой сыграла сама рэжысёр.) Сёння ўвечар можна будзе пабачыць фільм "Жудаснае дзяўчо" Ю. Брукнер (1976 г.), у якім "фантазія і рэчаіснасць пераплятаюцца настолькі, што яго мог бы зняць Жан-Люк Гадар... калі б быў жанчы-

най", а 19 сакавіка — самую "тытулаваную" стужку праграмы, узнагароджаную ў 2000 годзе чатырма прэміямі "Сезар" (французскі аналаг "Оскара"), "Салон прыгажосці "Венера" Т. Маршал, дзе адну з галоўных роляў сыграла вядомая французская актрыса Наталі Бэй, якая пасля доўгага перапынку зноў вярнулася ў кінематограф. Гэта карціна ўяўляе сабой "драматычную камедыю" пра трох працаўніц парызскага салона прыгажосці. У наступны ж вечар кінапаказ закрые карціна нямецкага рэжысёра М. фон Трота "Зняважаны гонар Катарыны Блюм" (1975 г.), адзін з лепшых узораў "новага нямецкага кіно" пачатку 70-х.

Паказ фільмаў праходзіць у Рэспубліканскім Палацы культуры ветэранаў.

В. Б.

Святло душы і таленту

Погляд у перспектыву

Пад такой назвай прайшла вечарына ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, прысвечаная 105-й гадавіне з дня нараджэння Кандрата Крапівы. Пяць гадоў таму, да 100-годдзя вялікага байкалісца ў музеі была адкрыта цікавая выстава "Кандрат Крапіва — вядомы і невядомы". Пры яе падрыхтоўцы ў супрацоўніцтве музея ўсталюваліся добрыя адносіны з нявесткай Кандрата Крапівы Зояй Атраховіч. Шмат матэрыялаў з сямейнага архіва яна падаравала музею. Сяброўскія адносіны працягваюцца, і, дзякуючы ім, цяпер таксама адкрыта выстава, крыху незвычайная, бо прысвечана яна не толькі Кандрату Крапіве, але і яго нашчадкам. Кандрат Кандратавіч паўстае як пачынальнік таленавітага роду. У экспазіцыі мастацкія работы сына Ігара, зробленыя ў красавіку 1945 года, унучкі Алены, яе мужа Анатоля Александровіча і іх дачкі Варвары, студэнткі Беларускай акадэміі мастацтваў.

Адкрыў вечарыну дырэктар Аб'яднаннага дзяржаўнага літаратурнага музеяў Рэспублікі Беларусь Леанід Хадкевіч. Свята пачалося з выступлення народнага фальклорнага ансамбля Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта "Тутэйшая шляхта". Мастацкі кіраўнік калектыву — Лявон Махнач і ўдзельнік ансамбля, дырэктар — яго брат Анатоль з'яўляюцца не толькі землякамі К. Крапівы, але і сваякамі па лініі жонкі.

Зоя Атраховіч узгадала, што Кандрат Кандратавіч заўсёды любіў гэсцей, шчыра іх прымаў. Сведчаннем таму фотаздымкі, дзе пісьменнік сярод родных, разам з унучкамі, праўнукамі, за гульні ў шахматы.

Ад Саюза беларускіх пісьмен-

нікаў выступіў намеснік старшыні Навум Галыпяровіч. Ён гаварыў пра значнасць, велічнасць постаці пісьменніка, пра вялікі ўклад яго творчасці ў беларускую літаратуру і культуру.

Пра рэдкія, але запамінальныя сустрэчы з Кандратам Крапівым расказала пісьменніца Лідзія Арабей. Яна адзначыла, што пісьменнік прайшоў праз браму неўміручасці без блату, і колькі будзе жыць беларускае слова, столькі будзе жыць творчасць Кандрата Крапівы.

Пра сваю працу з Кандратам Кандратавічам у складзе тэрміналагічнай камісіі па стварэнні Беларускай савецкай энцыклапедыі распавёў вучань пісьменніка, драматург Алесь Петрашкевіч.

Дзмітрый Бугаёў, даследчык творчасці К. Крапівы, падзяліўся сваімі ўспамінамі пра адносіны Кандрата Кандратавіча да крытычных матэрыялаў на сваю творчасць.

Пра працу ў Акадэміі навук над складаннем слоўнікаў расказаў пісьменнік Міхась Пазнякоў. Па яго словах, ён вельмі ўдзячны лёсу за сустрэчы з Кандратам Кандратавічам. З 1978 па 1981 яны працавалі разам.

Відаць, невыпадкова сёння М. Пазнякоў узначальвае часопіс "Вожык".

Шчырыя словы ўдзячнасці ўсім удзельнікам, і словы спадзявання на стварэнне музея Кандрата Крапівы ў Мінску выказала ўнучка пісьменніка, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт Беларускай акадэміі мастацтваў, член Саюза мастакоў Беларусі Алена Атраховіч. Музейшчыкі з задавальненнем падтрымліваюць гэтую прапанову і гатовы зрабіць у гэтым накірунку ўсё, што ад іх залежыць.

Сваімі ўспамінамі падзялілася нявестка пісьменніка, кандыдат медыцынскіх навук Зоя Атраховіч. Яна гаварыла пра шчырасць душы Кандрата Крапівы, яго інтэлігентнасць, сціпласць, любоў да ўнучкаў і праўнукаў.

Успаміны былі такімі цёплымі, шчырымі, адкрытымі, што вечарына набыла характар сямейнай сустрэчы. Усё адбылося так, як любіў Кандрат Крапіва, чалавек, які прыйшоў да нас з XIX стагоддзя, а сёння яго творчасць упэўнена ўваходзіць ужо ў XXI стагоддзе.

Вольга ГУЛЕВА

Фота Валерыя СІБРЫКАВА

Адбыўся абласны сход сяброў Беларускага саюза мастакоў, які абмеркаваў надзённы творчы пытанні, што вынікі з нядаўняга рэспубліканскага нарады па вырашэнні праблем развіцця культуры і мастацтва. Старшыня абласной арганізацыі Анатоль Отчыч адзначыў, што летась на Гомельшчыне было нямаля зроблена па развіцці творчага патэнцыялу жывапісцаў, графікаў, скульптараў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. На сходзе таксама абмяркоўваўся план творчых мерапрыемстваў на гэты год. У Гомелі і Светлагорску, напрыклад, адбудуцца рэспубліканскія пленэры скульптараў і жывапісцаў, пройдзе 20 выстаў у карціннай галерэі абласной арганізацыі СМ, запланаваны таксама экспазіцыі ў выставачнай зале Мазыра і карціннай галерэі Светлагорска. Шмат гаварылася на сходзе і аб слабай матэрыяльнай базе мясцовай арганізацыі СМ.

Краявіды роднага краю

Мастак Пётр Фей святкуе ў гэтыя дні 55-годдзе з дня нараджэння. Свой творчы шлях пачынаў як кераміст. Ягоныя творы экспанаваліся ў Маскве, Ташкенце, Юрмале, Фларэнцыі. У апошні час Пётр Фей актыўна працуе ў галіне жывапісу. Летась быў

удзельнікам пленэраў: міжнароднага — у Тураве і абласнога ў Рэчыцы. У гэтыя дні ў карціннай галерэі абласной арганізацыі Саюза мастакоў адкрылася персанальная выстава пейзажаў Пятра Фея пад агульнай назвай "Краявіды роднага краю".

"Круглы стол" у Ветцы

У райцэнтры прайшло пасяджэнне "круглага стала" на тэму "Веткаўскі музей народнай творчасці як рэагянальны цэнтр навукова-даследчай, творчай і выхавачай работы". У мерапрыемстве, на якім закралася шматлікія праблемы нацыянальнай культуры, прымалі ўдзел намеснік міністра культуры В. Гедройц, намеснік старшыні Гомельскага аблвыканкама У. Давідовіч, старшыня Веткаўскага райвыканкама А. Баранаў, навукоўцы Беларусі, якія займаюцца праблемамі развіцця культуры. Асабліва ўвага на пасяджэнні была звернута на захаванне, рэстаўрацыю і кансерваванне экспанатаў Веткаўскага музея, пашырэнне яго плошчы і ўключэнне ў рэспубліканскую праграму камп'ютэрызацыі музейных калекцый.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБШЧЫНА...

"Свячанка" Алеся Бабаеда

Выйшаў у свет зборнік прозы Алеся Бабаеда "Свячанка". Чытачы ведаюць пісьменніка па кнігах вершаў "Колеры шчасця і болю", "Ля вогнішча". Ягоныя творы часта з'яўляюцца на старонках рэспубліканскага перыядычнага друку. Жыве пісьменнік у Бешанковічах, працуе ўрачом цэнтральнай райбальніцы.

Апавяданні Бабаеда звязаны з яго радзімай, землякамі, дзіцячымі ўспамінамі. Людзі, якіх сустракаеш у апавяданні, краюць сваёй чысцінёй і багаццем душы. У новай кнізе аўтар паўстае перш за ўсё як філосаф і публіцыст. Ягоныя творы напоўнены сапраўдным грамадзянскім пачуццям і рэаліям сённяшняга часу.

Узнялася марай да нябёс

На Глыбоччыне прайшла літаратурна-музычная вечарына "Узімуся марай да нябёс", прысвечаная юбілею паэткі Марыі Баравік, якая жыве і працуе ў Падсвіллі. Таленавітую жанчыну віншавалі старшыня райсавета дэпутатаў Мікалай Стоцік, пісьменнікі Франц Сіўко, Алесь Жыгунюў, госці з Латвіі. Марыя Баравік чытала свае новыя вершы, а шматлікія сябры і прыхільнікі яе таленту віншавалі паэтку з днём нараджэння.

Святлана ГУК

БРЭСТШЧЫНА...

Школа Аляксандра Алонцава

Гэтую мастацкую школу ў Брэсце так і называюць: школа Алонцава. Ён быў ініцыятарам яе ўтварэння, і вось ужо 25 гадоў кіруе навучаннем здольных да творчасці дзяцей. Столькі ж часу займаецца ўласнай творчасцю, галоўнае месца ў якой займае акварэль. Нядаўна ў будынку абласной мастакоўскай арганізацыі экспанавалася ягоная персанальная выстава з нагоды і

гэтых дзвюх дат, і 60-гадовага юбілею аўтара, сябра СМ, удзельніка шэрагу прэстыжных вернісажаў і конкурсаў. Акварэльныя малюнк і карціны Алонцава падкупляюць тэматчнай выразнасцю, экспрэсіяй святла і фарбаў, нязменным нацыянальным каларытам. Асабліва прываблівае майстра акварэлі свет дзяцінства, адсюль і жывісцэвардзальнасць ягоных прац.

Клуб "Гармонія"

Два гады ў Брэсцкім аддзяленні Беларускай чыгункі дзейнічае жаночы аматарскі клуб "Гармонія". Аб'ядноўвае ён пераважна спецыялістаў дашкольнага выхавання, якія працуюць у ведамасных дзіцячых садках. Клуб пад кіраўніцтвам метадыста Эльвіры Жураўскай аказвае дапамогу маладзям, якім не выпадае спецыяльнага адукацыянага ўзросту, дзецям. Адметнасць жа яго ў тым, што педагогі займаюцца творчасцю — спяваюць і танцуюць, ткуць і вышываюць, пішуць вершы і малююць. Амаль на кожнае пасяджэнне клуба запрашаюцца прафесійныя аўтары. Зусім нядаўна цікавая вечарына прайшла з удзелам берасцейскіх пісьменнікаў, бардаў, мастакоў. Значная частка праграмы была прысвечана сяброўцы клуба, педагогу і пісьменніцы Валяціне Куксе з нагоды яе "залатога" юбілею.

Пружанскі блюз

Такую назву абласны фестываль джазавай музыкі атрымаў з той прычыны, што арганізавалі яго пружанскія работнікі культуры і, у прыватнасці, кіраўнік эстраднага аркестра Юрый Казей. Восем джазавых калектываў (сярод якіх і вакалісты) не толькі спаборнічалі паміж сабой, а і наладжвалі на працягу двух дзён выступленні ў

раённым цэнтры і іншых населеных пунктах Пружаншчыны. Журы фестывалю адзначыла аркестры Баранавіцкага і Пружанскага гарадскіх дамоў культуры, студэнткі калектыву Брэсцкага дзяржуніверсітэта, які, дарэчы, выступаў з цікавымі аранжыроўкамі старажытных беларускіх кантаў.

Сымон АКСЕНІН

МІНШЧЫНА...

Сусветы яўрэйскага жыцця...

У бібліятэцы імя Я. Купалы адбылося адкрыццё выставы кніг, часопісаў, міжнародных медыя-носьбітаў інфармацыі пад назвай "Сусветы яўрэйскага жыцця ў мястэчку і ў горадзе". Гэта сумесны праект Інстытута імя Гётэ і таварыства яўрэйскай культуры.

Усяго было прадстаўлена 449 кніг і выданняў пра знішчэнне яўрэйскага мястэчка і разнастайны свет яўрэйскага жыцця ў буйных гарадах, аб прафесійных жабраках і таленавітых вучоных, пра рабочых і ўладальнікаў фабрык, пра дарослых і дзяцей, але найперш за ўсё пра людзей, якія, нягледзячы на ўсе цяжкасці, імкнуліся захаваць сваю культуру і самабытнасць.

Спадарыня Мюлер, дырэктарка Інстытута імя Гётэ, адзначыла, што ідэя стварэння выставы нарадзілася сумесна з Франкфурцкім кніжным кірмашом і польска-яўрэйскім таварыствам.

Людміла ГУРМАН, студэнтка ф-та журналістыкі БДУ

ФЕСТИВАЛІ

З верай у дабрывіню і каханне

16–18 сакавіка ў Маладзечне адбудзецца VII рэспубліканскі тэатральны фестываль "Маладзечанская сакавіца-2001". Адразу пасля ўрачыстага адкрыцця сваю новую працу — спектакль "Кім" па п'есе А. Дударова — паказа калектыву Мінскага абласнога драматычнага тэатра, гаспадар фестывалю. Напярэдадні гэтай падзеі мы гутарым з мастацкім кіраўніком тэатра, рэжысёрам спектакля "Кім", заслужаным дзеячам культуры Рэспублікі Беларусь Мікалаем Мацкевічам.

— Мікалай Пятровіч, ваш тэатр і вы асабіста неаднойчы звярталіся да творчасці Аляксея Дударова. Дастаткова згадаць такія спектаклі, як "Радавыя", "Адчуранне", "Прынц Мамабук", "Вавілон". На гэты раз — "Кім". Што — у Беларусі няма іншых таленавітых аўтараў, альбо справа ў вашых асабістых стасунках з драматургам, асабістых сімпатыях?

— Па-першае, Аляксей Дударав заўсёды арганічны і сучасны. Ён жыве не толькі сённяшнімі праблемамі, але і зазірае наперад. Па-другое, падкупляе майстэрства драматурга, які хораша адчувае сцэну. Ён вучыцца на акцёрскім і таму добра прапрацоўвае лінію паводзін артыстаў. Ён як бы праігрывае ўсё за іх, націскае на тыя ж клавшы, на якія будуць націскаць і артысты. Па-трэцяе, яго грамадзянская пазіцыя і мая супадаюць. У нас даўня сяброўскія адносіны яшчэ з часу "Радавых". Я ўжо не кажу пра тое, што Дударав прымаў актыўны ўдзел у стварэнні нашага калектыву. Таму я заўсёды з нецярпеннем чакаю, калі Аляксей Ануфрыевіч напіша новую п'есу. І я рады, што драматург адразу, як кажуць, "з машынк" (яшчэ "гарачую"), дасылае п'есу нашаму тэатру, заўсёды бывае на прэм'ерах.

— П'еса "Кім" істотна адрозніваецца ад папярэдніх п'ес А. Дударова. І, тым не менш, вы адразу ж узняліся за яе пастановку. Чым яна вас так зацікавіла?

— У "Кіме" ёсць натуральнае адчуванне праблем сучаснасці, сацыяльных праблем. На жаль, у нашым грамадстве нярэдка выпадакі, калі бацькі кідаюць сваіх дзяцей. А гэта ж нашы дзеці! Які мы след пакінем у іх душах? Што яны перададуць наступным пакаленням? У Дударова ёсць гэты непакрой, трывога за будучае пакален-

не. Гэта праблема архіважная. Таму я лічу, што драматург і ў гэтай п'есе не здраджвае сабе, — ён пераключае сябе ў іншую плоскасць.

— Спектакль жанрава вызначаны як меладрама. Вам не здаецца, што часцяком матэрыял п'есы выходзіць за межы гэтага жанру?

— Так, сапраўды. Але ж, згадаецца, і ў жыцці чыстага жанру не бывае. Сёння чалавек смяецца, заўтра плача. Меладраматычная лінія найперш прысутнічае ў адносінах Юліі і Каралёва. Юлія імкнецца заблукаўшага Каралёва адагрэць сваім каханнем, сваім цяплом. Яна адчувае, што яго прагматызм — гэта даніна модзе, што ў яго ёсць душа, толькі яе трэба разбудзіць. Дзякуючы Юліі, Каралёў знаходзіць сябе духоўна, а дзякуючы Каралёву, Юлія мае надзею вярнуць сабе фізічнае здароўе. У аснове п'есы ляжыць хрысціянская мараль: ты — мне, я табе. На гэтым маленькім маральным полі разыгрываецца гісторыя, з якой глядач павінен пайсці з аптымізмам, з верай у дабрывіню і каханне.

— Як доўга вы шукалі выканаўцу галоўнага героя — Кіма?

— Я ў думках уяўляў сабе таго чалавека, якому толькі 13 гадоў, а ён ужо думае, разважае па-даросламу. Калі шукаў выканаўцу, я разумеў, што, з аднаго боку, на сцэне павінен быць вопытны артыст, які ўмее думаць ва ўмовах глядзельнай залы, а, з іншага боку, герой павінен быць і неспасрэдным, які адпавядае ўзросту. Была вось такая дылема. І ўсё-такі я прыйшоў да высновы, што трэба шукаць артыста такога ж узросту, як і герой — цікаўнага, дапытлівага па натуре хлапчука. Не адразу, але я знайшоў такога.

Ім аказаўся вучань 8 "В" класа СШ N 4 г. Маладзечна Дзмітрый Свірыда. Напачатку не ўсё атрымлялася, але ён уразіў сваім тэмпераментам, выдатным беларускім вы-

маўленнем. Гэта ў многім прадвызначыла ўсё астатняе. Сёння я магу сказаць, што з Дзімам было вельмі прыемна працаваць. Ён арганічна ўліўся ў труп тэатра, разумее ўсё з паўслова, адчувае сябе разняволена. Я хацеў, каб ён быў натуральным у прапанаваных абставінах, і лічу, што ў выніку мы разам з ім стварылі той вобраз Кіма, які хацеў убачыць драматург. Хто ведае — можа, мы адкрылі ў ім будучага артыста?!

— Што вы можаце сказаць пра выканаўцаў іншых роляў?

— Ролю Юліі выконвае Вікторыя Карасевіч. Гэта, па сутнасці, яе першая вялікая роля. Яна арганічна трапляе на ўзрост, самаахварна траціць сябе (нават на рэпетыцыях). Змяніўся імідж у Аляксандра Пашкевіча. З кожным спектаклем ён становіцца ўсё больш натуральным. Хораша раскрылася Ірына Кляпацкая. У Барыса Доніна роля невялікая, але і ён на месцы. Нарэшце, малеча, якая выходзіць у фінале, нязмушана стварае атмасферу шчаслівага канца, дабрыні, яднання.

— Чаго чакаеце ад фестывалю?

— Надзеі на ацэнку нашай працы. Якая яна будзе — нам невядома. А ўвогуле я вельмі рады таму, што фестываль тэатральнага мастацтва "Маладзечанская сакавіца" аднаўляецца, што добрая традыцыя працягваецца.

Гутарыў Мікола ШАБОВІЧ

На здымку: сцэна са спектакля "Кім".

Фота Андрэя КАСКІНА

Майстар "партытурнага жывапісу"

На такіх музыкантах, пачалаваных Богам, трымаецца творчасць, мастацкае жыццё, вобразна-эстэтычны свет кожнай праграмы, кожнага выступлення. Талантам, густам, эрудыцыяй, прафесійным досведу Андрэя Шлянёва сілкаваліся ды сілкуюцца многія своеадметныя старонкі айчыннага музычнага мастацтва. Пра гэта, мабыць, не здагадваюцца легкадумныя "паляўнічыя на зоркі", паклоннікі "модных" імёнаў. Пра гэта ведаюць калегі, спецыялісты, сапраўдныя меламены, для якіх Андрэй Шлянёў — даўно ўжо зорка з імем".

Даўно — гэта значыць з тых часоў, калі ён працаваў піяністам у аркестры Белтэлерадыё, куды быў прыняты неўзабаве пасля заканчэння кансерваторыі. Нават аматары штодзённых радыёканцэртаў на хатняй кухні тады ж, пры канцы 60-х — на пачатку 70-х, заўважылі з яўленне новага талента ў музычным эфіры. Бліскучыя фартэпійныя імправізацыі Андрэя Шлянёва, яго дасціпныя аранжыроўкі папулярных класічных мелодый, інструментальныя апрацоўкі беларускага фальклору, яго ўласныя кампазіцыі для эстраднага аркестра немажліва было не заўважыць!

Выдатны піяніст, імправізатар выявіў яскравы дар аранжыроўшчыка і кампазітара. Ён — аўтар соцень маляўнічых, "жывапісных" партытур, сярод якіх — свежыя інструментальныя інтэрпрэтацыі, апрацоўкі вядомай класічнай, народнай і джазавай музыкі, а таксама свае творы: аркестравыя п'есы, фартэпійныя ансамблі, песні для дзяцей, музыка для дакументальнага кіно. А яшчэ ім напісаны Канцэрт для габоя і камернага аркестра, "Паэма" для камернага аркестра...

Амаль 20 гадоў таму Андрэй Андрэвіч ганаравалі званнем заслужанага артыста Беларусі. А пяццю гадамі пазней пачалася новая старонка яго творчай біяграфіі, звязаная з нараджэннем новага аркестра — Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з маэстра Міхалам Фінбергам. Так што А. Шлянёў — адзін з ветэранаў і адно з найдасканалых увасабленняў творчага духу гэтага занага калектыву. Прыгадайма, напрыклад, фантастычна прыгожыя, вабныя для спанатранага і спешчанага слухача, бездакорныя аркестравыя пералажэнні старадаўняй беларускай музыкі, якія апошнім часам робіць гэты музыкант. Створаныя ў арыгінале пераважна для фартэпійна, яны набылі, дзякуючы аранжыроўкам, гукалісную маляўнічасць і жывы, свежы сучасны дух, аздобіўшы канцэртныя праграмы фестываляў "Музы Нясвіжа".

Мабыць, калі-нікалі вы заўважылі ў цэнтры нашай сталіцы сівога і маладжавага, сціплага вонкі чалавека на ровары, які "руліць" да рэпетыторыя Дзяржаўнага канцэртнага аркестра? Гэта і ёсць заслужаны артыст, пражны да творчасці, неверагодна працавіты музыкант, здатны ўразіць майстэрствам аркестроўкі, — Андрэй Шлянёў. 28 лютага яму споўнілася 60: для ўсіх, хто піша — на белым аркушы, на нотнай паперы ці на чыстым палатне — гэта спрыяльны ўзрост, час творчай мудрасці, неспадзяваных адкрыццяў.

С. БЕРАСЦЕНЬ

"А беларусам жадаю большай свядомасці..."

Люблю чытаць беластоцкую "Ніву". Яшчэ ад самага яе нараджэння — з вясны 1956-га. У пачатку красавіка таго года ў ёй ужо былі апублікаваны мой верш "На прадвесні" і прывітальнае слова, якія я паслаў у "Ніву" ад радасці, што адрэзаны ад БССР беларусы будуць мець на роднай мове сваю газету. Прывабіла мяне "Ніва", па-першае, адметнасцю мовы. Правапісам яна карысталася тым жа, што і мы ў Беларусі, і ўсё ж у большыні тэкстаў я адчуваў штось такое, чаго як бы не хапала мне ў нашых беларускіх газетах. Гэта — натуральнасць гучання, інтанацый, сінтаксісу, — так бы мовіць, непадаганнасць яго пад усталяваную ў беларускай савецкай прэсе мадэль, фразалагічна і лексічна вельмі набліжаную да рускай літаратурнай мовы. Па-другое, яшчэ тады, напачатку, "Ніва" была мне цікавая ўвагай яе журналістаў да самых звычайных сямейна-бытавых клопатаў простых, пераважна вясковых, людзей. Многія нататкі і допісы былі для мяне нязвычайныя з-за сваёй крайняй шчырасці, здаваліся наіўнымі, часам нават смешнымі, і, аднак жа, менавіта гэта, прызнаваюся я сабе, і падкупляла.

З таго часу прайшло роўна сорок пяць гадоў. І вось сёння я зноў кажу: люблю чытаць беластоцкую "Ніву". І шчыра ўдзячны рэдакцыі, што знаходзіць магчымасць рэгулярна мне прысылаць яе. І зноў, і зноў думаю сабе: але ж і дзіва дзіўнае! Такая ідзе асіміляцыя беларускага насельніцтва на Беластоцчыне — а мова жыве, і газета жыве, і расце, шырыцца і дужэе пласт прафесіянальнай беларускай інтэлігенцыі. Ну ці ж не феномен? Ці ж не падстава для сацыяльнага аптымізму?..

Гартаю нумары за снежань мінулага і студзень гэтага года. Ці змянілася "Ніва" за доўгія дзесяцігоддзі? Бясспрэчна. Але спачатку аб тым, што засталася нязменным ці амаль нязменным. А гэта — тое самае, чым яна ўвесь час рознілася ад беларускіх газет у Беларусі: мова і ўвага да побыту простага чалавека. Па-ранейшаму багата змяшчаецца матэрыялаў этнаграфічна-фальклорнага і культасветніцкага характару (пра народныя святы і фестывалі, пра бібліятэкі і школы). Як і раней, дзве паласы займае, на радасць дзецям, "Зорка". Не знікла літаратурна-мастацкая старонка. Ну і, вядома ж, традыцыйная старонка смеху, з іх народнымі жартамі ("даўшпамі") і нярэдка вынаходлівай аўтарскай сатырай. Тут дабавілася і новае: цудоўная галерэя "Ніўкі" — "Еўрасаюз, як ты мне міль!".

Але спяшаюся падзяліцца маёй галоўнай высновай: газета ва ўсё большай меры з рэгіянальнай робіцца агульнабеларускай — і тэматыкай, і ўзроўнем абмеркавання беларускіх пытанняў і праблем. І не толькі дзякуючы новай рубрыцы "Беларусь — беларусы", а і пастаяннай прысутнасці іншых на гэту тэму публіцыстычных і гісторыка-літаратурных матэрыялаў. Усе яны, разам узятая, ёсць не што іншае, як падтрымка ідэі нацыянальна-дзяржаўнага адраджэння Беларусі. Палітрымка тых, хто на гэту ідэю працуе. Невыпадкова апублікавацца ў "Ніве" лічачы за гонар і вядомыя, аўтарытэтыя аўтары з Беларусі (маю на ўвазе бліскучы артыкул Я. Янушкевіча пра Кузьму Чорнага "Ён стварыў акіян беларускага жыцця").

"Ніву" цікава чытаць (кажу пра сябе, вядома), часам нават хочацца паспрачацца з пэўнымі тэзамі, што ўжо і зусім добра. Ну сапраўды, хіба не цікава ў артыкуле Я. Мірановіча — аднаго з самых актыўных аўтараў газеты — прачытаць такое: "У Беларусі нанова пачаў царстваваць страх, што, найбольш аптымістычна кажучы, абазначае чарговую стагнацыю інтэлектуальнага жыцця краіны". Ці з ягонага ж артыкула "Дачакаць ХХІІ стагоддзя": "Нішто не магло стрываць чалавечага зверства, якое дэманстравалася ў ХХ стагоддзі найбольш цывілізаванымі народамі свету". Што праўда — дык праўда! Нішто не стрывала, нішто. Вось і думай: а што стрывае сёння? Ці заўтра?

ПАДПІСКА

Студэнты БУКа ў лімаўцаў

У рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва" адбылася сустрэча будучых рэжысёраў народных свят і абрадаў факкультэта культуралогіі БУКа з лімаўскімі супрацоўнікамі, якую арганізавала выкладчык Белдзяржуніверсітэта культуры Ларыса Іўліева.

Лімаўцы расказалі пра сучасны стан літаратуры і мастацтва, пра планы на будучыню, пазнаёмілі студэнтаў з карэспандэнцыяй, якая прыходзіць у рэдакцыю газеты.

Напрыканцы сустрэчы галоўны рэдактар адказаў на шматлікія пытанні моладзі, а прыхільнікі газеты "Літаратура і мастацтва" атрымалі ад супрацоўнікаў буклеты і аўтографы.

Гэта запамінальная сустрэча студэнцкай моладзі з лімаўцамі цікавая і пазнавальная, яна абавязкова будзе мець працяг у будучым.

Марыя ДАР

"ЛіМ" на вуліцы Райніса

Менавіта на гэтай вуліцы знаходзіцца сярэдняя школа N 98, знакамітая сваім адмысловым клубам "Спадчына", у якім частымі гасцямі бываюць беларускія пісьменнікі. На гэты раз у клуб "Спадчына" завіталі лімаўцы Аляксандр Пільмякоў і Віктар Шніп. Яны пазнаёмілі прысутных з гісторыяй і шляхамі тыднёвіка, прачыталі ўласныя творы, прысвечаныя дзецям. Сюрпрызам для гасцей стала тое, што вучні 5-х класаў вывучылі і прачыталі іхнія вершы. Сустрэча перарасла ў шчыры і зацікаўлены дыялог. Настаўніца літаратуры Тамара Цалубіка запэўніла гасцей, што гэта не апошняя сустрэча з "ЛіМам": сярод яе выхаванцаў ёсць не толькі шчырыя чытачы тыднёвіка, але і актыўныя карэспандэнты.

Сымон КАНІЦКІ
Фота М. ПРУПАСА

запамінальны штрых у панарамную карціну нашага жыцця, якая паўстае перад намі са старонак кнігі, спявадальнай, пранікнёнай і мудрай.

Часам яго паэзія трапляе сферы, на першы погляд, ёй зусім не падудна, убраючы ў сябе не толькі колеры, але і гукі, пахі свету, як у вершы "Грэчка цвіце":

...Быццам плыве нетаропкая рэчка
З пеннай густою вадою живою...
Пахне мядовая белая грэчка.
Вечнасьцю пахне.
Пахне царквою.

...Быццам матуля ішла да крыніцы,
Выліла ў полі вадро сырадою...
Пахне чаборам і медуніцай.
Пахне вашчынаю маладою.

Паміж зоркай і свечкай значыць яшчэ і паміж узнёслым і зямным. Менавіта гэтымі двума паняццямі характарызуецца ўся паэзія Генадзя Бураўкіна, паэта-грамадзяніна і разам з тым паэта-рамантыка, асабліва тады, калі ён звяртаецца да тэмы каханьня. Памятаецца, у сярэдзіне 80-х на філфакаўскай прэзентацыі ягонае кнігі "Гняздо для птушкі радасці" адзін са студэнтаў звярнуўся да паэта з пытаннем, сутнасць якога зводзілася да наступнага: як яму ўдаецца ў такім узросце пісаць такія, здавалася б, юначыя па непадробнасці і напоўненасці пацучыя вершы?

Прайшло пятнаццаць гадоў, але паэзія Генадзя Бураўкіна і цяпер не страціла (і не толькі яго інтымная лрыка) гэтай сапраўды маладой свежасці, эмацыянальнасці, захопленасці жаночай прыгажосцю і прыгажосцю роднай зямлі. І няхай у яго творах, прысвечаных жанчыне, няма журбы, але гэта журба светлая, а то і ўвогуле "хітры вясельскі падман", бо ўслед за пшчотна-прыцішаным зваротам-прызнаннем да сваіх дзятчат-аднагодкаў:

Я помню
І воблакі тыя,
І здані ўначы ў куп'я...
Якія вы ўсе маладыя,
Адзін толькі ведаю я,

ідучь радкі зусім іншыя, узнёсла-трапяткія:

Адварніся хаця б на хвілінку адну —
І сум з вачэй маіх пацячэ.
І я патану,
Патану,
Патану
У мячцы на твайі шчацэ.

Паміж зоркай і свечкай — гэта яшчэ і час паміж кароткім зямным гарэннем і вечным святлом. Паэзія Генадзя Бураўкіна таксама знаходзіцца ў гэтай часовай прасторы. І хоць мы нічога не ведаем пра будучыя пакаленні, верыцца, яны не менш за нас будуць адчуваць патрэбу ў пшчотным і трапяткім святле, народжаным словам паэта.

Алесь БАДАК

шыню, таму маюць асаблівую вартасць. Ажно зайздасць бярэ: як аўтары (пераважна М. Казлоўскі) назбіралі столькі ўнікальнага фотаматэрыялу. Не дзіва, што пасля ўсяго гэтага чытач з такой зацікаўленасцю накідаеца на часопіс. Фота — сведкі мінулага, але жывыя сведкі, вивоўныя, яны гавораць не меней, чым тэкст, бо мы бачым жывых людзей, іхнія абліччы, усмешкі, адзенне, форму гімназістаў, здымкі будынкаў, якіх цяпер ужо няма. Дарагія сябры! Друкуйце і далей многа фатаграфій. Чытач скажа вам за гэта сваё сардэчнае беларускае дзякуй.

Што ж часопіс збіраецца друкаваць у будучым? Мы ўжо бачым, што ён выдаецца пакуль тэматычна: першы нумар прысвечаны вядомаму гісторыку, краязнаўцу, музейшычыку Генадзю Каханюскаму, другі — аяцу Уладзіславу Чарняўскаму, не толькі святару, але і перакладчыку на беларускую мову кнігі Бібліі, Новага завета і інш.

Наступны, трэці нумар, які неўзабаве з'явіцца на свет, як мне вядома, будзе прысвечаны Шутовічам: Янку, выпускніку Віленскага ўніверсітэта, рэдактару часопіса "Калосьсе", вязню ГУЛАГа, ксяндзу Віктару Шутовічу, таксама вязню ГУЛАГа, перапісцы Марыі і Янкі Шутовічаў са слынным беларускім спеваком, які не здрадзіў ніколі свайму беларускаму паходжанню, Міхасю Іванавічу Забэйдзі-Суміцкаму і г. д. Будзе апублікавана манаграфія Я. Шутовіча пра М. Забэйдзі-Суміцкага, якая ў свой час была напісана, але свету не пабачыла.

Некалькі слоў пра далейшыя планы. Энтузіясты-краязнаўцы з Маладзечна, найперш Міхась Казлоўскі, яго памочнік мастак Генадзь Селядзец і іншыя, думаюць у будучым прысвячаць асобныя нумары Адольфу Клімовічу, чый слоўнік пра беларусказнаўцаў зберагаецца ў бібліятэцы нашай акадэміі навук, гісторыку, адраджэнцу Міколу Ермаловічу, перакладчыку, пісьменніку Пятру Бітэлю, фалькларысту Арсеню Лісу і інш. Не будзем загадваць наперад. Пажадаем, каб у выдаўцоў хапіла здароўя і сіл, запалу, энтузіязму і патрыятызму прадаўцаў сваю надта патрэбную, карысную, самаахварную працу.

Янка САЛАМЕВІЧ

"Что делать?" — "Русь защищать!" — такім заклікам пачынаецца зборнік "Война по законам подлости", выстаўлены ў мінскай кнігарні "Православная книга" на адной паліцы з Евангеллем і Законам Божым. З першых жа старонак укладальнікі кнігі запалохваюць чытача: "Необъявленная война по всем законам подлости ведется... против всех православных народов... Наш общий Славянский Дом разрушен. Все, что у нас было лучшего, забрали чужие, жадные руки". Далей нам паведваюць, што "чужие, жадные руки" належыцца габрэям (яны ж іудзеі, масоны, сіянсты, "местечковья жидки" і г. д.), ад якіх і прапаўца "Русь защищать". Яны развалілі ўсе войны і рэвалюцыі, узвалі Чарнобыльскую АЭС, заразілі рускіх людзей (беларускае нацыі для аўтараў зборніка не існуе) алкагалізмам і наркаманіяй і давалі іх да эканамічнага і духоўнага распаду. За адным махам яны тэрарызуюць няшчасных немцаў, амерыканцаў і ўсіх астатніх, хто трапіць пад "жадную руку". А таму "еврейский вопрос должен быть решен". Прапаўца і варыянт "вырашэння": "Пока у каждого русского инстинктивно не будут сжиматься кулаки при одном только слове "сионист", нас никто не спасёт!" Праўда, напрыканцы кнігі ўкладальнікі запэўніваюць, што "книга ни в какой степени не задумана как труд, направленный против еврейской нации". Як жа тады разумець пасажы накіталы: "евреи — природный провокаторы"; "наглость и цинизм евреев не имеют аналогов в истории народов"; "евреи опасны тем, что являются зачинщиками войн"? Гэта ж не назавеш абдукамі. (Дарчы, сапраўдных памылак і абдукаў у кнізе таксама вельмі шмат. Непісьменнасць, вядома, не грэх, але яна дае магчымасць меркаваць пра культурны ўзровень як выдаўцоў зборніка, так і тае публікі, на якую ён разлічаны).

Калі б укладальнікі "Войны по законам подлости" не называлі сябе "православными белорусами", калі б зборнік не быў выдадзены ЗАТ "Православная инициатива", калі б ён не прадаваўся ў кнігарні "Православная книга", наўрад ці варта было б рэцэнзаваць пагрозную кніжку, увесць змест якога зводзіцца да лозунгаў "Бей жидов — спасай Россию!" і "Хороший еврей — мертвый еврей!". Але не звяртаць увагі немагчыма, бо дух нянавісці і ксенафобіі, якім прасякнута кніга, варожы духу Евангелля. У Царстве Божым няма розніцы паміж іудзеям і элінам, бо адзін Госпад ва ўсіх, багаты для ўсіх, хто кліча Яго" (Рым. 10,12). Таму

НАТАТКІ ПРАВАСЛАЎНАГА

хрысціянства несумяшчальнае ні з антысэмітызмам, ні з любымі іншымі формамі нацыянальнае варожасці.

Але калі чалавечы розум паддаецца сатанінскай спакусе нянавісці, яго запалёная сьвядомасць нараджае пачвару, накітал "масонаў", "сусветнай буржуазіі" ці "сіенскіх мудрацоў", якіх ён абвінавачвае ва ўсіх бедках. Але хрысціянства не ведае паняцця чужога граху, яно ведае толькі паняцце свайго граху, які пераадоўваецца пакаяннем. Грэхпаздзенне чалавека ў Эдэме пачалося менавіта з пошукаў вінаватага, з спробы выдаць сваю вину за чужую. Святое Пісанне кажа, што навалы і катаклізмы, якія церпіць народ, — гэта заўсёды вынік адыходу народа ад Бога. "Калі ж не будзеш слухаць голасу Госпада Бога твайго і не будзеш імкнуцца выконваць усе заповедзі Яго, якія я заповедую табе сёння, то прыйдзеш на цябе ўсе праклёны гэтыя і напаткаюць цябе".

Але аўтарам і ўкладальнікам "Войны по законам подлости" такі парадак свету не падабаецца. Абаронцы "славянскага дома" незадаволеныя Богам і Яго заветамі, і іх антысэмітызм лагічна пераходзіць у антыхрысціянства. "Вожделенная мечта о завоевании мирового господства еврейства, — вьшчае з старонак кнігі нейкі Іван Улану, — была заложена в Моисеевых книгах священного писания". Далей "второй еврейский Бог Иегова" (?) абвінавачваецца ў "прямом призыве к агрессивным действиям" габрэяў супраць іншых народаў. З Святога Пісанья вырываюцца цытаты, якія павінны даказаць злычынства Бога перад чалавечтвам (пры гэтым груба скажаецца сэнс цытаванага). "Не по этим ли заповедям предаются заклятию и истреблению непокорные народы, "многочисленнее еврейского"? Не по этим ли канонам происходило и происходит разрушение всех мест поклонения иным богам? Не по этим ли духовным путеводителям предаются смерти непослушные депутаты и инакомыслящие теоретики и писатели?" — пытаецца гэты "праваслаўны славянін", якога ніколі не браняць, што гаворка ідзе пра боганатхненныя тэксты, святыя для любога хрысціянства.

Супраць каго ж і па якіх законах ваююць тыя, хто суправаджае гэтыя знеслаўленні Бога заклікамі "хранит веру православную?" У кнізе шмат лозунгаў і заклікаў вагваць, помсціць, абараняцца, паўстаць і г. д., але няма ні слова пра Хрыста, пра любоў і свабоду, пра малітву і пакаянне. Бо ўсе гэтыя ніяк не ўпісваецца ў сатанінскі спектакль, дзе Храм і Крыж Госпада ператвора-

ны ў дэкарацыі. Найсвяцейшая Троица замяняецца "триединой Русью", Дом Божы — "славянским домом", а заповедзі любові — заклікамі "очищать Россию от еврейско-демократической заразы". І змешчаны напрыканцы зборніка вершы іерманаха Рамана "Три вида зла", дзе "жид" абвяшчаецца злом, горшым за пацалунак Іуды (г. зн. за здраду Збаўцу), як нельга лепш сведчыць аб пагардліва-утилітарных адносінах "славянских воителей" да хрысціянства. Дый чаго яшчэ можна чакаць ад тых, хто шукае збаўлення не ў пакаянні і ачышчэнні душы, а ў сісцунтых ад нянавісці кулакаў?

"Хрыста ўкрыжавалі не габрэі, а нашы грахі!" — гэтыя словы Шарля Пегі, сказаны больш за сто гадоў назад, і сёння застаюцца годным адказам "хрысціянскім" антысэмітам усіх колераў і гатункаў. Тыя, хто захоўвае вернасць евангельскаму духу, заўсёды лічылі антысэмітызм ганьбай для хрысціян. Менавіта таму Руская Праваслаўная Царква не запляміла сябе ўдзелам у "справе Бейліса". Менавіта таму ксэндз Адам Станкевіч абараняў правы габрэяў у польскім Сейме, а праваслаўны святар Аляксандр Коўш за дапамогу габрэям прыняў смерць у засценках гестапа. Гісторыя Царквы ведае няма такіх прыкладаў. Хрысціянін не мае права быць антысэмітам, бо ён закліканы да любові. А прапаведнікі паграмаў і сейбіты нянавісці не могуць называцца хрысціянамі, нават калі яны старанна ставяць свечкі, хрысціянца і адбіваюць паклоны. Тым болей не могуць называцца хрысціянамі тыя, хто зневажае Бога і Святое Пісанне, бо "кожны грэх і знявага даруюцца людзям, а знявага Духа не даруецца" (Мц., 12, 31).

Скончыць гэтыя нататкі пра хрысціянства, антысэмітызм і ганебную для беларускага праваслаўя кнігу мне хацелася б словамі Мікалая Бярэдзеява: "Хрысціяне перш за ўсё павінны абараняць праўду, а не сілу, якая дае ім магчымасць квітнець у свеце. Менавіта хрысціяне павінны абараняць годнасць чалавека, каштоўнасць чалавечай асобы, кожнай чалавечай асобы, незалежна ад расы, нацыянальнасці, класа, становішча ў грамадстве. Менавіта на чалавека, на чалавечую асобу, на свабоду чалавечага духу робіць замах з усіх бакоў свет. Замах робіць і антысэміцкі рух, які частцы чалавечтва адмаўляе ў чалавечай годнасці і ў чалавечых правах. Габрэйскае пытанне ёсць выпрабаванне хрысціянскага сумлення і хрысціянскае духоўнае моцы". Я не ведаю аніводнага сапраўднага хрысціянна, які не згадзіўся бы з гэтымі словамі.

Францішак КОРЗУН

"Плыла па вадзе кропля нафты..."

Казкі... Колькі іх прачытана і пачута намі ў маленстве з вуснаў татуляў і матуляў, бабуляў і дзядуляў? Казкі... Іх любяць дзеці і дарослыя. Яны зачароўваюць нас сваёй выдумкай, фантастыкай, якія заснаваны на фактах і падзеях нашага жыцця. У літаратуры вядомыя казкі рознай тэматычнай накіраванасці: сацыяльна-бытавыя, чарадзейныя, казкі пра жывёл. А ці чыталі вы казкі пра нафту? Такія казкі піша Анатоль Захаравіч Караленка, які жыве ў Рэчыцы, якая па праве лічыцца цэнтрам беларускіх нафтавікоў.

Прыехаўшы сюды здалёк, Анатоль Захаравіч моцна прырос да гэтай зямлі, палюбіў яе па-сапраўднаму і стаў апяваць, праслаўляць ў казках. Ім напісана больш за 70 казак, якія ўвайшлі ў разнастайны зборнік для дзяцей. Апошняя кніжка пад назвай "Чорнае золата" складаецца з 35 казак і прысвечана здабычы стомілёнай тоны бе-

ларускай нафты. Маляўнічая прырода Палесся — цудоўнага кутка сінявокай Беларусі — знайшла сваё адлюстраванне ў казках "Прабабуля нафтавых свідравін", "Гаспадар зямлі", "Белая і чорная", "Вада і нафта", "Вясёлка чорнага золата", "Чарадзейка"...

"Плыла па вадзе кропля нафты... Кропля чорная, а ад яе па вадзе разыходзіцца рознакаляровыя яркія фарбы: зялёныя, чырвоныя, фіялетавыя, блакітныя, жоўтыя..." — так пачынаецца казка "Вясёлка чорнага золата". Чаму так адбываецца? Косцік робіць своеасаблівае падарожжа па месцанароджэннях нафты, каб знайсці адказ на гэтае пытанне.

У сваіх творах А. Караленка засяроджвае увагу на тым, што нафта прыносіць карысць людзям, служыць ім. Казкі пра нафту выходзілі ваюць павагу да нялёгкай, але карыс-

най і неабходнай людзям працы нафтавікоў: бурільшчыкаў, аператараў, носяць вялікі пазнаваўчы характар. Малы чытач, магчыма, упершыню пазнаёміцца тут са спецыяльнымі словамі-тэрмінамі: свідравіна, буравая вышка, нафтаград, "чорнае золата"...

Якая толькі не бывае на свеце нафта! Чорная, вадкая, смалая, цяжкая, нафта-ланная, малая, удалая, ліпкая, рознакаля-ровая... Яна ўяўляецца Чорнаю ракою. З нафты вырабляюць не толькі паліва для машын, але і футра, дываны, цацкі для дзяцей. Казкі А. Караленкі вучаць дзяцей думаць, разважаць. Героі казак паказваюць добры прыклад узаемаадносін, павагі, любові і шчырасці паміж людзьмі. Яны гавораць, што праца ўпрыгожвае чалавека, робіць яго сапраўдным гаспадаром сваёй роднай зямлі.

Лявон КУЗЬМІЧ

г. Гомель

Якімі былі, ёсць, будзем

Напрыканцы 2000 года ў Мінску ўбачыла свет навукова-папулярнае выданне — кніга "Дыялог на мяжы стагоддзяў", прысвечаная 60-годдзю Брэсцкай вобласці і 10-годдзю з дня выхаду першага нумара абласной беларускамоўнай грамадска-палітычнай газеты "Народная трыбуна". Яе аўтар-ўкладальнік — вядомы беларускі публіцыст Мікола Панасюк. У кнізе змешчана 36 дыялогаў з цікавымі сучаснікамі-суразмоўцамі, апублікаваных на працягу 1999—2000 гадоў у газеце пад рубрыкай "Нашы госяці". Гэта нялёгкае спраба экскурсу ў мінулае, асэнсаванне сучаснага, прагназаванне будучага. Сваімі думкамі зчытачом падзяліліся людзі розных прафесій і ўзростаў, рознага інтэлектуальнага "банка даных". Збліжае іх адно — неабыхавасць, энергічнасць і кампетэнтнасць.

Тут і брестаўчанін Сцяпан Грыбянчук, афіцэрская служба якога ў 60-я гады пачыналася на касмадроме Байканур і якому касмануіт N 2 даў аўтограф: "Непасрэднаму ўдзельніку запуску касмічнага карабля "Усход-2" з удзячнасцю Г. Цігоў. 6.08.91 г."; і цікавыя матэрыялы пра славетнае земляка-касманauta Пятра Клімука; і астрамечаўскі "дуэт"

з-пад Брэста двух заслужаных — работніка сельскай гаспадаркі і дзеяча культуры РБ — Аляксея Скакуна і Фёдора Мазала... Пра адраджэнне шасціканцовага Крыжа святой Еўфрасіні Полацкай распавядае яго аўтар, мастак цудадзей Мікалай Кузьмін, ад помніку старажытнага дойлідства "Белай вежы" — загадчыца філіяла "Камянецкая вежа" абласнога краязнаўчага музея Галіна Тарасевіч. Майстроў пярэа прадстаўляюць начальнік упраўлення па друку Брэсцкага аблвыканкама Георгій Тамашэвіч і рэдактар "Народнай трыбуны" Расціслаў Пратасевіч, першы намеснік старшыні Дзяржаўнага Камітэта па друку пісьменнік з Давыд-Гарадка Уладзімір Глушкаў і галоўны рэдактар часопіса "Беларуская думка" Уладзімір Вялічка; пра кніжны храм апавядае і дае дырэктар абласной бібліятэкі Тамара Муха. Праблемамі вясцоўцаў і зямліцкі-карміцельскіх заклапочаны кіраўнікі гаспадарак Уладзімір Хілько ("Новы шлях"), Міхаіл Стралко ("Кастрычнік") і Мікалай Якоўчык ("Заказельскі"). Ад ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны свой завет нашчадкаў у 55-гадовы юбілей Перамогі выказаў Васіль Марозаў, які ў 19 год стаў Героем Савецкага Саюза.

Аўтар кнігі даў магчымасць выказацца на яе старонках і прадстаўнікам далёкага і бліжняга замежжа. Пра тое, як і ў далёкай Гвінеі ён застаўся палешуком, вядзе гаворку Арсеній Скакун. З суседняй польскай Гайнаўкі наведлася ў Брэст і падзялілася цікавымі думкамі Наталля Герасімяк, пра беларусаў у Канадзе апавядае Яўген Карабко. Свой пункт гледжання на будучыню славянскіх народаў выказава Генеральны консул Расійскай Федэрацыі ў Брэсце Барыс Радзімаў.

На старонках кнігі — медыкі і настаўнікі, будаўнікі і прадпрыемальнікі. Пра маці і мову вядзе апавед аўтар гэтага допісу, які быў апошнім, 36-м, суразмоўцам публіцыста.

Мікола Панасюк прадставіў увазе чытачоў асноўныя рубрыкі, а таксама лепшыя матэрыялы, надрукаваныя за дзесяцігоддзе ў "Народнай трыбуне", творы Расціслава Бензерука, Зінаіды Дудзюк, Міколы Пракаповіча, Алеся Курца, Андрэя Мазько і інш.

Новая кніга М. Панасюка добра праілюстравана маляўнічымі фотаздымкамі і адрасавана шырокаму колу чытачоў.

Леанід РАМАНЕНКА,
выдатнік народнай асветы

Гаварыла з рэхам рэха...

Нашы аўтары з глыбінкі адгукнуліся на просьбу рэдакцыі "ЛіМа" дасылаць свае кнігі, выдадзеныя на месцах, і нярэдка мы атрымліваем паэтычныя зборнікі. Нядаўна прыйшлі і дзве кнігі з Брэста — "Блікі дня" і "Краскі душы", аўтарам якіх з'яўляецца Леанід Валасюк. Асноўная яго прафесія — мастак.

Нарадзіўся Л. Валасюк у 1955 годзе ў Кобрынскім раёне. Вучыўся ў СШ № 16 горада Брэста, працаваў слесарам на заводзе, служыў у арміі, у 1981 годзе скончыў архітэктурны факультэт Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута. Цяпер працуе мастаком-дызайнерам Брэсцкага цэнтральнага ўнівермага. А да ўсяго, пачынаючы са школьных гадоў, піша вершы. Яны друкаваліся ў газетах "Заря", "Брэстскі кур'ер", "Народная трыбуна", "Заря над Бугам". Лепшыя з іх і сабраны ў гэтых зборніках, аформленых самім Л. Валасюком. Другі "Краскі душы" з каляровымі ілюстрацыямі.

Творы Л. Валасюка — гэта па сутнасці паэтычныя абразкі. Яны лаканічныя, літаральна ў некалькі радкоў. Быццам той мазок пэндзлем, занатоўваюць уражання, пачуцці лірычнага героя, сведчаць аб яго стаўленні да навакольнага свету. Сярод гэтых абразкоў прысутнічаюць і такія, у якіх Л. Валасюк падае выразныя малюнкi прыроды:

Мороз
Над белай крышай,
Под белым снегом
Лед.
И дом
трубою дышит
И дым под небо шлет.
А за окном синицы.
И воробы, и кот.
И мальчуган резвится
В сугробе у ворот.
Але, як лёгка заўважыць, прырода ў Л. Валасюка жыве не сама па сабе. Яна — часцінка ўсяго жывога на зямлі, а чалавек — часцінка прыроды. Адсюль і ўзаемазвязь, якая пераходзіць у гармонію. Праўда, часам аўтар абмяжуецца толькі адным-двума штыхамі, але, на жаль, падобная настраёнасць не заўсёды прыводзіць да належнай напоўненасці радка, з'яўляецца звычайная эскізнасць, якая, пры ўсім жаданні, наўрад ці можа даць шмат чытачу. Як у гэтым чатырохрадкоўі:

Была весна,
Цвела она.
Задумчиво рассеянно
Плыла луна.
Але Л. Валасюк, як, бадай, і кожны, хто бярэцца за пяро, імкнецца да дасканаласці. Пацвярджае таму і творы, што ўвайшлі ў кнігі "Блікі дня" і "Краскі душы". У іх напаткоўваеш такія, у якіх аўтар, застаючыся самім сабой, нешта і гаворыць чытачу, выклікае яго на суперажыванне. А яшчэ пошук у Л. Валасюка адбываецца і ў іншым кірунку. Як відаць са зборніка "Краскі душы", ён спрабуе пісаць і па-беларуску, што само па сабе ўхвальна. Беларускаямоўныя творы склалі шосты раздзел гэтай кніжкі. Сярод іх і "Мае сны", які вяртае ў гадзі маленьства:

Мне сняцца росы лугавыя
У промнях чыстае зары,
Абрусы косаў агнявыя
Гарачай летняй пары.
Мне сняцца белы
Колер мая
І пахі першае травы.
Мяне чаромха абдымае
І сыпле цветам з галавы...
Мне маці сняцца. Яе голас,
Блакітны позірк,
Ціхі крок.
Мне сняцца
У полі цяжкі колас
І сіні сціплы васілёк.

Ухвальнае жаданне Л. Валасюка пісаць вершы. І для сябе, і для тых, хто перагорне старонкі кніжак. А каб чытача па-сапраўднаму зацікавіць, трэба імкнуцца радаваць яго сваім, адметным.

Міхась ГЕНЬКА

Даўно засела думка ў галаве:
А белы свет зусім не так жыве.
І каб твая была на тое воля,
Пачуты кожным быў бы голас твой,
Ты перш зрабіў, каб люд зямны ніколі
У сечах войнаў не сцякаў крывёй.

Не траціў бы ні цэнта на ўзбраенне
І помніў, што жыццё тваё — імгненне,
Паўноткае таемнага святла.
Павярцаў бы драпежнае карэнне
Да каліва ўсяго зямнога зла.

І зноў-такі расчулены задумна
Узважыў ты: а раптам стане сумна
Так праведна жыць людю на зямлі,
Што гэтакі занятак чалавечы
Здабыча зброі для наступнай сечы, —
Каб мы аб іншым думаць не маглі?

Яна сказала: — Муж п'е штодня.
Ён гэтай шырасці кметна рады.
Зацерулася слоў гульня.
Расло ў жанчыне насенне здрады.

Ішлі яны цішынёй алей,
Гарэлі спела рабіны зялёны.
І з кожным крокам былі далей:
Яна — ад мужа, а ён — ад жонкі.

Быў светлы міг, дзе ў густым галлі
Здалося ім у салодкім змане:
Два сэрцы вольныя іх плылі
У цюцна чыстым любві тумане.

Яны вярталіся з забыцця,
Нырнуўшы ў шумную плынь вакзала.
Яе гукала дамоў дзіця,
Яго, падобная ёй, чакала.

Жураўліны рэквіем
Жураўлісе чысціць журавель
Зорами абвеваныя перкі.
Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

Край палескі, стросшы пыл урану,
Жураўліна крылы распасцёр.
Анатоль Сямёнавіч, як рана
Вам падацца выпала да зор.

На зямлі Прысоежжа згубна ціха,
Цзіем апалены Дняпро.
Кінула з-пад неба жураўліха
Бруднае ад стронцыю пяро.

Вось яно у промнях залатое,
Лёгкае, як аблачынкi белы.
Ці ачысціць ласкай перка тое
Над журбой Палесся журавель?

І пяро з пакутай чалавечай,
Кропелька нябеснай зіхаты,
Кружачы над ядзернай пустэчай,
На чарнобыль падае густы.

— Яно было на памяці маёй... —
Дзед пачынаў з унукамі гаворку
І, ў самакрутку сыплючы махорку,
Ківаў былому галавой сівой.

— На памяці маёй яно было... —
І я цяпер за дзедом паўтараю,
Калі балот раздолле ўспамінаю
Або жывым памёрлае сяло.

Праз час і сын ад ношы год ссівелы
Паўторыць гэтаксама, што яму
Вядомае пад небам аднаму,
Чаго ён толькі сведка ацалелы.

Дай прыкацаць яму, Господзь, пары
І з мудрасцю і глыбінёю сэрца
Развесці чуйна памяці кастры,
Дзе ўнук ягоны змог бы адагрэцца.

Старая лодка

Дошкі струхлелі — чэзлыя рэбры
Свіцяцца на сонцы, палашачы дзень.
Хваля варушыць у водным срэбры
Уздэртага носа чорны цень.

Возера кліча іншых запльвам,
Хвацка прасмоленых у санцапёк.
Вёслы ўздымаюць пырскі ігрыва,
Ронячы іх на адбіткі аблок.

Днішчу, пабітаму гойстрай травой,
Рупіцца з месца сарвацца — і лёгка
Закалыхацца на хвалях. Жывой,
Уросшы у бераг, сніць сябе лодка.

Шукаючы след былой маладосці
Вокам падслепа на воднай гладзі,
Рыбак старэчы — скура ды косці —
На зломак вясла прысядзе.

Апоўначы поўня агністая
З-за хвойніку змрочнага выгляне.
Ідзе і заліўна навіствае
Юнак закаханы па выгане.

Яшчэ пацалункі гарачыя
На вуснах пляшчоўца саладка.
І светлыя мары юначыя
Лунаюць пад зорыстым полагам.

І квеценню майскаю пахкаю
Санлівая вулка абпоена.
І сэрца ўсхвалявана тахкае,
Бо хлопцам вяслале прымроена.

Як белая яблыня ў месяцы,
Яна ў снежна-зоркавым вёлюме.
І шчасце між хацін не месціцца,
З ім кружыць у пары захмелена.

Блік раницы...
Ўсмешлівы, снедае,
Сваёю заваблены Ганкаю.
Што вернецца скоры — не ведае —
У хату труною афганскаю.

Гаварыла з рэхам рэха,
Хмуры бор ажно хістала:
— Ты адкуль брыдзеш, пацеха?
— Па зямлі хадзіла ўдала.

— Што там бачыла?
— Пустэчы,
Быльнягі паўкруг ды дозы.
След астатні чалавечы
На дарогах змылі слязы.

Ад залеў згарбелі хаты,
Дух паўкола прэлы, тленны.
Толькі голас мой хрыпаты
І ўрываўся ў тыя сцены.

А на выгане, што колісь —
Пят дзіцячых такавішча,
Поўны суму, поўны болю
Брат найменшы —
Вецер свішча.

Я паўсюд, у кожнай хаце,
Галасіла і стагнала,
Плачам тым, бы вусны маці
Сына мёртвага кранала.

І сказала рэху рэха:
— Шмат пабачыла, нябога!
Дальш сабе каціся спехам!
У край другі мая дарога.

Там пасталі крута горы,
Снегам бліскаюць іх пікі.
Там сягоння, як і ўчора,
У цяснінах смерці клікі.

Вухкаць буду з ёй на сечы,
Пацяшацца ў пары з ліхам,
Раскачуся чалавечым
Паўжывым астатнім дыхам.

І памчала дзікім смехам,
Рос ён дужы, стоголосы...
Размаўляла рэха з рэхам,
Аж гайдаліся нябёсы.

Дыктат марозу лютасцю нямой
Сцінае цішу соннае зямлі.
Павыбелены белаю зімой
Бярэзніка надрэчнага камлі.

Унесены ўвысь да аблачын,
На ўсходзе дня варушаць мройны сон.
Падобны на аголеных жанчын,
З якіх мастак пісаў сваіх мадон.

Як многа тут дрыготкага святла.
Далёка шчэ да весніх буйных слёз.
І я маю, каб раница ўвайшла
Як найзырчэй у гэты сон бяроз.

Каб свет, працяты шэрасцю нямой,
Аслеп увесь і збыў надзённы бруд,
Прад гэтаю ўладарнаю зімой,
Падобнаю на першаісны цуд.

Колькі пошасці чорнай плодзіцца,
Колькі зла пражэрнага кмет.
Вочы сумныя Базародзіцы
Стагоддзі ўзіраюцца ў свет.

А ў свеце, сенсациямі ўзрушаным,
Бы прад ягоным канцом,
Гандлююць сумленнем і душами,
Духам Святым і Айцом.

Нечысці хіжай скразная аблога
Снуе вязітасны страх.
Матка сцінаецца за малаго,
Што на яе руках.

І ў сутонні зыбучага вечара
Над прорвай зямнога зла
Кожнае дзіця чалавечая
На рукі ўзяла.

З "НАРАЧАНСКАГА СШЫТКА"

З берага стромага вечарам познім
З трох гаспадароў сяліб
Максім Танк адыходзіў апошнім,
Глянуў звывіна ў Нарачы глыб,
Яблыневы камлюк пакратаў,
На сосны астатні раз пазірнуў,
Вокнам дзвюх суседскіх хатаў
Вітальна-растсыйна кінуў.
І той, што стаяла блізка з касой,
Спакойна сказаў:
— Вядзі пакошай!

І ціха ступіў белаай расой
Пад назіркам пільным бабы косай.
І сіня Нарач у промнях ранка
Гушкала ўмольна жывое святло.
Усё звывіна было тут.
І толькі Танка
На беразе ўжо не было.

22 чэрвеня 2000 года

У зацeni галіністага саду
Над Нараччу, на дачы Куляшова,
Гаворым мы аб першым дні вайны.
І памяць наплывае з далягляду,
І набухае даўкім болем слова.
Туляг у небе — прывід сатаны...

Паэт стоды, прайшоўшы свету пекла,
Патраціўшы надзеі і сяброў,
Шчэ ступіць і астудзіць чуты боль...
Сякера часу дрэў багата ссекла.
Зара люструе ў гладзі воднай кроў,
Ды ранак шызы гасіць лёсу золь.

Стоды часінай горкае знямогі
Паўзі, прапахшы порахам, дарогі,
Нібыта дынамітныя шнуркі...
Трацілава пуга Перамогі —
Маланка — з неба кіне водбліск строгі,
Ды гром працяжна вухне угары.

Ужо ступіла вусціш паўнябыту
За дачны плот, дзе раньш гаспадары
Прыветна гаманілі на двары.
Узышлі утрох на зорную арбіту.
Бязмоўна тужна гаснуць вечары.

Між іхніх яблынь зрэдзь бывае ўнукі
Галёкаюць у рослым быльнягу
Ды выганяюць голасна тугу.
І хвоя поўню рыжую на рукі
Над Нараччу бярэ, як немаўля,
Купае ноччу ў зоркавай купелі,
Чароды дзён тут рыфмамі адпелі.
І цень журбы сталюе спахваля
Свой горкі быт,
агула палыновы.
Тут іншы ранак...
да трымцення новы.

Павел Андрэвіч — з пісьменнікаў, талент якіх аднолькава ярка раскрываецца ў розных галінах творчай дзейнасці. Пацвярджэнне таму — яго шматлікія кнігі. Гэта і зборнікі нарысаў "Адмаўленне ад крыжа", "Гаспадыні свайго лесу", "Дрэва жыцця", і апавяданняў, аповесцяў — "Калодзеж", "Калянае лісце", гумарыстычна-сатырычныя "Дзівак-чалавек", "Чэрці ў коміне", "Вясельны марфон", "Лекцыя па падвышаным", і раманы "Мора Герадота", "Градабой", "Хлопцы, чые вы будзеце..." Цудоўна зарэкамендаваў сябе П. Місько і як дзіцячы пісьменнік: "Зямля ў нас такая", "Навасёлы, або Праўдзівая, часам вясёлая, часам страшнаватая кніга пра незвычайны месяц у жыцці Жэні Мурашкі", "Прыгоды Бульбобай", "Грот афаліны", "Эрпіды на планеце Зямля". А да ўсяго ён плённа працуе як перакладчык, напісаў некалькі аднаактоўных п'ес. Ды і паэзія Паўла Андрэвіча (узяць хоць бы яго кнігу "Ружовыя ліўні", якая нядаўна выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура") сведчыць на карысць таго, што П. Місько вельмі арыгінальны пісьменнік. Інакш і нельга, бо нарадзіўся Павел Андрэвіч на жыццядайнай на талентых слупкай зямлі. А слупакі і ў літаратуры — заўсёды мацакі. Ды і да працы ахвочыя. Скончыўшы філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, П. Місько працаваў адказным сакратаром, намеснікам рэдактара колішняй давыдгародскай раённай газеты "Сцяг Леніна", быў уласным карэспандэнтам газеты "Звезда" па Гродзенскай вобласці, літспрацоўнікам "Сельскай газеты", загадваў аддзелам культуры "ЛіМа", аддзелам навукі і мастацтва часопіса "Польмя", а ў 1972—1980 гадах працаваў у выдавецтве "Мастацкая літаратура" загадчыкам рэдакцыі прозы, намеснікам галоўнага рэдактара.

3 70-годдзем, шанючы Павел Андрэвіч! Новых вам жыццёвых вёсен і яркіх, непайторных твораў і кніг!

Павел МІСЬКО

БРАКАНЬБЕРЫ

АПАВЯДАННЕ

Я заўважыў яе здалёк яшчэ. Галасавала то адною рукою, то падымала абедзве разам. Але машыны праляталі міма яе, нават не прытармажваючы.

Я прытармазіў. Яшчэ і не спыніўся добра, а яна ўжо — кулём да дзверцаў.

— Дзяўзья, вы ў Стоўбцы? Вы не стаўпецкі?

— Яшчэ й далей. І не стаўпецкі.

— Эй? То мо да Нясвіжа?

— Яшчэ далей. У Клецак.

— Вой, то й мне ж туды. Мо падвезьце, га?

— Толькі з адным угаворам: каб што-небудзь, хоць анекдоты, хоць што, расказвалі. Будзеце маўчаць — высаджу.

— Вой, ха-ха... Смешны дзяўзья!

— Цётка, я такі, як усе. Дык вы едзеце?

— Еду, еду. Вой, куды ж мне гэту валітку... Мо каб у багажнік?

Я схіліўся, узяў з яе рук сумку... Ого, адною рукою не саўладаць — хіба мо хлеба накупляла сталічнага? Давялося і другою ўчаперыцца і прыўстаць — гэпнуў яе на задняе сядзенне.

— "па газях"! Трэба не толькі да Клецка дабрацца, а махае ў твар белым, з вышыўкаю і карункамі па палодку, фартухом. Цяжка аддыхавацца, быццам стометраўку перад гэтым прабегла. Па ўзросце — пенсіянерка, але загар і ружовасць шчок малодзьяч яе.

— Вунь, бачыце? Рамень такі, як на мне? Прышпіліцеся!

— Вой, а як гэта...

Давялося павучыць, адною рукою дапамагчы прывязацца.

— З гасцей, няйначай. Адзеліся, як на свята.

— Ага. Гэта ж дачка ў Мінску, а ўнучцы шаснаццаць. Спраўлялі ж!

— Такая вялікая ўнучка ўжо? — я шчыра здзівіўся. — Вас самую яшчэ хоць замуж аддавай.

Мабыць, пацэліў у самае "яблычка", бо цётка ажно павярнулася да мяне, сунула хустку хамутом на шыю. Бровы яе падняла ўгору, дык трымала так мо цэлую хвіліну.

— Кахы-кахы... З вамі гаворачы... Я падумвала пра гэта. Каб знайшоўся хоць які спісані, то... Пяць гадоў ужо, як вольная пташка. Спіць мой мужык... Пяць гадоў удавою, а не чую ног пад сабою. Я то й не пайшла б за другога, але ж трэба нейк дабываць веку. Хай муж будзе як лапаць, абы за ім не плакаць.

— Ну чаму ж... Калі чалавек путны, то чаго ж... Хай Бог памагае!

— Каб жа путны, а то рас...

— Што — "рас"?

— Распутны... З вамі гаворачы, і п'е, і барзень не перастае, да другога ходзіць. І някая хіра яго не бярэ! Я ўжо ганяю яго, ганяю — усядно! Як подмазкаю абнеслі!

— Дык ён што — маладзейшы за вас? Ці яна, ухаджорка, маладзейшая?

— Не-а. І ён на пенсіі, і пасмяяюха тая. Яшчэ як мяне ў яго не было, ён цягаўся да яе. Сем гадоў, як жонка памёрла, звякся валачыцца.

— Ганьдзе яго, а ён што — маўчыць?

— Не ўсягды маўчыць. Але хай крычыць, абы не біўся... З вамі гаворачы, у тае пасмяяюхі і свой мужык е.

— Во як... І што?

— Што, што... Не вам кажучы —

аблавухі нейкі, во-о... — цётка патрапала пальцамі вуха.

— І людзі пра ўсё гэта ведаюць? Во ўжо гамонкі, во папагавораць.

— Няхай звоняць, пакуль ахвоту згоняць... З вамі гаворачы, я то й сама вінаватая, сама ўгаварыла яго сьпісяць.

— Што, — кажу, — так і будзе адзін буцеш, без жонкі? І ў цябе ж агарод, і гаспадарка, і карова. І ў мяне... А ўдвайх усё-такі лягчэй упраўляцца". Быццам і перайшоў ён да мяне, а быццам і не. Так і ходзім туды-сюды, як журавель і чапля. То ў яго кешкаемся па халзійству, то ў мяне... От еду, а не ведаю, што ён там натварыў. Мо двое сутак карова нядоена! Я ж таму і выскачыла на шашу, каб скарэй да месца дастацца.

Алімпійская магістраль... Ляціш сто кіламетраў, нават з захлёстам, — і не заўважаеш хуткасці. Дый знакі паказваюць — сто, сто, сто! Рэдка калі на нашых дарогах такое сустрэнеш.

Шыбы апушчаныя, а прахалоды не чуеш. Шыны ліпнуць да расплаўленага асфальту, да гулу матора прымешваецца характэрны шпэст, быццам на ветры трапечка якое палотнішча.

Кіламетраў за дваццаць ад Стоўбцаў алімпійка загнула ўправа, а "старыцца", што колісь вяла да Стоўбцаў і далей (Брэсцкая шаша) была ўся засыпана шчэбеням.

Я скінуў хуткасць, раздумваючы, што рабіць. Знаку "Праезд закрыты" не было. Па шчэбені поўз грузавік, туды, куды і мне трэба было. Асноўны ж паток машын не развітаўся з алімпійкаю, ліўся па ёй управа.

— Пасідем прама. Кіламетраў дваццаць, а то і больш сэканомім, — сказаў я.

— Ага! Канечне ж, бліжэй будзе! — пацвердзіла цётка.

І каб жа я мог прадбачыць, чым павернецца для мяне гэтая эканомія!

— Ай-яй-яй... Гэта ж тут вяною на аўтобусе ехала — нармальны быў асфальт! Так згносіць дарогу, так згносіць! — напярэдакля невядома каго спадарожніца.

Шчэбень — буйны, з вострымі гранямі, праціўна хрумшчэў, скрыгатаў пад коламі. Я трымаў хуткасць кіламетраў пяцьдзесят, а то і сорак (ішэй едзеш — далей будзеш). Узбочнай ехаць было нельга, бо і там усё засыпалі.

Недзе паблізу ўказальніка "Слабала" машына перастала слухацца руля, яе пацягнула ўбок. У грудзях у мяне трывожна заняла, і я падаўся на ўзбочыну. Вылез...

Пакрышка на правым заднім коле была сплюшчаная, як жаба, "пажаваная". А гарачая — не ўзяцца!

І недарэчна ўспомнілася дзесьці пацучае шчытанне, як часам шафёры-дальнабойшчыкі спыняліся каля вады і аблівалі разгартыя да мяккасці колы з вядра. А тут, мабыць, не так гарачыня была вінаватая, як шчэбень. Пракляты шчэбень... Не-не, не шчэбені! Сам вінаваты... Чаго мяне няшчасце пагнала па гэтай дарозе? У народзе ж нездарма кажучы: "Пойдзеш нацянькі — згубіш дзянькі".

— Пагуляйце, пакуль я кола памяняю. А то зварыцеся ў машыне, — кажу цётцы, памагаю адшпіліцца.

Чулая душа ў яе. Пакуль дамкраніў машыну, здымаў пашкоджанае кола, каціў на яго месца і замацоўваў запаску, цётка месца сабе не знаходзіла, ледзь рукі не ламала: яна вінаватая, толькі яна! Трэба ж было ўгаварыць чалавечка (мяне, значыць), каб па добрай дарозе ехаць. З тае добрае і з'езд павінен быць на Сто-

ўбцы. Бо што ж гэта за дарога, калі з яе не з'ехаць?

Усё правільна, усё лагічна. Не цётка — філосаф. Але — не вяртацца ж назад, на раздарожжа, столькі праехаўшы. Уперад, толькі ўперад! Трэба наганяць страчаны час.

Не едзе, а можна сказаць — паўзём. Як здавалася — вельмі і вельмі асцярожна.

Можа, якіх метраў сто заставалася да аўтастанцыі, ужо можна было разглядаць гэты несамавіты будыначак. Як раптам...

І дзе я нагрэшыў? За што мне такое пакаранне?

Усё паўтарылася адно к аднаму: зноў спусціла задняе кола. Другое, не запаска, якую нядаўначка паставіў.

Шафёрска-аматарскі стаж у мяне быў на той час гадоў з дзесяць. Усякае здаралася, і білі з усіх бакоў, і ў меліярацый-

най канаве давялося пабыць у галалёд. Але каб на адлегласці некалькі кіламетраў два колы збаедаваць?!

Я ткнуўся тварам у рукі, у руль, машына ўскрыкнула, як ад болю.

Пастка... Ды яшчэ ж якая!

— Што... зноў?! А Божачка... А прысвятая Марыя-заступніца!

Уздыхаю на ўсё грудзі.

— Цётка, вы ў Бога верыце?

— А як жа ж!

— А ў царкве даўно былі?

— Даўнавата. На Вялікіх, на Тройцу...

— Кепска ж вы там маліліся. І не спавядаліся ж, мабыць, даўно, даўно! Уздыхнула і цётка, патупілася.

— Даўно-о... Гэта то праўда — даўно. Ад хвалявання, стрэсу я ўжо не цяміў, што раблю. Усё роўна ж у гэтым, другім коле і пакрышка, і камера былі папсаваныя. Можна ж было завесці матор і сяк-так "дакульгаць" да аўтастанцыі. А мы, як дурні, пхалі машыну жывасілам, і цётка вельмі старалася, ледзь са скуры не лузалася. Пэўна, усю віну на сябе брала.

З-за боку станцыі крыху вытыркаўся "масквіч", за метраў пяць ад яго і мы спыніліся.

Ф-фу-у... Далей ад станцыі веў асфальт, хоць і старэнькі. Можна было б ехаць. Але ж... Дзе ўзяць кола? Прагала-савань, спыніць каго з мінчан, напрасіць, каб пазычыў запаску? Адаць у заклад пашпарт?... Але гадзіцца на гэта зможа толькі той дзівак (і дабрак!), хто возіць з сабою не адну запаску, а дзве. Але ж такіх чокнутых знайсці цяжка, каб нават "жыгулі" тут імчалі суцэльным патокам.

Дзве ці тры машыны ўсё-такі ўдалося спыніць. Спачувалі, але ніхто і слухаць не хацеў, каб пазычыць кола. Угаварыў толькі аднаго хлопца, каб заханіў з сабою цётку-спадарожніцу. Хуценька вырваў з запіснае кніжкі лісток, напісаў пару гаротных фраз пра сваё становішча. Напісаў і адрас, яшчэ і вузна растлумачыў цётцы, што трэба шукаць той патрэбны дом у сельгаспасёлку. Згадзілася яна, нават клятвенна паабяцала перадаць усё "акуратне", каму трэба. Яшчэ і павахкала, павойкала на развітанне.

Я разумеў: нават калі сват што і прыдумае з колам, ды пакуль прывязе сюды, пройдзе часу няма. Але чакаць буду хоць да раніцы, як што, то можна і ў машыне перакантавацца. Цёпла ж! Пра тое, каб сёння і назад вярнуцца, у Мінск, думалася ўжо з горкай насмешкай.

Ад няма чаго рабіць я паддамкраніў зад машыны, зняў другое пашкоджанае кола, закінуў у багажнік. І стаў, як кажуць украінцы, "мандрюваты" — туды-сюды, туды-сюды... У час гэтых вандровак заўважыў, што ўжо некалькі разоў фіраначка на акенцы-амбразуры касы то адкрывалася, то зашморгалася зноў. Прытым, рука была то жаночая, то мужчынская.

— Што ў касірка за расклад работы? Яшчэ ж да абеду далёка...

Успомніў, што ў свата "масквіч", ён вельмі падобны да гэтага, што прыхваўся за станцыю. Нейкаю палкаю я памераў дыяметр кола ў свайго "жыгуля", пайшоў з гэтаю меркаю да прыхаванай машыны, зрабіў прыкідку. Атрымліваўся, што ў "жыгуля" колы сіметрычна на чатыры ніжэйшыя... Але нічога, абы каб сват прывёз хоць якое. Можна і на ім паіху дабрацца. А калі захопіць два, то і ўвогуле — прыма, люкс.

Гэтак жа з палкаю ў руках я вынырнуў з-за вугла будынка — і да касы.

Акенца было хоць і адчынена, але занавешана. Ад сонца, мабыць, хавасца касірка.

Я адхіліў занавеску.

— Скажыце, калі ласка...

Убачыў стрыжаную пад "бокс" патыліцу, крутыя плечы з капітанскімі пагонамі — форма мільнэйскай. Постаць у цікавым ракурсе: скасабочаная направа, а галава ўгнутая ад акна. Адхіснулася, разагнулася постаць, і вачам адкрылася: сядзіць за сталом мадам ці паненка, светлыя кучаравыны прымятыя. Маланкавы рух кісіці па кудлах, па губах, нібы пацалунак спірала з іх.

— Слухаю вас... — на мяне зірнула, а твар пляміста-чырвоны.

— Скажыце, аўтобусы ходзяць тут, ці ўсе ў аб'езд ідуць?

— Ходзяць.

— Бліжэйшы на Клецак у колькі будзе?

— Гадзіны праз дзве.

— Ён сёння будзе і ў Мінск вяртацца?

— Будзе. Білеты — па прыбыцці.

Усе адказы — нервова-адрыўстыя. Маўляў, чаго цябе трасца прыгнала сюды? Чаго ты сучыш нос, куды не просяць?

Ая і не соваў бы, няхай бы забаўляліся. Але мільганула думка — раптам у свата не знойдзецца лішняе кола? Раптам трэба будзе раскурочваць сваю машыну і везці мне гэтае няшчаснае кола на аўтобусе? Калі зьядзецца ўсё да гэтага варыянта, то мне хоць скрозь зямлю правальвайся. Тут і "жыгулеўскага" кола не падняць, а "масквічоўскае" ж цяжэйшае. Як пажылому, наздараўчанаму чалавеку валэндацца з ім па аўтобусах?

Пагана на душы, гадка.

— Эй! Падылзіце сюды.

Гэта капітан выйшаў са станцыі — без шапкі, кішэль наапанкі. Твар рас-травожана-малінавы, як і ў тае касірка. Нервова закурвае.

Я наспярожана падышоў. Што ён запяе? Прыдзвірэнца да чаго-небудзь? Але ён, здаецца, не "даішнік".

— Я за вамі даўно нагляджаю... Адрозь два? — выдыхае дым, заадно кіюком паказвае на дамкрат.

Ківаю. Уздыхаю. Разводжу рукамі.

— Между прочым, не вы першы пагарэлі на гэтай дарозе. Добра, што яшчэ ні з адным аўтобусам такога не здарылася... Курчыце, памагае стрэс зняць! — працягнуў мне пачак цыгарэт. Кручу галавою.

— Ну й дарэмна. Слухай сюды...

— На "ты" перайшоў? Я й забыў, што з гэтым сыном разам свіней пасвіў...

— Слухай сюды... Я выклікаў машыну. Паедзеце да мяне дадому... Не бойцеся, шафёр ведае — куды... Жонка дома, скажыце — так і так, Валодзя прыслаў... Гараж не замкнуты. Злева ў дальнім кутку знойдзецца кола. Забереце яго... Калі не ляпець, як... з гэтага самага сарваўшыся, то зможае даехаць куды трэба. Не больш пяцьдзесят-шэсцьдзесят кмз хуткасці!

— А як потым вярну яго вам?

— Калі і не вернеце — такое бяды. А будзе магчымаць, то... Ну хоць бы тут, у касе пакінеце. Мне пазволяць... Калі вернеце, то ўжо каб залатанае, адрамантаванае. Дар за дар.

— Само сабою! — заківаю я.

— І гэта, слухай сюды... Мо жонка спытае, калі вы мяне бачылі і дзе, скажыце — гадзін у дзесяць ці ў палове адзінацатай раніцы. Каля райадзела.

Я кінуў. "Мая мільшняя мяне беражэ?" Ну што ж, паберагу і я дабрадзця. Толькі што гэта яму дасць, як паўплывае на алібі? Але ж гэта ўжо не мой клопат.

— А за машыну не хвалюся, я прыгледжу... — капітан Валодзя павярнуў да касы. Каля будынка запляваў недакурак, пашукаў вачыма куды кінуць і не знайшоў. Расцёр у пальцах і нібы пасаліў рэшткі вакол сябе. Інтэлігентны чалавек! А мо гэта нейкі чарадзейны рытуал?

З захалу пачуўся гул машыны. Капітан зірнуў туды, паглядзеў і я. Злева, з боку Стоўбцаў, уз'ехала на шашу мільнэйская машына з мігаўкамі і прыпусціла ў наш бок.

Капітан марудна, нага за нагу, падаўся бліжэй да шашы.

— Чаму ён хоча злавашча такім добрым? Ад мяне трэба збавіцца, ад лішніх вачэй? Мо спадзеецца не толькі на пачалуначкі... Х-ха, у касе? На рабочым месцы?

Капітан спыніўся, мармычучы блатнянку "Муруку": "Ты зашухрыла всю нашу малину, а тепер за это получиай..." Гэта ў яго міжволі вырвалася? Ці панярэджваў, каб я трымаў язык за зубамі? Дасюль камедыю разыгрываў, а пад'едзе машына, выскачаць малайці з аўтаматамі, як у кіно — "Рукі на капот! Расставіць ногі!" Было ж і такое са мною... А потым "пагузьяць" у сваю машыну — і ў райадзель. Пачнуць правярць-высвятляць, ці не ўкраў я машыну, ці не ў вышукну знаходзіцца... Ці яшчэ што прыдумоць, абы затрымаць, патрымаць...

Машына прытармазіла каля капітана. Страхі мае пачалі крыху развейвацца: у машыне быў толькі шафёр — мужчына сярэдніх гадоў, у пывільным адзенні.

(Працяг на стар. 12)

"Валянцінкі"
ад "Сірынкаса"

Напярэдадні цудоўнага свята — Дня ўсіх закаханых — у Зале камернай музыкі, што на Залатой Горцы, адбыўся канцэрт вядомага мінскага ансамбля флейтыстаў "Сірынкас". Праграма была вельмі насычаная, уражвала шырокім дыяпазінам творчых імёнаў — ад Баха, Гендэля і нашчага суайчынніка М. Кл. Агінскага да Мак-Доўэла, Гершвіна, Дэфае.

К пачатку канцэрта ў зале не засталася ніводнага свабоднага месца: шмат было жадаючых паслухаць маладым сталічных віртуозаў — лаўрэатаў міжнародных конкурсаў. І вось, нарэшце, загучала музыка... Голас флейты — мяккі і аксаміцісты — быццам імкнуўся сагрэць халодныя мураваныя сцены касцёла і "растапіць" людскія сэрцы.

Светлая пастаральная музыка Кантаты N 147 І. С. Баха змянілася яго ж галантным, трохі чапурным менюэтам Ары з Кантаты N 92. Іншую гаму настрой унесла Трыо-саната g-moll Г. Ф. Гендэля. Пяшчотная задуменнасць першай часткі з адценнем ціхай смугі кантраставала больш ажыўленай і ўсхваляванай музыцы другой часткі.

Паланез і Мазурка М. Кл. Агінскага абудзілі ў памяці сцэны з фільмаў пра жыццё палаца. Бліскучыя каскады пасажаў, звонкае серабрыстае гучане флейт стварала атмасферу свеціх раўтаў, шляхетных салонаў з зіхаценнем крышталіных жырандоляў, водбліскі якіх адсвечвалі на навакаваным паркеце, са званам келіхаў і ледзь чутным шамаценнем багатых панскіх убранняў. Крыху "выбівалася" сваім сучасным стылем з 1-га аддзялення канцэрта "Навела"

Г. Ермачэнкава, заснаваная на смелых гарманічных спалучэннях, дысанансах.

У 2-м аддзяленні асабліва ўразіў "Танец сілфаў" Э. Мак-Доўэла. Але сапраўдным падарункам да рамантычнага свята прагучаў трапяткі натхнёны "Вальс кветак" з балета П. Чайкоўскага "Шчаўкунчык". А завяршаў канцэрт Парафразам на тэмы оперы Д. Гершвіна "Поргі і Бэс", пасля чаго ўдзячная публіка апладзіравала, не шкадуючы далоняў, і яе "старанні" былі ўзнагароджаны. Зноў ўразіўшы выдатнай тэхнікай, удзельнікі "Сірынкаса" выканалі на "біс" дзве найвіртуозныя п'есы: "Балет нявылупленых птушанят" з цыкла М. Мусаргскага "Карцінкі з выстаўкі" і знакаміты "Палет чмяля" М. Рымскага-Корсакава.

Наталля ЛАТУШКА

"Мастацтва", N 2

У раздзеле "Культуралогія" — артыкул І. Шыршова "Новаадраджэнне". З акцэрам Гомельскага абласнога драматычнага тэатра Ю. Фейгіным гутарыць Л. Адешчанка ("Маёй акцёрскай душы 32 гады"). Ф. Рушчыц і Я. Булгак заўсёды былі разам, дзялілі між сабой цяжар вялікай культурнай справы — пра іх стасункі сведчыць Я. Шунейка ("Непатапляльная каравела"). Т. Якіменка ("Сістэмна і манументальна") рэцензуе кнігу З. Мажэйкі і Т. Варфаламеевай "Песні Беларускага Прыдняпроўя", што выйшла ў выдавецтве "Беларуская навука". Змешчаны артыкулы "Гратэскавае люстэрка кафлярства" Н. Здановіч, "Што ёсць пазтыка "святога сэрца"? Л. Вакар, "Мінскі" Натан Рубінштэйн" А. Калеснік, "І з гліны народзіцца вобраз..." Г. Багданавай, "Новыя імёны! А мастацтва?" І. Кузняцовай, "Каб удыхнуць у архітэктур жыццё" А. Шамрук, "Ажурныя фантазіі" Я. Сахуты, "Старэйшы брат "Лістапада" А. Бабковай, "Сола лаўрэатаў" Л. Таіравай і іншыя. Ёсць "Хроніка мастацкага жыцця".

"Беларусь", N 1

"Беларусь — краіна прыгажуняў" — гэтая назва матэрыяла А. Лысаконя, думецца, сама гаворыць за сябе. З В. Іпатавай ("Кар'ера за мною сама бегла") гутарыць І. В. Ждановічы. "Трэцяе тысячагоддзе глядзіць да нас у акно" — заканчэнне разваг публіцыста У. Вялічкі (пачатак у N 11—12 за мінулы год). І. Калюта і В. Жылін (фота) прапануюць штрыхі да партрэта дэпутата У. Лукашэвіча ("Вертыкальны ўзлёт"). А. Гібок-Гібоўскі прапануе суб'ектыўныя нататкі "Развітанне з тысячагоддзем". Ён жа падрыхтаваў хроніку падзей апошняга года існавання СССР з вуснаў Г. Таразевіча — "У Літве 91-га была б не Чачня, але нешта падобнае...". Вядомае спявачка А. Гайдук суб'ядседніца В. Паліканінай ("На берэзе..."). Я. Сіпакоў у рубрыцы "XX стагоддзе ў творах беларускіх мастакоў" прадстаўляе А. Марачкіна. А. Карлюкевіч ("Апошні конь Расіі") расказвае пра пісьменніка Ц. Зульфкарава. "Летапісец сучаснасці" — так назваў А. Марціновіч свой артыкул пра І. Шамякіна. Ёсць мажлівасць пазнаёміцца з вершамі А. Наўроцкага, прычым Я. Сіпакоў, шэрагам іншых матэрыялаў.

Легенда аб чорнай панне

У ПОШУКАХ СЦЭНІЧНАЙ ВОБРАЗНАСЦІ

"Чорная панна Нясвіжа" А. Дударова, нарэшце, знайшла сваё ўвасабленне на сцэне Нацыянальнага тэатра імя Я. Купалы. Год таму яна была пастаўлена ў Гродзенскім абласным і ў Акадэмічным тэатры імя Я. Коласа. Магчыма, на сённяшні дзень купалаўскі спектакль — гэта адно з самых цікавых прачытанняў дудароўскага твора. П'еса не прэтэндуе на глыбокае веданне гісторыі і з'яўляецца даволі схематычнай і ў пабудове сюжэтнай лініі і ў распрацоўцы некаторых гістарычных характараў. Аўтара, хутчэй за ўсё, цікавяць не дасканальны факты, а рамантычная легенда аб каханні караля Жыгімонта і Барбары Радзівіл, якая рана пакінула гэты свет. Відаць, нельга не пагадзіцца з тым, што іншы раз каханне можа быць больш сапраўдным і прывабным за рэальную гісторыю. Драматург у вершавана-празаічных дыялогах і маналогах герояў узнёў вядомую легенду аб чорнай панне Нясвіжскага замка, якая нібыта да нашых дзён блукае па цудоўным, старажытным парку.

Пастаноўчыкі спектакля — В. Раеўскі і Б. Герлаван імкнуцца стварыць на сцэне відовішча яркае, тэатральнае, незабыўнае для глядача. Ім хочацца зрабіць сцэну незвычайнай, загадкавай і чароўнай, якім толькі можа быць у іх уяўленні сон аб вялікім каханні, што невыпадкова жыве ўжо не адно стагоддзе ў памяці нашчадкаў. І, магчыма, дзякуючы фантазіі і майстэрству пастаноўчыкаў, і адбываецца спектакль: пераадольваюцца недахопы п'есы, больш імклівай і стройнай робіцца агульная пльня сцэнічнага дзеяння, сцэна ўвесь час застаецца жывой, трапяткой. Шмат у чым гэтаму садзейнічае музычнае афармленне В.

Капыцько (у спектаклі гучыць музыка ў выкананні ансамбля салістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам У. Байдава, Капэлы хлопчыкаў пры Беларускай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам У. Глушакова і інструментальнай музыкі эпохі Адраджэння). Харэаграфія М. Дударовай падкрэслівае ўзнёсласць і рамантычнасць агульнага тэатральнага апаведу. Цікава пабудаваны пластычны пралог: танец анёлаў з людзьмі.

Простора спектакля вырашаецца Б. Герлаванам дастаткова ўмоўна. Чорны элігантны колер робіць сцэну не толькі таямнічай, але і больш глыбокай, недасягальнай і бясконцай. На працягу ўсяго сцэнічнага дзеяння застаюцца нязменнымі абрысы касцёла з легкакрылымі анёламі, выявай Маці Боскай, рухомымі фігуркамі святых, што абрамляюць парталы. Нікуды не знікаюць і сціплыя магільныя пліты на ціхіх могілках. Усё прадумана да дробязей і ўдала працуе на кожную мізансцэну. Нават маленькая залатая магільная агароджа незаўважна ператвараецца, ці то ў лаўку на сцежцы парку, ці то ў крэсла каралева.

Дзеянне спектакля імкліва змяняецца: пераносіцца з Кракава ў Нясвіж і наадварот, з пакояў каралеўскага палаца ў самотны восенскі парк. Пры гэтым заўсёды захоўваецца атмасфера — вельмі дакладна выяўленая і створаная пастаноўчыкамі: адзіноты Жыгімонта, які жыве сваімі ўспамінамі аб каханні і часцей за ўсё праводзіць свой час на могілках; тугі і прадчування смерці, надыходу восені і зімовага холаду ў любым Барбары парку; раскошы, самаўпэўненасці, бляску пры двары Боны.

Вялікае значэнне ў "Чорнай панне" належыць касцюмам персанажаў, якія інакш нельга назваць, як касцюмнымі кампазіцыямі. Яны не толькі падкрэсліваюць, але і ствараюць атмасферу шмат у якіх цікава пабудаваных мізансцэнах. Датычыць гэта ў першую чаргу шматлікіх эфектных выхадаў Боны і фрэйлін, якія заўсёды акружаюць і суправаджаюць яе. Мянюцца колеры (ад барвовых, яркіх, залатых да пастэльных — пяшчотна-блакітных), іншымі становяцца ўпрыгожванні, пластыка саміх мізансцэн, але пры гэтым застаецца нязменнай уся та ж раскоша, цудоўныя вытанчаныя манеры паненак, павольная адточаная хада, прыгожыя спляценні рук і рухаў. З усяго гэтага, здаецца, і складаецца мастацтва інтрыгі.

Галоўную герайну вельмі пранікнёна і тонка выконвае С. Зеляноўская. Драматургічная лінія гэтага вобраза больш глыбокая за іншыя і ў самой п'есе. Лірычныя маналогі Барбары дэманструюць натуру высакародную, вытанчаную, зачараваную непаўторнасцю акаляючай яе прыроды і свету. І сама мізансцэна мяняецца са з'яўленнем герайні. Ёй прадстаўляецца ўся сцэнічная простора. Дзеля яе спускаюцца з нябёс анёлы і наладжваецца зімовы бал. Пастаноўчыкі свядома высвечвае Барбару, заўсёды паказвае буйным планам. Летуценная і лёгкая, яна амаль што ўвесь час гаворыць белым вершам. У вобразе, створаным С. Зеляноўскай, спалучаецца як знешняя прыгажосць, так і ўнутраная. Актрыса знітоўвае сябе з Барбарай Радзівіл, якою яе ўяўляе: пяшчотнай і абаяльнай жанчынай, якая вельмі даражыць сваім каханнем — адзінай

Ля трона
не жыве каханне...

"Мы трохі загуляліся з чарцямі, і пратапалі сцежку на той свет..."

Гэтыя словы з п'есы Аляксея Дударова "Чорная панна Нясвіжа" аказаліся прароцкімі. І сапраўды, ёсць нешта містычнае ў тым, што трагічная гісторыя кахання сталася апошнім спектаклем для Уладзіміра Кампанейца, аднаго з самых маладых і перспектыўных, на думку крытыкаў, купалаўцаў. Разам з паловай свайго БАМаўскага курсу ён прыйшоў у тэатр усяго толькі паўтара года таму. А якія ролі паспеў сыграць: Трыстан у "Трыстане ды Ізольдзе", Фердынанд у "Каварстве і каханні", Пётр у "Брат мой, Сыман", "Дзяметрыў у "Сне ў чарадзейную ноч пасярэдзіне лета"... І нарэшце, Жыгімонт Аўгуст, польскі кароль у "Чорнай панне...". Роля гэтая — і простая, і складаная. Простая — тыповасцю станюўчага персанажа. Складаная, бо трэба пераканаць глядача ў сапраўднасці сваіх пачуццяў, надаць індывідуальнасць "ружоваму" герою. У Валодзі гэта атрымалася. Ён, гожа, пластычны Жыгімонт, шчыра кахаў і шчыра пакутаваў, страціўшы сваю Барбару... А цяпер у праграмцы супраць ролі Жыгімонта засталася толькі адно прозвішча. Не ягонае...

"Чорная панна Нясвіжа", якую Віталь Баркоўскі паставіў у Акадэмічным тэатры імя Я. Коласа, летась была прызнана лепшай пастаноўкай сезона. Праз год "Чорная панна..." з'явілася і на сталічнай сцэне. Яна працягвае ажыўленне цікавых старонак летапісу старажытнай Літвы, якое Аляксей Дудароў распачаў у "Песні пра зубра", "Уладзіміры і Рагнедзе", "Князе Вітаўце" ("Купале"). Рамантычную легенду пра Барбару Радзівіл ведаюць усе, хто хоць крыху цікавіцца айчынай гісторыяй. Таму робіць стаўку на інтрыгу і паслядоўнае развіццё сюжэта аўтара не выпадала. І Аляксей Дудароў пачынае свой расповед з канца: са Смерці, праз Каханне уздымаецца да Вечнасці. У адпаведнасці з гэтым быў абраны, а дакладней, прыдуманы пад спектакль і жанр — "сон пра каханне". У параўнанні з пастаноўкай Віталія Баркоўскага купалаўскай версія куды больш ясная, неабцяжараная асаблівай містыкай (з незначнага ў спектаклі толькі маўклівыя чорна-белыя анёлы) і набліжаная да драматургічнай першакрыніцы. Тут няма падтэкстаў, любімая дудароўская тэма — барацьба кахання з палітыкай — ляжыць на самай паверхні. Бяры, асэнсоўвай, спачувай...

"Чорную панну..." у Купалаўскім ставіў яго мастацкі кіраўнік Валерыў Раеўскі. А гэта значыць, што ў рэпертуары тэатра з'явіўся яшчэ адзін маштабны, відовішчы, як кажуць, "пастаповачны" спектакль. У ім шмат

музыкі, танцаў і масавых выхадаў. Уся купалаўская моладзь, што маецца ў наяўнасці, — на сцэне. Дзясучыны-фрэйліны, хлопцы-анёлы кружацца ў снежнай віхуры (харэаграфіяй у спектаклі займалася Марына Дударова). Мастак Барыс Герлаван не стаў узводзіць на сцэне віленскія пакоі Барбары ці Вавельскі палац. Месца дзеяння ён абзначыў даволі ўмоўна: калі шэраг скульптур каталіцкіх святых узнімаецца на некалькі метраў — Кракаў, апускаецца — Нясвіж. Падсвятляецца падабенства арганных труб з выявай Выратавальніка — касцёл, дзе карануюць Жыгімонта. Музычнае аздабленне (кампазітар — Віктар Капыцько) у такім спектаклі іграе не апошняю ролю. З касцёлам ды палацам добра стасуюцца спеы ансамбля салістаў "Класік-Авангард" і капэлы хлопчыкаў, інструментальная музыка эпохі Адраджэння. Калі трэба, музыка ідзе амаль на мяжы ўспрымання, адгукаецца на людское гора ледзь чутнымі жалобнымі званамі; калі трэба — дагаворвае тое, што чалавеку скажаць ужо не пад сілу.

Ужо падчас знаёмства з п'есай было зразумела: эстэтыка "беднага" тэатра прыйшла б тут не да двара — асабліва такога магутнага і замознага, як польскі двор XVI стагоддзя. Галоўныя героі — каралі ды каралевы, мінімум — князі. Калі вам даводзілася бываць у кракаўскім Вавелі, у каралеўскім палацы, можа, вы звярнулі ўвагу на адзін з тамтэйшых экспанатаў: даўжэзную,

ці не трохметровую мантыю, сапраўдны шэдэўр залаташвейнага майстэрства. Купалаўскі тэатр вырашыў апрануць сваю каралеву і яе фрэйлін не горш за сапраўдных. Канешне, і сродкі для гэтага спатрэбіліся каралеўскія, нават, здаецца, задужа вялікія для тэатральнай казны. Затое тры выхады Боны і яе прыдворных дам — у зялёным, чырвоным і залатым — уражваюць неверагоднай раскошай касцюмаў. Неяк адразу ўзгадваеся Папялушка на балі. Галоўнае — шыкоўны ўбор. А што, напэўна, напайгалодная ды стомленая — ніхто і не здагадаўся. Толькі наўрад ці гэтыя ўборы каштавалі Феі з яе чароўнай палачкай столькі ж карпатлівай працы, якую ўклалі ў іх майстрыхі з Опера-нага тэатра, дзе шліся касцюмы... Дзякуючы іх залатым рукам тэатральная сцэна ператварылася ў сапраўдны подыум, актрысы — у мадэлькі (яны пазіруюць падчас дэфіле, быццам падстаўляючы сябе пад фотаўспышкі). За такое шоу і Кардэну не было б сорамна. На кантрасце з раскошай каралевы Боны касцюмы закаханы — простыя. Нават на ўласнае каранаванне Жыгімонт з'яўляецца ў звычайнай белай кашулі ды вандроўным плашчы. Моладзі няма калі клапаціцца пра свой знешні выгляд. Што ім

сапраўднай каштоўнасцю і бясконцай радасцю жыцця. З-за гэтага вялікага каханна герайна пакутуе і памірае.

Кароль Жыгімонт у выкананні А. Малчанава (на жаль, У. Кампанейца ў гэтай ролі мне так і не давялося ўбачыць) здаецца чалавекам стомленым, спакутаным, нібыта раўнадушным да ўсяго. Ён знаходзіцца ў цяжкім душэўным стане пасля смерці Барбары. Вельмі шкада, што вобраз так і не знаходзіць далейшага развіцця, не раскрываецца акцёрам. У сцэнах сустрэч з Барбарай Жыгімонт А. Малчанава застаецца падкрэслена сціплым, спакойным, каралём-хлопчыкам. Яго акцёрскае існаванне робіцца апраўданым у сустрэчах з каралевай-маці. Тут ён паўстае выхаваным і пшчотным сынам. І ўжо зусім яго нельга ўявіць палкім каханкам, больш таго — тым мужчынам, які можа выклікаць у незвычайнай жанчыны вечнае пачуццё. Барбара — С. Зеляноўская і Жыгімонт — А. Малчанаў існуюць у спектаклі паралельна, а не побач, нібы ў розных сусветах: яна — у свеце свайго недасягальнага каханна, ён жа — ва ўспамінах аб ім.

На маю думку, Бона Сфорца Л. Давідовіч — адна з лепшых апошніх па часе роляў актрысы, якая стварае характар моцны, нават жорсткі, дзякуючы якому польскай каралева дасягае ўсіх сваіх задум і планаў. Эфектная, эгаістычная і разумная герайна Л. Давідовіч адразу ж, з першага з'яўлення, прыцягвае ўвагу глядача. Уладарнай, дзівоснай істотай кружыць па сцэне, сплятаючы абваражальныя карункі інтрыг і дзівосных пераўвасабленняў.

Роля Боны з'яўляецца прынцыпова важнай і для Т. Пузіноўскай. Актрыса знаходзіць свае, непаўторныя фарбы вобраза. І стварае вельмі прывабны партрэт сапраўднай каралевы. Усе свае задумы яна носіць у сабе і наўрад ці можа раскрыць іх камунікацыйна да канца. За знешняй арыстакра-

тычнасцю і бездакорнымі манерамі Боны Т. Пузіноўскай хаваюцца сапраўдныя таямніцы, якія вельмі цяжка разгадаць нават уласнаму сыну.

Вобразы братоў Барбары — Радзівіла Чорнага і Радзівіла Рудага, на жаль, атрымаліся ў спектаклі, як у А. Лабуша і Г. Маляўскага, так і ў А. Гарцуева і І. Дзянісава — эпізодычнымі. Драматургічны матэрыял, які быў прадастаўлены акцёрам, з'яўляецца схематычным і не дае ніякай магчымасці выканаўцам сказаць нешта большае, чым тое, што ёсць у тэксце і невялікіх выхадах, якія служаць хутчэй для звязкі дзеяння, а не для акцёрскага самавыяўлення.

На жаль, не змог нічога новага сказаць у ролі Мнішка і М. Кірычэнка. Яна атрымалася аднастайнай па сваіх акцёрскіх фарбах, вельмі знаёмай па танальнасці з іншых пастановак. Акцёр вельмі акцэнтуюе ўвагу на асобных фразях тэксту, на якія рэагуе глядач.

У пастановачна-вобразным рашэнні купалаўскай "Чорнай панні" немалаважная роля адводзіцца чорна-белым анёлам і Архангелу. Гэта ўдала знойдзены мастаком вобразы-метафары зменлівага лёсу, які можа павярнуцца да чалавека як белым, так і чорным крылом. Анёлы ў прасторных чорна-белых адзеннях на працягу ўсяго сцэнічнага дзеяння суправаджаюць галоўную герайну: у пралог, карцінах жыцця, каханна і смерці. Анёлы расцільваюць пасцель для каханых, захінаючы ўсю сцэну белым покрывам. І ў фінале спектакля над сцэнічнай прасторай ізноў лунае тая ж бязважкая празрыстая тканіна, але яна ўжо не чыстае ложка, а бясконцы саван смерці, які губляецца ў срэбнай снежнай завеі. І, магчыма, апошнія фантастычна-пластычныя пабудовы спектакля — гэта прадсмяротныя прывіды, якіх сустракае Барбара на парозе іншага, загадкавага для жывых, свету...

Вераніка ЯРМАЛІНСКАЯ

да таго, што звонку, калі галоўнае — у душы...

Найбольш выпісаная ў п'есе роля каралевы-маці ў розных саставах далася народнай артыстцы Беларусі Ліліі Давідовіч і Жамары Пузіноўскай. Бона — Давідовіч уражвае сваёй царскай веліччу. Яна перш за ўсё каралева, галоўны яе клопат — дабрабыт дзяржавы. Гэта яднае яе з Радзівілам Рудым (Аляксандр Гарцуеў, Ігар Дзянісаў) ды Радзівілам Чорным (Аляксандр Лабуш, Георгій Маляўскі). Але разам з тым яна жанчына, якая на сваім прыкладзе зразумела: "Ля трона не жыве каханне". Яна сама зведла, як цяжка нараджаюцца дзеці без каханна. Яна цудоўна бачыць выраджэнне і заняпад, што пасяліліся паўсюль у каралеўскіх палацах Еўропы. Бачыць, шукае з Барбарай дамовы, можа, і сапраўды спачувае яе пачуццю, але выйсці з вялікай палітычнай гульні, у якой — адзіны сэнс яе жыцця, Бона не ў стане. Бона — Пузіноўская паводзіць сябе куды больш імпульсіўна, нават істэрычна — сапраўдная італьянка. Яна куды больш маці, чым каралева. Маці, якая раптоўна адчула, што перастае быць галоўнай жанчынай у жыцці свайго сына. Для яе Барбара — сапраўды "ведзьма дзікае Літвы", ад якой трэба абараняцца ўсім сродкамі.

Складаецца ўражанне, што Жыгімонт Аляксандра Малчанава маладзейшы за Жыгімонта Уладзіміра Кампанейца. Ён дзяцініцца ашаломлены сваім каханнем. Маці для яго значыць вельмі і вельмі шмат, але, здаецца, ён ужо досыць стаміўся ад яе ўлады. Ён пасміхаецца над яе сур'езнасцю, у той

жа час як сам акцёр пасміхаецца над схематычнасцю свайго героя.

Барбар у купалаўскім спектаклі заяўлена ажно тры: Святлана Зеляноўская, Вольга Фадзеева, Юлія Шпілёўская. Пабачыць у гэтай ролі мне давялося толькі Святлану. Яе Барбара — зямная жанчына, расказаная ў рухах і міміцы. Але ў той жа час, бы прадчуваючы хуткі канец, яна з самага пачатку глядзіць туды, у вечнасць. Маладая актрыса цудоўна справілася з лірычнай сцэнай — бадай, адной з лепшых у спектаклі. Яна здолела паказаць прыгажосць і пластыку жаночага цела, ні на хвіліну не здраджваючы рамантычнай узнёсласці пачуццяў.

Ні Аляксея Дудараў, ні акцёры Мікалай Кірычэнка і Алег Гарбуз не даюць адказ на пытанне, што ж адчувае прыдворны Мнішак, калі пакідае Барбару склянку з атрутай. Злодзеі не топяцца пасля злачынства, не спачуваюць сваёй ахвяры. З добрым чалавекам атрута таксама не стасуецца. Так і застаецца загадкай гэты амаль моцартаўскі Чорны чалавек, адзіны ў гэтым "сне", хто не ўспрымае палітыку залішне сур'эзна.

...Гісторыя наша багатая на цікавыя асобы і падзеі. Застаецца спадзявацца, што і тэатру, і драматургу сюжэтаў хопіць яшчэ не на адну яркую пастаноўку. Але хай яе героі пакутуюць і паміраюць толькі на сцэне. Сапраўдных трагедый у Купалаўскім за апошнім час нешта ўжо занада...

Юлія ПАЛАЧАНІНА

На здымках: сцэны са спектакля.
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

ВІНШУЕМ!

Мядоцкая "Берагіня" Міколы Козенкі

Аднойчы вераснёвым ранкам 1996 года лёгкай і бадзёрай хадой зайшоў у мой рабочы кабінет новы і, адразу стала відавочным, вельмі цікавы чалавек — вядомы ў Рэспубліцы Беларусь этнахарэограф Мікола Козенка. Сёння няма сумненняў у тым, што сам Бог прывёў яго ў нашу Мётчанскую сярэднюю школу. Бо тая шматпланавая і цікавая праца мётчанскіх настаўнікаў і школьнікаў у справе беларускага нацыянальнага адраджэння вымагала абавязковай практычнай і навуковай падмогі.

Вось тут, бадай, і прыдаўся вельмі дарэчы мастацкі густ і талент вялікага рупліўца на ніве Беларускай творчым, вывучэнне і вяртанне ў практыку багатай духоўнай народнай спадчыны. Прытым, адразу акцэнт быў зроблены на аўтэнтычны характар мясцовага фальклору. Запісваліся, апрацоўваліся і ўзнаўляліся ад сапраўдных носьбітаў побытавыя танцы, песні. Бацькі, дзеці, настаўнікі хутка засвоілі вышыванку, ткацтва паясоў, пляценне і многія іншыя (ужо амаль падзабытыя) народныя рамёствы.

У рэшце рэшт, М. Козенка апантаны сучаснай педагогічнай навацыяй выхавання школьнікаў сродкамі традыцыйнага народнага мастацтва, укладваў усю сваю душу і немалы час на стварэнне фальклорнага танцавальна-песеннага гурта з сімвалічнай назвай "Берагіня". Першыя выступы мядоцкіх дзяцей супалі з таксама першым рэгіянальным фестывалем "Мядоцкі край і яго таленты", які быў праведзены ў Мётчанскай СШ улетку 1997 года. Запрошаны на фестываль народны паэт Рэспублікі Беларусь Рыгор Барадулін пасля ўнёска напісаў:

*Па часе ўсё слыве,
Замоўкне ва ўспаміне,
А Беларусь жыве!
Не згіне "Берагіня"!*

Мікола Козенка пасля таго памятнага фестывалу ні на хвіліну не спыніўся ў сваёй працы. Наадварот, пашырыў народны рэпертуар і геаграфію выступаў "Берагіні". У наступныя гады фальклорны гурт становіцца ўдзельнікам і лаўрэатам (дыпламантам) міжнародных і рэспубліканскіх фестываляў

"Сожскі карагод" (Гомель), "Беларуская полька" (Чачэрск), "Берагіня" (Гомельская Рудабелка), "Палескі карагод" (Пінск). Усмешкамі асалоды і шчасця свяціліся тварыкі юных мядоцкіх танцораў пасля прэм'ерных імпрэзаў на сцэнах Тэатра аднаго акцёра "Зніч" і Дома літаратара ў Мінску.

А ў гэтым годзе "Берагіня" адзначае ажно два юбілеі: 5-годдзе з дня стварэння і 50-годдзе свайго мастацкага кіраўніка, аднаго з яго заснавальнікаў — Міколы Козенкі. Як прызнанне ў шчырай любові і з нагоды юбілеяў сваё віншаванне нам даслаў Рыгор Барадулін:

*Для злых душою — вотчына,
Для шчырадушных — рай!
Хай будзе не сурочына
Твая краса, Мядочына —
Малечых вёснаў грай.
Няхай табе не плачца —
Смяецца, тэцця, скацаца, —
Па ўдачы час звярай!
Хай перуш Беларускай
На тлум не будзе пушчаны —
Звіні, Мядоцкі край!*

Мётча ганаруе сваіх юбіляраў словамі вялікай пашаны і ўдзячнасці. Жыві, Мядоцкая "Берагіня" Міколы Козенкі!

**Уладзімір ЛАЙКОЎ,
дырэктар Мётчанскага
комплексу "Школа-садок"**

ПАДЗЕІ

"Паланез Агінскага"

Людзеві, якія ці то з-за ўласнай недасведчанасці, ці то з-за так званай рыгіднасці мыслення лічаць асобу Міхала Клеафаса Агінскага з'явай зусім "не нашай" культуры, на шчасце, не надта многа. Куды больш такіх, якія імкнуцца аднавіць гістарычную справядлівасць, выправіць колішнія прапагандысцкія памылкі, аддаць належнае своеадметнай постаці нашага занага земляка — грамадскага дзеяча, дыпламата, музыканта.

Кампазітара Міхала Клеафаса Агінскага ведалі і любілі, ведаюць і любяць на Беларусі. Невыпадка ў часы, спрыяльныя для адраджэння гістарычнай культурнай спадчыны, умацавалася традыцыя — штогод адзначаць дзень нараджэння славутага земляка ў яго "сядзібе музаў", у Залесці, а таксама ладкаваць у Смаргоні міжнародны фестываль інструментальных ансамбляў, якому нададзены імя кампазітара. Невыпадка імя М. Кл. Агінскага з'явілася ў назве Маладзечанскага музычнага вучылішча...

Дарэчы, гэта дзякуючы ідэі дырэктара ММВ, вядомага педагога і дырыжора Рыгора Сарока ў горадзе будзе ўстаноўлены помнік аўтару папулярнага паланеза. Акурат ля будынка вучылішча.

Над мастацкім увасабленнем постаці М. Кл. Агінскага працаваў скульптар Валяр'ян Янушкевіч, і гэта сталася своеасаблівым працягам яго колішняй працы — стварэння мемарыяльнага знака, што быў устаноўлены і афіцыйна ды ўрачыста адкрыты — у Фларэнцыі, на доме, дзе жыў наш зямляк...

Для таго, каб новы помнік паўстаў у Маладзечне ўжо сёлетняй восенню, да чарговага дня нараджэння кампазітара, патрэбны грошы. І энтузіясты вырашылі правесці ў сталіцы дабрачынную акцыю — канцэрт з удзелам вядучых мастацкіх калектываў краіны, збор сродкаў ад якога пойдзе на аплату ўстаноўкі помніка.

Не так даўно канцэрт пад назваю "Паланез Агінскага" прайшоў у Вялікай зале ста-

лічнай філармоніі. Афіша ўражвала: Акадэмічны народны хор Беларусі імя Г. Цітовіча пад кіраўніцтвам маэстра М. Дрынеўскага, хор Мінскай абласной капэлы "Sonorus" пад кіраўніцтвам А. Шута, Дзяржаўны ансамбль танца Беларусі на чале з галоўным балетмайстрам В. Дудкевічам; лідэр Гільдыі рэжысёраў Б. Луцэнка, старшыня праўлення Саюза кампазітараў І. Лучанок...

Ёсць надзея, што сапраўды ўсенародная любоў да эстэтычнага характава, да шчырага мастацкага неўзабаве матэрыялізуецца ў адным з найбольш гоных і арганічных для беларускай культуры помнікаў — у помніку Міхалу Клеафасу Агінскаму.

С. ВЕТКА

Пра бацьку майго Максіма

Галіне ГАРЭЦКАЙ — 80

Галіна Гарэцкая з хворай маці Леанілай Чарняўскай, 1976 г.

Ля свайго берага

БАРЫСВУ СТРАЛЬЦОВУ — 75

Назва рамана Барыса Стральцова "Між крутых берагоў", калі акідаеш позіркам багаты жыццёвы і творчы шлях, прайдзены гэтым пісьменнікам, публіцыстам, даследчыкам журналістыкі, набывае глыбокі сэнс. Сапраўды, кожны чалавек у розны час нярэдка апынаецца паміж свайго роду берагамі і абавязкова трэба вызначыцца, да якога прыйсці, каб і надалей жыць годна і сумленна, з вялікай аддачай. Інакш лёгка апынуцца на ўзбочыне жыцця, выбраць няправільныя арэанцыры, а то і здрадзіць таму, чаму збіраўся служыць. Што да Барыса Васільевіча, дык ён нязменна знаходзіцца ля свайго берага.

Нарадзіўся ў вёсцы Хутар цяперашняга Чавускага раёна. Перад пачаткам вайны скончыў васьм класаў Чавускай сярэдняй школы, а дзевяты толькі ў 1950-м, калі служыў у арміі. Праз год, ужо ў вяртанні ў школу ў Бабруйску, атрымаў сярэдняю адукацыю. З 1951 па 1956 год Б. Стральцоў вучыўся на філагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, тры гады сумяшчаючы вучобу з працай. Быў літаратурным супрацоўнікам тагачаснай бабруйскай абласной газеты "Савецкая Радзіма"; літработнікам, загадчыкам аддзела рэдакцыі "Чырвоная змена". У 1958—1969 гадах Б. Стральцоў працаваў у "Звяздзе": літаратурны супрацоўнік, загадчык аддзела літаратуры і мастацтва, а з верасня 1969 года звязаў лёс з БДУ, дзе спачатку быў старшым выкладчыкам, а пасля ўзначаліў кафедру.

З першым сваім журналісцкім матэрыялам — рэпартажам "Агнявы рубеж" выступіў у 1948 годзе на старонках газеты "Советская Армия", якая выдавалася Групай савецкіх войск у Германіі. А першая публікацыя Б. Стральцова на Радзіме датавана 1951 годам, калі ў бабруйскай абласной газеце змясціў нарыс "Вясна ў "Рассвеце". Нарэшце, 1962 годам пазначана першая кніга Барыса Васільевіча — зборнік нарысаў "Дружная руць", напісаная ў сааўтарстве з Э. Чэчкам. Праз год пачылася свет і кніга прозы Б. Стральцова "Наследнік", у якую былі ўключаны асобныя апавяданні аўтара, які на гэты час не толькі актыўна працаваў як журналіст, а і ўпэўнена спрабаваў свае сілы ў галіне прозы. Як даследчык жа Б. Стральцоў заявіў аб сабе ў 1958 годзе, надрукаваўшы ў трэцім нумары часопіса "Полымя" артыкул "Кінасцэнарый Максіма Горкага".

Кола творчых інтарэсаў Барыса Васільевіча вельмі шырокае, і ў кожнай галіне сваёй дзейнасці ён пастаянна ішоў шляхам удасканалення. Як даследчык абараніў кандыдацкую дысертацыю, прывесчаную тэме, якая і сёння не страціла сваёй надзённасці, а яшчэ ў большай ступені стала актуальнай — "Газета і мараль". Ды і доктарская дысертацыя Б. Стральцова "Праблемы мадыфікацыі функцый і прадмета публіцыстыкі ў газетных жанрах" — не з тых, якія з цягам часу пакрываюцца пылам.

На даследчыцкім рахунку Б. Стральцова і такія манатрафіі, як "Публіцыстычнасць інфармацыйных жанраў", "Аналітычныя жанры", "Публіцыстыка. Жанры. Майстэрства", "Фельетон — тэорыя і практыка жанра" і іншыя, а таксама шэраг значных прац, напісаных у сааўтарстве. Усе яны важкія тым, што напісаны і тэарэтычным журналістыкі, і практыкам яе. Б. Стральцоў па-ранейшаму не страчвае сувязі з рэдакцыямі газет і часопісаў, не толькі вучыць студэнтаў як пісаць, а і на ўласным прыкладзе паказвае, што неабходна для дасягнення жаданага майстэрства.

Менавіта добрае веданне жыцця, магчымасць сустрэцца з прататыпамі будучых персанажаў мастацкіх твораў паспрыялі таму, што ў Б. Стральцова важкія набыткі ў галіне прозы. Акрамя названых вышэй зборніка апавяданняў і рамана, у яго выйшлі кнігі "Сходзяцца бальшакі і прасёлкі", "Вячэрняя планета", "Метраном памяці", якія прывабліваюць тым, што пісьменнік вельмі глыбока пранікае ў сутнасць жыццёвых працэсаў, псіхалагічна-дакладна спасцігае людскія лёсы.

Творчы партрэт Б. Стральцова будзе няпоўным, калі не сказаць, што ён з'яўляецца аўтарам сцэнарыяў некалькіх дакументальных фільмаў, склаў шэраг альбомаў. А яшчэ — адзін з укладальнікаў кнігі "Публіцыстыка". Як вядома, за гэтую кнігу, а таксама за вялікі ўклад у развіццё журналістыкі Б. Стральцова прызуджана спецыяльная Прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Віншуючы Барыса Васільевіча з 75-годдзем, жадаем яму і надалей гаткага ж жыццёвага і творчага плёну! А яшчэ — ранейшых поспехаў у выкладчыцкай дзейнасці!

Нарадзілася Галіна Максімаўна 13 сакавіка 1921 года ў Вільні. Яе бацькі пісьменнікі Максім Гарэцкі і Леаніла Чарняўская-Гарэцкая ў той час працавалі ў 1-ай Віленскай Беларускай гімназіі (бацька ў старшых класах, маці — у малодшых). Сярэдняю школу скончыла Г. Гарэцкая ў 1938 г. у г. Кіраве (б. Вятка). Вучылася на літфаку Ленінградскага педагагічнага інстытута імя А. Герцена. Як дачку рэпрэсаванага бацькі, ёй дазволілі, аднак, займацца толькі ў так званай Паўночнай групе, дзе рыхтавалі настаўнікаў для працы на Поўначы. Вывучала мансіюскую мову. У ваенны час пасля капання акупаў пад Ленінградом вярнулася да маці ў г. Кіраў. У мясцовым педінстытуце здала экстрэнам экзамен за чвэрты курс і дзяржэкзамены, атрымала дыплом з правам выкладаць рускую мову і літаратуру ў школе. Працавала ў школах г. Кірава, пазней (з красавіка 1946 г. да верасня 1961 г.) у ленінградскай школе.

Пасля цяжкай аперацыі на горле школы давялося пакінуць, была рэгістратарам у паліклініцы. Потым даглядала цяжкахворую маці, і працаваць ужо не магла. На пенсію выйшла 13 сакавіка 1976 г. Маці намерла ў тым жа годзе 26 верасня.

Разам з маці Галіна Максімаўна захавала літаратурны архіў Максіма Гарэцкага, перадала яго ў Цэнтральную навуковую бібліятэку імя Якуба Коласа ў Мінску, надрукавала шэраг артыкулаў пра жыццё і творчасць бацькі і маці, успамінаў пра іх і пра свайго дзядзьку — акадэміка Гаўрылу Гарэцкага, удзельнічала ў падрыхтоўцы да выданняў твораў Максіма Гарэцкага.

Максім Гарэцкі мог бы стаць харошым доктарам-тэрапеўтам ці псіхіятрам. Калі б, вядома, атрымаў адпаведную адукацыю. Наўрад ці падмануў бы яго хоць адзін сімулянт. Рэдка назіральнасць, здольнасць бачыць чалавека наскрозь, разумець кожнага, моцная інтуіцыя праяўляліся і ў паўсядзённым жыцці і ў творах яго. Помню, сказаў некай маме: "Паглядзі, як Галіны вушы патроху чырванюць. Грып пачынаецца". У падобных дыягназах не памыляўся. Пра некаторыя хваробы раскажаў у творах з такім веданнем, што іншы чытач, калі ўспомніць, як хварэў, падумае: "Так усё і было". Пра ліхаманку чытаем у апавяданні "Трасца", пра вар'яцтва — у апавяданні "Дурны настаўнік", "Дурная", сціфіліс раскрыты ў "Кветках зла", гемамары — у "Віленскіх камунарах" (ч. II, раздзел VIII з эпіграфам-парадаю доктара Рубінштэйна, які ў Горках у 1926 годзе вылучыў бацьку ад апендыцыту).

Запамінаюцца доктар Пшэпюркоўскі ў "Жартаўлівым Пісарэвічы", Міленькі ў "Кіпарысах", Будзіловіч у "Віленскіх камунарах", вайсковыя дактары ў Камісіі па прызыве ("Камароўская хроніка"), фельчар Плакун у аднайменным апавяданні, санітары Фельдман і Лабкоў, сястрыца Пудра, гаварлівае нянецка ў шпіталі ("На імперыялістычнай вайне").

Аж некай дзіўна чытаць у "Камароўскай хроніцы" пра смерць Палагеі Мацвееўны Ваявода (прататып — бабуля Максіма Гарэцкага з боку маці): "Прастудзілася ў лазні і памёрла ад запалення лёгкіх. Было ёй усяго гадоў 50... Іван Фаміч, сын, доктара Дарашэнку з Целяпеніч прывазіў і назад завазіў". У апошні дзень яшчэ хадзіла, сядзела. Дачку і нявестку вучыла, як да памінак падрыхтавацца. "Сказала ўсё, паглядзела ў акно: "Во і кароўкі ідуць". Мужчыны з поля прыехалі. Цямнелася на двары. Лягла яна, перакрысцілася: "Цяпер і усё..." З усімі прасцілася, хлеба адрэзала, усіх благаславіла. І памёрла. Яе і бацька, Мацвей Мароз, так паміраў. Памірыся сам, надзею тую адзежу, што на смерць, лёг на лаўку і памёр. І не стары яшчэ быў, хадзіў. Пахварэў троху і памёр".

Бацька вельмі цікавіўся народнымі сродкамі лячэння, лекавымі травамі. У "Камароўскім летапісі" (дадатковы матэрыял да "Камароўскай хронікі") запісаў: "Маці мне ўс-

памінала: "... лячыцца ў дактароў не ведалі, вочы лячылі вадзіцаю з крынцы, а запалку жывата ў дзяцей лячылі, даўшы выпіць разведзенага вераб'інага памёту. Цяпер кажуць не "запалка жывата", а "запор". Мушкі паставіць — даўней казалі: "заканторыю паставіць".

Помню, як хадзілі па градах дзве кошачкі, а бацька глумачыў: "Яны вочы ўкропам лечыць". Казаў і мне з братам есці ружовую з тонкім прыемным водарам мякаць з пачатку мечападобных лісцяў аэру. Многа пазней даведалася, што з аэру здабываюць моцны танізуючы сродак.

Пасля смерці Ефрасініі Міхайлаўны ў другую палавіну хаты дзедавай старшыня калгаса ўсляў і даву Мархву Кушанову (Чаркесіху) з дачкамі Настай гадоў 23, Манькай — 17-ці гадоў і сынам Ляксем гадоў 14. Мархва Кушанова слыха лекаркай-варажбіткай. Прыязджалі да яе здалёк. Бацьку майму, як ні прасіў, ні адной таямніцы свайго лячэння не адкрыла. Наста, студэнтка, ахвотна раскавала пра багацькаўскія расліны: яна збірала гербарый.

Я і Маня спалі ўлетку ў дзедавай сянніцы на невялікай кучы сена. У сад адчынялася брамка ў сцяне, а над сенам — малюсенькае вакенца, без шкла, выходзіла на калгасную дзялянку высокіх каняпелі, млява духмяных. Аднойчы, калі ўжо сцямнела, прыгажуня Маня, тайком ад маці, пабегла за тры кіламетры ў суседнюю вёску Івоны на ігрышча. Дамовіліся, што пад раніцу яна пастукаецца ў брамку. Прачунулася я гадзіне а васьмай. І Маня ідзе з фермы, дзе разам з маці даіла кароў. "Як жа ты?" — "Маўчы ўжо! Драпалася-драпалася, пакуль дзядзька Максім пачуў, упусціў і ні мне, ні матці нічога не сказаў". Мархва біла дачку за беганне на ігрышчы. Тата мой заступіўся, супакойваў Мархву. А, можа, успамінаў сябе юнаком. У "Камароўскай хроніцы": "Скамарохаў налілі: Вірыса з Івон са скрыпкаю, і бубен павінен быць — каго сам Вірыс прывядзець". Дзядзька мой Парфір Іванавіч казаў: "Хадзіў Максім на ігрышчы ў Івоны Багацькаўку, Слабодкі, Слаўнава, Курманава, скакаў кадрыль і полечку. Іграў на ігрышчах Васіль Вірысек з Івон".

На сене ў дзедавай сянніцы я адзін раз

БРАКАНЬБЕРЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)
— Сымон! Захапі гэтага дзядзьку і да мяне дадому... — і паўтарыў усё тое, што ўжо казаў мне.
— І слухай сюды: мо жонка спытае, калі я скажу табе гэта, адкажаш — гадзін у дзесьці. І ў райаддзеле!
Баўшца ўсё-такі жонкі бравы капітан. Ніякай яна — генерал у спадніцы.
І вось мы ўжо газуем у Стоўбцы.
Маўчыць Сымон, маўчу і я. Мінуты горад, прыгарад пачаўся.
— Вы паляваннем займаецеся? — парушыў маўчанку шафёр.
— Ды не...
— А на якой почве пасябравалі? Хаця... можаце і не адказваць на такое пытанне.
Давялося расчаравань і здзіўненне шафёра: сёння толькі першы раз убачыў капітана, гадзіны паўтары назад.
Капітанскае жылло было, аказваецца, у бліжэйшай вёсцы — свой дамок. Стаяў ён крыху зводдаль ад вуліцы, уздоўж яе, за дваром. Злева двара — гараж з белай цэглы, справа — хляўчук і мо яшчэ якія пабудовы, не разгледзеў.
На двор не зайдзлі, толькі разварнуліся. Сымон накіраваўся проста да веранды, націснуў на кнопку (як у горадзе!), потым патузаў за ручку, а потым і ў прачыненае акно кухні пагукаў: "Нічыпараўна-а! Але-ё! Выдома?" Ніхто не адказаў, толькі з хлява чуўся жаночы пагрозліва-папрабавальны голас: "Куды ты, ваўкарэзіна? Аюсь, каб цябе вываклак!" І то рохкат, то нецярплівы свінчы сквіл, урэшце плюхат едзіва, трукат-брынкаванне вядра.
Урэшце і Нічыпараўна паказалася — таўставатая, з брудным вядром у руках, з рукамі ў цесце. Стары халат аж лопнуў на грудзях, але зашпілены на адзін гузік, і, здаецца, ажно блішчаў — такі быў залощчаны. Ішла Нічыпараўна пакалых-

ваючыся, глядзела на нас бялесымі вочкамі непрыязна.
Сымон патлумачыў, хто я, чаго мы тут, хто нас паслаў. Яна махнула рукою на гараж — "Адчынены!" Адненькае слова — і схавалася ў верандзе.
Сымон спрактыкавана адчыніў урэзаньні ў гаражныя вароты дзверы. Муціць, не раз тут бываў, і ці не служыў ён у капітана за "хуткую дапамогу" ў слясарна-рамонтнай справе? Хоць быў прыцемак у пустым гаражы, але першае, што я заўважыў, — у правым кутку гаража вісела на жэрды вывернутая, распятая шкура лая. Пад шкураю, у тым жа кутку стол ці варштат, амаль палову яго займаюць лапацістыя рогі, навалена і ўсякіх жалязяк, запчастак.
Тым часам шафёр апынуўся ўжо ў левым кутку, паставіў на рабро кола, пакручвае:
— Ну — во яно... Бачыце, якая вырвіна каля пратэктара, камера відаць... Дарэчы, камера таксама ненадзейная... Здаецца, дзірка няма, а напампуй — праз паўгадзіны ўсё выпшыквеацца. Я пры капітане не гаварыў пра гэта, а цяпер скажу: не бярыце, бо нагаруецца яшчэ больш.
— Ваша праўда... Такого добра і ў маім багажніку два экзэмпляры. Буду чакаць свата, запіску яму ў Клецак перадаў. Павінен нармальнае падвезці.
Я не ўцяпеў, каб не падысці да стала з ласінымі рагамі.
— Ух ты-ы... Як падняць... Як ён, белны, насіў іх... Я ў аднаго свайго прыяцеля ў калідоры бачыў такія... Адшліфаваныя, за вешалку служылі. Экзотыка! За імі "новыя беларусы" ганяюцца, модна ў катэдры мець такую дзікувінку... Але ж на ла-сеў, здаецца, паляванне забаронена?
— Экзотыка-а... — буркнуў Сымон. А больш нічога не сказаў, не пракаментаваў.

прысела, каб нешта зашыць. І згубіла іголку. Тата нават ушчуваць не стаў, хоць я і заслугоўвала пакарання: бачыў, што вінаватасці на маім твары дастаткова.

У творах Максіма Гарэцкага хораша, ва ўяўленні, плыць па Чорным моры, дзвіцца на дэльфінаў, а на поўначы, у Карэліі, можна пачуць крыкі бела-шэрых марскіх чаек: "...Яны здаюцца адзінымі тут птушкамі. Яны крычаць, як бы плачуць, страждуюць..." А ў Сібіры чуюцца зязуля, птушка каня, уяўляецца чорны лебедзь. Няма ўвагі аддаў бацька каню як галоўнаму ў гаспадарцы. Бачым каней і на вайне. Як цяжка трудзіліся яны побач з салдатамі, часам гінулі, раненых дастрэлівалі.

Запамінаюцца сабакі (і на вайне таксама). Багацькаўскі чорны гладкі букет ніяк не разумеў, чаму яго гоняць вон з хаты перад тым, як пачнуць маліцца. І такі зварот аўтара: "Эх, не да канца ты пазт, сабака! Падаў цалюці дзень на палях, лясох і сенажацях, радуічыся хараву прыроды і сабачага жыцця. А цяпер во забыўся ты на ўсё і, падцягнуўшы, як хорт, бруха, шукаеш скарынку хлеба ў брудным свінным цэбры, глыбока макаючы і пэцаючы разумную сваю морду..."

Каб жа на маю волю, то выдала б я зборнік вытрымак з твораў Максіма Гарэцкага, у якіх былі б яго замалеўкі прыроды Беларусі, Украіны, Літвы, Крыма, Каўказа, Сібіры, Палесся, Далекага Усходу, Карэліі, Колыскага паўвострава.

У жніўні 1937 года выправіліся мы з бацькам з Малой Багацькаўкі ў госці да радні ў сяло Слаўнава, цяпер пішуць — Слаўнае. Толькі пайшлі па сцежцы каля бальшака, як убачылі злева, на траве двух сярэдніх гадоў мужчын, па-гарадскому апраўтых. Яны напаялялі і пільна ўглядаліся ў нас. Ні мы, ні яны не паздараваліся, як гэта было прынята раней у вёсцы. Мяне ахапіла трывога. І тата, я адчула, устрывожыўся. Скажаў, што раней іх ніколі не бачыў. Потым яны яшчэ больш прыўзняліся і глядзелі нам услед. Падумаў бацька, што за ім сочаць, могуць арыштаваць у любым месцы, у любы час. Праз многа гадоў я даведалася, што і пасля пераезду бацькі з сям'ёю з горада Кірава (б. Вятка) у горад Кіраў (б. Пясочня) нагляд за ім застаўся.

Арыштавалі бацьку 4 лістапада 1937 года. Яго апошнія турэмныя запіскі перад расстрэлам у г. Вязьме 10 лютага 1938 года апублікаваны М. Ількевічам у смаленскім часопісе "Годы", N 1 за 2000 год.

16. XII.2000 г. Галіна ГАРЭЦКАЯ г. Санкт-Пецярбург

Назад ехалі таксама амаль што моўчкі. Відаць, служба ў Сымона такая, да маўчанкі прывучыла.

— Мо часу няма, то вы мяне толькі да шашы падкіньце, а да станцыі я пяхом дацяпаю — недалёка ж.

— Пяць мінут туды, пяць сюды — ролі не іграе. Далажу заадно капітану пра вынікі паездкі.

— Я сам бы яму сказаў.

— Пра кола? Капітану другое каршч: ці не пыталася жонка пра яго.

— А мо ён паехаў ужо са станцыі, мо ў райаддзеле? — не адставаў я.

— Хэ! Адразу відаць, што вы яго не ведаеце. Ён жа на станцыі інтарэс мае!

А вось і аўтобусная... Сымон разварочваецца вялізным паўкругам, дэманстраўна прызджае каля акенца касы ("Занавешанае!" — адзначаю я). Ён спыняецца так, што амаль заступае дарогу капітанскаму "масквічу". Шафёр не сігналіць, падцяўшы губы, адкідаецца на спінку сядзення. Будзе чакаць, пакуль капітан "закругліцца" са сваімі амурнымі справамі і сам выйдзе?

Не выходжу і я. Пасяджу з чалавекам, пагаманю. Часу ж у мяне навалом.

І раптам шортгап за спінамі, за перагародкаю, кашаль ці крэкт. Рэзка паварочваемся назад, углядаемся ў прадаўгаватае акенца.

— Нічыпараўна! Сто-ойце! — спалохана выкрыквае Сымон.

Ляскоць дзверцы ззаду збоку. Мы з Сымонам таксама выкульваемся з машыны.

— Пастойце! — Сымон працягвае ўслед капітанскай жонцы рукі, не зраўнець, шэпт гэта ў яго ці крык.

Нічыпараўна моўчкі, рашуча шыбуе да станцыі. Шафёр хапаецца за галаву, са стогнам апускаецца на прыступку і ўжо грукае па галаве дзвярыма.

Я паспяваю яшчэ адзначыць, што халат на Нічыпараўне другі, навейшы, і рукі памытыя...

Пачыналася другая серыя навіка. Не амерыканскага.

ІВАН, а Іван, ці шмат яшчэ на свеце такіх дзівакоў, як ты?

Уяві сабе вялікую сям'ю, у якой цябе прымаюць за сына. У цябе багата братоў, і нехта з іх бачыць жыццё іначай, чым ты. Во гэты — ідэаліст, той — прагматык... Адзін моціца на Бога, другі — на дойную карову. Маці аднолькава ставіцца да ўсіх сыноў, дарма што погляды ў іх розныя. Маці ганарыцца іх працай і ўдзячна ім за добрыя адносіны, за пашаноту і любоў да сябе. Сям'я як сям'я. А толькі табе не падабаецца, што браты глядзяць на свет інакш, чым ты, а калі інакш — значыць, памыляюцца. І ты, не пажадаўшы нават разабрацца ў тым, чым абумоўлены іх погляды, заяўляеш: "Я выходжу з гэтай сям'і!". Затым, азірнуўшыся, кідаеш рашучы і знакавы вокліч: "З кім вы, інжынеры чалавечых душ?" Слова, узятыя ў дзюкесе, выяўляюць іронію і пагарду да братоў — калег-пісьменнікаў.

працай, рана ці позна развалілася. І расійскае Нечарназем'е ўжо ляжала на баку. У Беларусі мы назіралі, па сутнасці, той жа дэградацыйны працэс. Толькі праходзіў ён больш запаволена. Нас, як магнітам, цягнула туды, дзе вёска жыла паўнацэнным жыццём. Але не прыгадаў цяпер, дзе мы такое нават бачылі. Арганізацыя працы была больш перспектыўнай, як мы пераконваліся, у тых гаспадарках, дзе звязані ці брыгада стаяла бліжэй да зямлі і атрымлівала грошы за канчатковы прадукт, іншымі словамі, дзе быў нейкі, няхай сабе і аддалены, напамін аб прыватнай уласнасці на зямлю або ферму, аб прыватнай (асабістай) адказнасці за ўраджай, надой, прывагу на адкорме (калгас "40 год Кастрычніка" Іванаўскага раёна, калгас "Рассвет" імя К. Арлоўскага і некаторыя іншыя). Мы разумелі, што селянін як творца знішчаны падчас калектывізацыі, а калгаснік па творчым імплэце не ідзе ні ў якое пара-

мы: замбіраваны на камуністычнай перспектыве народ, саўковая псіхалогія, паслужліваць, чынапачытанне... А тыя, хто не падаваўся гіпнозу, траплялі ў асобую катэгорыю грамадзян-іншадумцаў.

Аналітыкі часам сцвярджаюць, што сталінскі сацыялізм з яго гвалтоўнай калектывізацыяй, адвольнай фінансавай і эканамічнай сістэмай супярэчыў навуковаму камунізму, духу марксізму-ленінізму. Але ж сялянскія паўстанні падаўляліся па ўказанні Леніна і Троцкага. Таму, калі ты не паверыш мне, павер слаўтаму акадэміку Льву Ландау, яго вопыту і розуму, а ён сцвярджаў, што **"ідэя, якая ляжыць у аснове камунізму, — гэта эзуцікая ідэя"**. Потым яшчэ раз пра тое ж: **"Я адмаўляю, што наша сістэма з'яўляецца сацыялістычнай, таму што сродкі вытворчасці належаць зусім не народу, а бюракраты"**.

Аднак ці не занадта далёка я адышоў

намічнае і сацыяльна-палітычнае саборніцтва з капіталізмам і сябе апраўдаў. Можна, на Кубе ці ў Карзі, у Кітаі ці Польшчы? Агітаваць за вяртанне туды, дзе больш нічога няма, і распяваць у друку пра сваю настальгію аб тым, што мінула, — проста злачынна...

Я нешта не памятаю, ці быў ты ў партыі. А я быў і, калі адзін камуністычнага крапу рэдактар абляў мяне і наважыўся было з'есці, справай мусілі заняцца ў ЦК КПБ. Вядомы сакратар Аляксандр Кузьмін спытаў у вядомага загадчыка ў справах агітацыі і прапаганды камунізму С. Паўлава:

— Хто такі Якавенка?

— А гэта адзін з маладых літаратараў і, бадай, адзіны, хто піша пра камуністаў. Заб'яце Якавенку — ніхто пісаць не будзе!

Вядома, пасля такой заявы мяне рэабілітавалі.

А я спраўды пісаў пра камуністаў, але заўжды ставіўся да іх дзейнасці крытычна. Пра гэта можа засведчыць мая першая дакументальна-публіцыстычная аповесць "Дарога цераз гаск".

Набіўшы аскаміну на ўпраўленчым і гаспадарчым негатывізме, якім было запруджана мясцовае жыццё, я пачаў шукаць людзей, якія маюць у жыцці найважнейшы клопат пра грамадскую супольнасць і штосьці-такі вырашаюць. Таму, лічу, невыпадкова героямі маіх твораў сталі Ульяна Крышталевіч, Павел Васілеўскі, Кім Сінічкін, Анатоль Бычак... Імяна яны, карыстаючыся дзяржаўнымі фондамі і партыйным, а галоўнае людскім даверам, рабілі тое, што і павінен рабіць чалавек, камуніст ён або беспартыйны, тым больш — пры ўладзе, пры сродках, — клапаціцца пра іншых чалавекаў. Яны так і рабілі і мелі пільны ўдзячнасць людскую. Яны гэта рабілі як носьбіты сацыялістычнай і камуністычнай найгучнай ідэі і зведалі гонар у сваёй большавіцкай душы.

Але, як ні дзіўна, усё тое ж рабіў для людзей у сваім маёнтку ў вёсцы Парэчка панад Ясельдаў непадалёку ад Пінска і буйны прадпрымальнік ды капіталіст у самым яскравым выяўленні Аляксандр Скірмунт. А было ж тое паўтара стагоддзя назад!

От гэты нашчадак, або атожылак роду, што сярэе ўглыб Вялікага Княства Літоўскага, у маладыя гады вывучыўся на інжынера, спасціг у Германіі навішчы тэхналогіі. І як толькі вярнуўся дадому, заснаваў у Парэччы фабрыку па вырабу сукна, і тое сукно неўзабаве пачало набываць славу не толькі ў Расіі, але і ў Еўропе. Ён жа адкрыў і цукровы завод, ды сказаў не пра гэта.

Фабрыкант Скірмунт не стаў запрашаць на працу спецыялістаў з Германіі, а на свой кошт вывучыў там на інжынера, тэхнікаў, тэхнолагаў мясцовых сялян, нават намеснікам упраўляючага на вытворчасці працаваў былы селянін. Скірмунт ператварыў фабрыку ў акцыянернае таварыства, удзельнікамі якога сталі рабочыя. Таму імплэт у працы там быў зайздросны і ва ўсіх працоўных — добрая заробкі.

Забягаючы наперад, зазначу, што яшчэ да нараджэння Леніна, Аляксандр Скірмунт не на словах, а на справе ўкараніў у жыццё яго большавіцкі лозунг: "Фабрыкі і заводы — рабочым".

Наступны крок. Скірмунт адкрыў у Парэччы бясплатную школу для фабрычных і сялянскіх дзяцей і бясплатную бальніцу, дапамагаў багата каму ў цяжкіх і няшчасных выпадках. Яго грамадская дзейнасць выходзіла далёка за межы Парэччы, ён браў чыныны ўдзел у скасаванні прыгону ў Расіі, які за Сталіным зноў вярнуўся да нас. Разам з абдзіраўкай. Разам з бяспраем і жорсткай эксплуатацыяй сялянства.

У Парэччы, упершыню на беларускай зямлі, мы мелі ўзор свайго нацыянальнага, талерантнага, нязмушанага сацыялізму, пры захаванні прыватнай уласнасці і ініцыятывы. Варта было б нам хоць бы сёння зразумець, што гэта быў за ўзор і паставіць помнік грамадскаму і гаспадарчаму дзячу Скірмунту як першапраходцу на сацыяльных абшарах, запущаных, вымаглых. Бо да гэтакага скірмантаўскага сацыялізму значна пазней пачалі церабіць сабе шлях у Швецыі і іншых краінах, а цяпер і ў Кітаі.

Нехта з фанатыкаў-камунякаў, калі не ты, Іване, можа запырчыць мяне, маўляў, з такім сацыялізмам лучыцца няроўнасць і эксплуатацыя чалавека чалавекам. Ды хіба ў нас штодня і штогод не назіралася няроўнасць, не чыніліся і не чыніцца нават цяпер самая жорстка і бессаромная эксплуатацыя рабочых, інтэлігенцыі і сялян, асабліва сялян, з боку дзяржавы праз партыйна-дзяржаўнае чынавенства?

Я, можа, і прыняў бы думку вядомага навуковага публіцыста Генадзя Лісічкіна з Масквы, які ў сваім опусе "Міфы і рэальнасць" сцвярджае, што сталінскі сацыялізм нічога агульнага з марксізмам і нават ленінізмам не мае, калі б не адна дробязь. Ліхварамі-марксістамі, і не толькі сталінскага крою, над галавой узняты лозунг: "Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!" А дзеля чаго?

(Працяг на стар. 15)

Сага пра сваіх і чужых

АДКРЫТЫ ЛІСТ І. КАПЫЛОВІЧУ З НАГОДЫ ЯГО АРТЫКУЛА

"З КІМ ВЫ, ІНЖЫНЕРЫ ЧАЛАВЕЧЫХ ДУШ?" У "НАРОДНАЙ ГАЗЕЦЕ" ЗА 27.01.2001 г.

Носячы ў душы Божы дар мастака, пісьменніка, ты выглядаеш настолькі дэпалітызаваным чалавекам, што мне шчыра шкада цябе. Павер, я не вораг, а хутчэй твой прыхільнік і блізік па зямлі, якую мы разам топчам, чалавек.

Твая зацягасць у праклёнах іншадумцаў, на жаль, не пакідае мне ніякага шанцу паразумецца з табой. Таму, можа, і лелей было б не траціць пораху, не ўвязвацца ў спрэчку з табой. Але ж, калі ты апелюеш у сваіх меркаваннях да чытача, ды, папакуючы мяне ў неаб'ектыўнасці, спрабуеш сфарміраваць у дачыненні да пэўных з'яў і асоб грамадскую думку, то дазволь і мне, браце, лічыць за свой абавязак прадставіць табе і, вядома ж, чытачу свае думкі, свой погляд на рэчы.

Ты, напрыклад, клянеш перабудову, і Гарбачова, і Ельцына, што яны вінаватыя ў развале Саюза! І без каліва сумнення прыпісваеш ім злამыснасць. Цытую: **"Вось жа цяпер Гарбачоў ды Ельцын не-не ды і прызнаюцца, прагаворваюцца, што змалку ненавідзелі камунізм, сацыялізм, і таму і паставілі сабе за мэту знішчыць народны лад жыцця"**. І тут жа перакідваешся на вядомы пісьменнікаў: **"Чаго ім не ставала, чаму яны, як толькі стала цяжка дзяржаве, народу, здрадзілі, не задумваючыся, і сваім чытачам? Хіба ж не здрада тое, што Васіль Быкаў разам з Алесем Адамовічам некалі ўвайшлі ў склад міжрэгіянальнай дэпутацкай групы, і разам з міжрэгіяналамі грамілі Савецкі Саюз, Савецкую Армію, Савецкую ўладу?"**

Авохці мне! Як эфектна ўсё гэта гучыць! І далей з тым жа выкрывальным імплэтам: **"...міжрэгіяналы былі дужа з'яднаны, дзейнічалі арганізавана, у іх была свая тактыка і стратэгія, у іх былі свае органы друку, іх аб'ядноўвала жорстка дысцыпліна, яны мелі відавочную маральную і матэрыяльную падпітку з-за мяжы... яны цвёрда ведалі, чаго хацелі і чаго дамагаліся"**. Адкуль гэта?.. Ні даць, ні ўзяць, клішэ да дзейнасці большавікоў іскраўскага перыяду, а можа, і пазнейшых гадоў, калі штаб германскай арміі, напрыклад, пераводзіў на рахунок Леніна, Троцкага і іншых сваіх агентаў грошы для падрыўной дзейнасці ў Расіі, на ажыццяўленне там сацыяльна-пэравароту.

Мяркую, рыторыка аб падпольнай дзейнасці, выяўнутая табой з трывала завучанага ў школьных гады, не надта стасуецца з дзейнасцю Быкава і Адамовіча ў міжрэгіянальнай дэпутацкай групе і па-за яе межамі. У тыя гады якраз я часцей, чым калі, сустракаўся з Васілём і Алесем, таму ведаю трохі больш за цябе пра іхнюю, скіраваную на аб'ярог дэмакратыі рупнасць.

Здзіўляе твая апантанасць і смеласць заяў пры іх абсалютнай бяздоказнасці. Калі не прыводзіцца ніводнага аргумента, факта, хоць якога-небудзь задрыпананага дакумента. Каб гэтак пісаць пра людзей!

Давай, шанюны Іване, цяпер падызем бліжэй да жыцця і бліжэй да гісторыі.

У 70-я гады я напісаў і выдаў публіцыстычную аповесць "Пакуль сонца ў зеніце" — пра дошчыцкіх хлебарабоў, затым узяўся за вывучэнне жыцця ў калгасе "Аснежыцкі", з пэўным творчым разлікам нават працаваў там на збожжаўборачым камбайне. На пачатку 80-х мы з Іванам Васілём, расійскім пісьменнікам, публіцыстам, найвыдатным знаўцам вёскі, каля двух тыдняў падарожнічалі па Беларусі. І што б, ты думаў, нас, аграрнікаў, цікавіла? Дзе выйсець, у чым паратунак для збяднелых вясковых жыхароў? Калгасы, карыстаючыся іх вымаглай

ўнанне з ім. Ведалі, што лепшыя, прадпрымальныя, заможныя сяляне ў значнай меры знішчаны фізічна. У Беларусі, напрыклад, у 30-я гады арыштавана і вывезена ў Сібір, казахскія стэпы або расстраляна каля 1,5 млн. сялян. Дарэчы, прапаў і мой дзед Васіль, бо меў у сядзібе трох кароў, цёлку і каня... Астатнія сяляне скрозь былі ператвораны ў пралетарыяў, дакладней — парабкаў. Парабкамі яны з'яўляюцца і па сённяшні дзень, нягледзячы на большыя ці меншыя заробкі.

Я адмовіўся ад свайго ранейшага намеру пісаць кнігу пра двойчы Героя Сацыялістычнай Працы Уладзіміра Ралько і ягоную гаспадарку ў Аснежыцах. Я пераканаўся, што ў знакамітым калгасе няма калектыву і большасць мясцовага насельніцтва ў ім не працуе, а працуюць людзі, што сюды навалаліся з іншых, зусім збяднелых гаспадарак; і яны тут парабкі, і мясцовыя — парабкі. Усе парабкі, нават спецыялісты... Уладзімір Антонавіч — гаспадар, мужны і моцны характарам чалавек, шчыры з людзьмі, у тым ліку і са мной. Калі я сказаў яму пра сваё "адкрыццё", ён сцішана сказаў:

— Так, гэта праўда. Няма...

А вось іншы выпадак, сумны і смешны. Васіль Старавойтаў, старшыня калгаса "Рассвет", моцна аздачыў нас, пісьменнікаў, асабліва Васільева, сваім паведманнем, што распачаў будаваць у Мышкавічах дзіцячы сад закрытага тыпу, каб сабраць у ім калгасных дзяцей і выхоўваць іх без уплыву бацькоў. Ідэя напіла цалкам камуністычны характар. Але чым яна абумоўлівалася? А тым, што калгаснікі, будучы на справе парабкамі, пралетарыямі, люмпенамі, пазбаўленыя творчага занятку на сваёй зямлі, співаліся ды нават ад дзяцей адварочваліся, таму малалеткі адно маглі пераняць ад іх — мацікоў...

Увогуле, здаецца, усё і скрозь было пастаўлена з ног на галаву і ў вёсцы, і ў горадзе. Сродкі вытворчасці ўладу трымалі ў сваіх руках чыноўнікі, наплоджаныя камуністычным рэжымам.

І ці не з гэтых варункаў зыходзілі вучоныя, у Мінску — Гамарнік, у Кіеве — Бола-таў, якія яшчэ задоўга да тагачаснай перабудовы і ўкаранення Гарбачовым "Новага мыслення" пачалі сцвярджаць, што грамадскае ўладкаванне ў СССР не адпавядае законам біялагічных і сацыяльных сістэм, па якіх яны развіваюцца, што гэта штучна ўтворанае грамадства супярэчыць прыродным структурам і хутка разваліцца.

Можа, ты не ведаеш, дык вось факты. Каб трымаць у пакоры сялян, якія бачылі гвалт над сабой і паўставалі, як у Слуцкім павеце (а ВЧК налічыла 245 буйных сялянскіх паўстанняў), супраць іх былі выкарыстаны армейскія сілы з прыцягненнем бронемашын, бронецягнікоў, артылерыі, самалётаў і нават атрутных рэчываў, — на чале з М. Тухачэўскім і іншымі чырвонымі камандзірамі. Цэлыя вёскі ў расійскай глыбінцы знішчаліся разам з насельніцтвам.

Каб скарыць сялян і ўсіх працоўных у СССР, якія не атрымалі ні аб'яцанай зямлі, ні фабрык і заводаў, а тым больш чалавечых правоў, побач з куляй выкарыстоўвалася і іншая, не менш дзейная сіла — камуністычная прапаганда, што заўжды аб'яцала калі не гэтак, то наступным пакаленням рай, дабро, шчасце. **"Ніколі яшчэ не чыніўся настолькі аграмадны і настолькі паспяховы эксперымент над душой цэлага народа"**, — пісаў у свой час акадэмік Уладзімір Вярнадскі, — **ніколі ні адзін гіпноз не ставіўся ў такім маштабе"**. І вынік гэтага эксперыменту цяпер нам вядо-

ад тэмы размовы з табой? Ды не, думаецца.

Тэндэнцыя да распаду ўсяго таго, што пры даламозе бізуні і перніка было створана большавікамі, на крыві і касцях, канешне, — гэтая тэндэнцыя набыла асаблівую сілу падчас таго звананага застою пры Брэжневе. Краіна, маючы палавіну сусветнага запаса чарназёмаў, штогод недабірала 60-70, а то і ўсё 100 мільёнаў тон збожжа і купляла яго за мяжой. У той час як да рэвалюцыі Расія экспартавала яго і папаўняла казну сваю золатам. Дзяржава купляла таксама мясныя прадукты і масла. А Беларусь тым часам шчыравала. У нас пакулі што гэта атрымлівалася дзякуючы тым жа камуністычным гімнам і лозунгам, энтузіязму мас, што працавалі ўжо на канчатковы знос. Але й гэта не рабіла пагоды ў краіне Саветаў, дзе і хлебная ніва не радзіла, і прамысловае абсталаванне даношвалася, і маральна і фізічна састарэлі тэхналогіі...

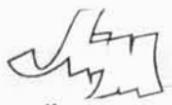
Карабель дзяржавы, нягледзячы на адтэрміноўку, што даваў ёй, экспарт золата і нафты за мяжу, вось-вось пойдзе на дно. Час развязаць рукі камандзе, рэфармаваць эканоміку, шукаць свежыя сілы ў перабудове грамадства. З гэтага пачаў Гарбачоў. А ты клянеш яго за перабудову. Дарэмна. Не віна, а бядня Гарбачова, што перабудова не пайшла яму ў руку, што ён пачаў яе не з партыі, якая, здзіўляючы лозунг рэвалюцыі, павінна была б перадаць уладу ў рукі Саветаў, і што не напоўніў рэальнасцю суверэнітэт рэспублік згодна з Канстытуцыяй СССР, і яны пачалі рваць па жывому саюзныя сувязі, што вяло да ўсебаковага крызісу.

Рэфармаванню эканомікі, палітычнага і грамадскага жыцця ўсяляк супраціўлялася саўковае чынавенства, і Міхаіл Гарбачоў, выяўляючы ў сабе шмат неардынарнай энергіі, стаў падобны на танк у сыпучых пясках пустыні. Буксуючы! Распачаўшы вялікую справу, ён па другім ці трэцім годзе ўжо не ведаў, куды краіну павесці. У 87-м годзе я напісаў яму рызыкаўны ліст, у якім выклаў сваё ўяўленне пра перабудову, згодна з ягонымі лозунгамі, а лозунгі былі выдатнымі і народ быў на ягоным баку; я выказаў сваю занепакоенасць тым, што перабудова ніяк не адпавядае тое, што робіцца. Дый нічога, бадай, не рабілася. У звароце я прывёў тую паралель з танкам.

Роўна праз месяц мне патэлефанавала з Мінскага гаркама партыі Ядвіга Юферава і зачытала тэлефанграму з Крэмуля. Міхаіл Сяргеевіч, казала, прасіў перадаць шчырае дзякуй за такі змястоўны, унікальны — было шмат нязручных для пераказу эпітэтаў — ліст і сказаць мне тое, што мае думкі будуць улічаны.

Толькі ж ніхто там нічога не ўлічваў, і, як бачыш, пане-браце, я раней за цябе расчараваўся ў Гарбачова. Аднак розніца ў тым, што я дакараю Гарбачова толькі і толькі за тое, што ён не вывёў краіну на перабудову, якой вымагала гісторыя, а ты — за "перабудову", нібыта тая перабудова была. І яшчэ, я не лічыў і не лічу яго ворагам сацыялізму і амерыканскім стаўленнікам або, тым больш, агентам ЦРУ. У тваім, братка, бачанні Гарбачова, Ельцына і іншых палітыкаў таго часу ёсць штось аблуднае. Гэта сталіншчына ў нас сядзіць, калі мы ў кожным бачым ворага. А што да Гарбачова, то, па маім меркаванні, сацыялізм яго і загубіў.

Ну няхай, скажам, у нас, з сацыялізмам і камунізмам — нават хрушчоўскім — няўдача. То назаў ж мне, апанент мой шанюны, дзе ў іншым месцы, у якой іншай краіне, на якім такім кантыненте ён выйграў эка-

Адраджэнне духоўнае, адраджэнне нацыянальнае

24 лютага ў памяшканні Беларускага ўніверсітэта культуры адбылася сустрэча прадстаўнікоў Праваслаўнай царквы і творчай інтэлігенцыі, прымеркаваная да дня памяці дабравернага князя Канстанціна Астрожскага. Тэма — “Духоўная асвета і выдавецкая дзейнасць”. Падобныя сустрэчы сталіся традыцыйнымі й праводзяцца з 1994 года. У нашым грамадстве, якое патанае ў бездухоўнасці, культываванне духоўных ідэалаў хаця і дэкларуецца, але на самай справе атрымлівае супраціў на самых розных узроўнях. Нярэдка гэта адбываецца проста з-за няведання прычынаў, якімі мусіць кіравацца сапраўдны хрысціянін, з-за няправільнага разумення таго, што ёсць дабро, а што зло, і “праваслаўны атэізм” — не проста абсурднае спалучэнне, з пункту гледжання хрысціянства — абраза Царквы.

Больш за дзесяць гадоў пры Мінскім Палацы дзяцей і моладзі існуе студыя “Галактыка”. Кіруюць студыяй цудоўныя людзі — муж і жонка Аляксандр Юльянавіч і Вера Васільеўна Абрамовічы. Гэта выкладчыкі ад Бога. У іх ёсць усё, што павінна быць у выдатнага педагога: бацькоўская любоў да дзяцей-студыяўцаў, дабра, царпенне, умненне знайсці да кожнага падыход, умненне перадаць свае веды іншым.

Аляксандр Юльянавіч і Вера Васільеўна з першых жа заняткаў умеюць зацікавіць дзіця, нават калі яно зацікавілася ў студыю па прычыне — толькі б дзе-небудзь займацца. А, зацікавіўшы, робяць усё, каб было цікава, улічваючы індывідуальныя магчымасці кожнага дзіцяці. Дзяцей вучаць акцёрскаму майстэрству, танцам. Яны маюць, ставяць спектаклі, спяваюць і граюць на музычных інструментах. Карацей кажучы, педагогі выкарыстоўваюць усе магчымасці для ўсебаковага эстэтычнага выхавання асобы. Памагаюць дзецям знайсці сябе ў жыцці, набыць упэўненасць і развіць свае прыхаваныя таленты.

За гады працы муж і жонка Абрамовічы выхавалі вельмі многіх здольных дзяцей. Першым, самым старэйшым, ужо за дваццаць. Многія з іх вучацца ва ўніверсітэтах, каледжах. Сёнь-той рыхтуецца стаць журналістам. У многіх выхаванцаў студыі ёсць дзеці і, верагодна, калі падраснуць, пойдуч займацца ў “Галактыку”, па слядах сваіх бацькоў.

Я займаюся ў многіх гуртках, студыях, секцыях, але нідзе не бачыў такіх цудоўных педагогаў, як муж і жонка Абрамовічы.

Андрэй ШВЕЦ, сябра гуртка “Асновы тэлежурналістыкі” Мінскага Палаца дзяцей і моладзі

Што ў даведніку?

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы выпускаў у свет біяграфічны даведнік “Людзі культуры з Гродзеншчыны”.

Кніга дазваляе ўсім жадаючым убачыць наокольнікі мы багатыя на імёны. Сярод іх фалькларыст, этнограф і мовазнавец Яфім Карскі, паэтка Алаіза Пашкевіч (Цётка), гісторык Антон Будзіловіч і іншыя. Не забыты і сучаснікі, сярод якіх гісторык, культуролаг, архівіст Віталь Скалабан, вядомы літаратуразнавец і культуролаг Адам Мальдзіс, артыст балета, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Уладзімір Далгіх, заслужаны артыст Беларусі Баляслаў Сяўко, паэтка Данута Бічэль-Загнетава і іншыя. Зразумелая спакуса ахапіць як можна большае кола землякоў прывяла на старонкі кнігі імёны эканамістаў (Юры Юшко), палітыкаў (Сямён Шарэцкі), царкоўных дзеячаў (Берлін Нафталі).

Адзіным слабым месцам кнігі можна лічыць указанне на нацыянальнае прыналежнасць той ці іншай асобы. Напрыклад, Адам Міцкевіч пададзены як польскі паэт (што абсалютна спрэчна). Ніколі не быў палякам і шчыры беларус мінскі ваявода Крыштаф Завіша (1666—1721), хаця ён і пісаў на польскай мове.

Як вядома вызначэнне нацыянальнай прыналежнасці ў адносінах да тых, хто ствараў на тэрыторыі дзвюх Рэчаў Паспалітых, справа далікатная, ды і ўвогуле, ці мае гэта істотнае значэнне, калі за аснову даведніка ўкладальнік прафесар Аляксей Пяткевіч узяў месца нараджэння выдатных асоб.

Хочацца спадзявацца, што кніга вытрымае і другое выданне, дапоўніцца новымі імёнамі. Увогуле гродзенцы паказалі як трэба павяжаць саміх сябе.

Віктар ХУРСІК

“Крыніца”, N 62

Выйшаў у свет другі нумар часопіса “Крыніца”. У рубрыцы “Я” Ірына Качаткова знаёміць чытачоў з жыццём і творчым шляхам Аркадзя Моркаўкі. Тут жа друкуюцца вершы паэта, а таксама выказванні пра ягоную творчасць Зміцера Жылуновіча, Максіма Гарэцкага, Рыгора Бярозкіна ды іншых. Пра творчасць паэта разважаюць Аляксей Марціновіч, Аляксей Бельскі, Мікола Мішчанчук і Галіна Булыка.

У часопісе змешчаны вершы Міколы Шабоўіча, Ганны Сцепулёнак, Пятра Прыходзькі, Аляксея Чубата, Зміцера Вішнёва, Ганада Чарказяна (пераклад з курдскай Рыгор Барадудлін) і паэма Віктара Слінко (13—16 лістапада 1988 года).

“Крыніца” знаёміць сваіх чытачоў з апавяданнямі “Карфаген” Алега Дашкевіча і “Грунвальдскія скокі” Сяргея Аўраўца. Друкуецца таксама апавяданне “Танька”. Яго аўтар — былы палітычны вязень, лекар з Докшыц Іван Фурсевіч, які нядаўна пакінуў гэты свет.

У рубрыцы “Ён” апублікаваны твор Габрыэля Гарсія Маркеса “Крывавы след на снезе” з прадмоваю перакладчыка — Валерыя Буйвала.

У канцы мінулага — на пачатку гэтага года “Крыніца” праводзіла экспрэс-анкету адметных твораў беларускай літаратуры-2000. На пытанні анкеты адказвае вялікая група дзеячаў культуры.

Ф. ТРОНКА

Праблема духоўнай асветы асабліва актуальная для творчай інтэлігенцыі, якая сёння прэтэндуе на функцыю духоўнага выхавання грамадства. Сустрэчы інтэлігенцыі з духавенствам арганізуе Праваслаўнае Брацтва Святых Віленскіх Мучанікаў, што дзейнічае пры Свята-Петрапаўлаўскім Саборы ў Мінску. Перад сустрэчай у саборы прайшла паніхіда памяці дабравернага князя Канстанціна Астрожскага, якую адслужыў на беларускай мове настаяцель храма а. Георгій Латушка.

У праграме імпрэзы значылася абмеркаванне такіх балючых праблем, як адлюстраванне нацыянальнай рэлігійнай традыцыі, беларускай святасці і царкоўнага мастацтва ў сучасных выданнях. Мусіла таксама адбыцца прэзентацыя чарговага нумара часопіса “Праваслаўе”. Веў пасяджэнне прафесар славістыкі БДУ, старшыня беларускай біблійнай камісіі Іван Чарота. Ад гаспадароў будынка, Універсітэта культуры, удзельнікаў сустрэчы прывітаў хор, які выканаў духоўныя песні на беларускай мове.

На пачатку сустрэчы было зачытана прывітальнае слова Мітрапаліта Філарэта.

Праціерэй **Георгій Латушка** ў сваім выступленні адзначыў што ў сённяшняй рэлігійнай традыцыі парушылася прамая пераемнасць. Большасць людзей прыйшла ў царкву ў выніку ўласных духоўных пошукаў, а не ў выніку сямейнага выхавання. Таму паўстае глабальная задача — давесці вопыт жыцця царквы да кожнага верніка. Бо з-за недасведчанасці тут узнікае небяспека — у многіх, хто сёння ходзіць у царкву, нейкае ўмоўнае “клерыкальна-магічнае” ўспрыманне рэлігіі. Частка царкоўнага рытуалу набывае ў вачах чалавека самадастатковую каштоўнасць, і такі чалавек прыходзіць у царкву не кацяца і маліцца, а паставіць свечку і гэтым “магічным” дзеяннем нечага дасягнуць. Падобнае ўспрыманне рэлігіі, у пэўным сэнсе — забавоны, на жаль, часам распаўсюджваюцца і сродкамі масавай інфармацыі.

А. Георгій адзначыў таксама іншую праблему. Сёння ў свеце папулярныя новыя тэрміналогіі. Невыпадкова сённяшняю Еўропу называюць “постхрысціянскай прасторай”. Нашы сродкі масавай інфармацыі часам таксама падтрымліваюць міф пра дасканаласць язычніцтва, яго “сугучнасць з прыродай”, абвінавачваюць хрысціянства ў экалагічных праблемах. Між тым менавіта хрысціянства ўзвысіла чалавека, надало Боскі сэнс яго існаванню. Язычнікі лічылі вялікім грахам свярджэнне хрысціянства, што прырода створаная для чалавека.

На думку а. Георгія, расказваць пра гісторыю царквы, тлумачыць царкоўную традыцыю — надзённая патрэба. Магчыма, варта стварыць царкоўны выдавецка-асветніцкі фонд.

Мікола Матрунчык, старшыня Беларускага Брацтва Святых Віленскіх Мучанікаў, распавёў прысутным гісторыю ўтварэння і дзейнасці часопіса “Праваслаўе”. Часопіс узнік у выніку кантактаў з беларускай дыяспарай, якія распачаліся ў 1992 годзе. Высветлілася, што ў свеце існуе некалькі беларускіх праваслаўных аўтакефалій, ёсць патрэба ў выданні, якое аб’ядноўвала б усіх правас-

лаўных вернікаў, і беларуская дыяспара бра-лася даваць сродкі для яго заснавання. Але супрацоўніцтва з замежнікамі не склалася. Толькі “Ортдрук” з Беластока бярэ на сябе друкарскія выдаткі. А ўсё астатняе — бясплатна рыхтуе Брацтва. Напачатку часопіс называўся “Праваслаўе ў Беларусі і ў свеце”, цяпер “Праваслаўе”. На думку Міколы Матрунчыка рэдакцыя часопіса стала асяродкам, вакол якога склалася шмат ініцыятыў, утвараюцца іншыя выданні.

Праціерэй **Сергій Гардун** адзначыў, што нядзельныя школы маюць патрэбу ў падручніках па духоўнай асвете, якія б асновы праваслаўнай веры выкладалі з беларуска-патрыятычных пазіцый. Неабходна працягваць справу перакладу богаслужэбных тэкстаў з царкоўнаславянскай на беларускую мову. Паступовы пераход у богаслужэнні на беларускую мову — натуральная, здаровая тэндэнцыя, якую трэба пашыраць. А. Сергій прызнаў, што яго непакоіць стаўленне некаторых святароў і грамадства да праблемы мовы богаслужэння. Гэта агульнаправаслаўная праблема. Богаслужэнне ў Грузіі дасюль вядзецца не на сучаснай грузінскай мове, а на старагрузінскай, у Грэцыі — на старагрэчаскай, і так шмат у якіх краінах. Калі з’яўляюцца спробы богаслужэння на сучаснай мове, гэта падчас сустракае варожае стаўленне. Асабліва да сучаснай рускай мовы. А. Сергій падкрэсліў, што нават на Беларусі не такое варожае стаўленне да богаслужэння па-беларуску, як у Расіі — да богаслужэння па-руску, а не па-царкоўнаславянску. Гэтае становішча нагадвае часы дзейнасці святых Кірыла і Мяфодзія. Калі яны перакладалі Святое Пісанне з грэчаскай мовы на стараславянскую, то былі аб’яўлены ерэтнікамі. Тады лічылася, што Святое Пісанне можа быць толькі на трох мовах — стараўскай, грэчаскай і лацінскай.

Пазней такую пазіцыю Царква абвясціла “трохмоўнай ерассю”. Кірыл і Мяфодзіі шмат пацярпелі ад яе прыхільнікаў. Сёння зноў узнікла падобная ерась, і пастарскі абавязак — супрацьстаяць ёй. А. Сергій адзначыў таксама, як часам абурваюць нядзельныя “духоўныя” перадачы на беларускім радыё, калі журналісты, узурпіруючы пазіцыю царквы, выказваюць ерэтчыныя думкі. Напрыклад, крытыкуюцца ідэі перакладу богаслужэння на беларускую мову. У адным з выпускаў прагучала, што ад богаслужэння на беларускай мове “нават беларускія святые ў магіле перавярнуцца”. Такія перадачы недапушчальныя. Іх выдаюць за праваслаўныя, вядучы нібыта ад імя ці па благаслаўленні царквы. Але ж пазіцыя праваслаўнай царквы зусім іншая. У жніўні 2000 года ў Мінску адбыўся Архіерэйскі юбілейны сабор. Ён падвёў вынікі дзейнасці царквы і прыняў праграмны дакумент “Асновы сацыяльнай пазіцыі царквы”. Там у дачыненні да адноснаў царквы да нацыянальнага адраджэння і культуры гаворыцца наступнае. **Абсалютна натуральна і адпаведна двухтысячагодняй традыцыі, што хрысціянскія каштоўнасці ў кожнай культуры набываюць нацыянальнае аблічча.** І яшчэ вельмі важны пункт — **праваслаўны хрысціянін абавязаны спрыяць развіццю нацыянальнай культуры.**

А. Сергій Гардун яшчэ раз падкрэсліў, што вельмі прыкра бачыць, як журналісты выдаюць свае памылковыя меркаванні за пазіцыю царквы.

Далей выступіў адзначыў, што працы ў накірунку выдавецкай дзейнасці шмат. “Праваслаўны календар”, вельмі патрэбнае кожнаму верніку выданне, выходзіць накладам 250 паасобнікаў, і не заўсёды разыходзіцца. А між тым многія выданні, мастацкія творы, пры іх несумненнай карысці, утрымліваюць у сабе прыкрыя памылкі, з-за якіх не могуць быць рэкамендаваныя ў якасці духоўнага чытання. А. Сергій падрабязна разгледзеў некаторыя з такіх выданняў і асобныя творы, у тым ліку самых знакамітых беларускіх пісьменнікаў. Многія з працытаваных ім урывкаў, што тычыліся рэаліі царкоўнага жыцця і канонаў праваслаўнай веры, выклікалі шчыры смех прысутных. Бо адразу выкрывалі недасведчанасць аўтараў — і ў тым, як мусіць адбывацца царкоўны тайнства, і што лічыцца дапушчальным і недапушчальным для хрысціянства... Пісьменнік мае права на мастацкае пераасэнсаванне, сказаў а. Сергій, на творчую фантазію, але галоўнае, каб яго домислы не пярэчылі вобразу героя, які мы ведаем з гістарычных крыніц. Яшчэ адзін прыклад: калі тэкст святочнага віншавання Мітрапаліта друкуецца на пачатку выдання — гэта не можа успрымацца інакш, як благаславенне Уладыкі. Між тым такога благаславення выданню Мітрапаліт не даваў, і яно не магло быць дадзена, бо ў згаданым выданні серыі “Бацькаўшчына” сярод іншых друкуюцца творы, якія супярэчаць хрысціянскаму светапогляду.

А. Сергій прапанаваў прысутным параважаць над тым, як можна пазбегнуць падобных прыкрых выпадкаў. Магчыма, выйсце ў кансультацыі аўтара з прадстаўніком царквы, у папярэднім рэцэнзаванні.

А. Фёдар Крыванос пазнаёміў прысутных з некаторымі момантамі адлюстравання ў сродках масавай інфармацыі вобразаў беларускіх святых, асабліва нядаўна кананізаваных, што пацярпелі за веру ў апошнія стагоддзі. Сярод іх былі сапраўды выдатныя асобы, такія, як прападобнамучанік Серафім Жыровіцкі, артыкул пра якога надрукаваны ў часопісе “Праваслаўе”, у прэзентацыі N 9 за 2000 год.

Пісьменніца **Вольга Іпатава**, якая выконвае абавязкі старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў, падзякавала а. Сергію Гардуну за падрабязны аналіз мастацкіх выданняў і слушныя заўвагі, у тым ліку і па яе аповесці. Яна пагадзілася з тым, што ў творах беларускіх пісьменнікаў часта сустракаюцца памылкі, звязаныя з адлюстраваннем рэаліі царкоўнага жыцця. Гэта, на яе думку, тлумачыцца перш за ўсё тым, што нашы пісьменнікі — з атэістычнага мінулага. Але пры добрай волі аўтараў і прадстаўнікоў царквы недасведчанасць можа быць выпраўлена. Твор, які закранае гісторыю і дзейнасць царквы, безумоўна, павінен быць адрэцэнзаваны тымі, хто дасведчаны ў гэтай галіне. Святары ўвогуле павінны часцей сустракацца з пісьменнікамі.

В. Іпатава сказала, што яе радуе, што погляды абсалютна большасці беларускіх пісьменнікаў супольнасці на радыёперадачу “Існасць” супадаюць з поглядамі праваслаўнай царквы, як на перадачу, якая распальвае варожаць да беларускай культуры. Пісьменніца таксама распавяла, што мае ў сваіх творчых планах напісанне серыі кніжак для дзяцей, якія б знаёмілі маленькіх чытачоў з асновамі веры, з жыццямі беларускіх святых.

Генадзь Лаўрэцкі, дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі архітэктуры Політэхнічнай акадэміі, прысвяціў сваё выступленне праблеме царкоўнага мастацтва на Беларусі. Выс-

Беларуская паэтка сярод інтэлектуалаў XXI стагоддзя

Міжнародны Кембрыджскі Біяграфічны Цэнтр у асобе яго галоўнага рэдактара Джона Гіфарда даслаў запрашэнне беларускай паэтцы і даследчыцы праблем культуры і мастацтва Людміле Сільновай (літаратурны псеўданім — Людэка Сільнова) прыняць удзел у першым выпуску новага энцыклапедычнага слоўніка “2000 выдат-

ных інтэлектуалаў XXI стагоддзя” і заняць сваё пачэснае месца на яго старонках.

Людэка (Людэка) Сільнова — сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў, Міжнароднай Асацыяцыі беларусістаў, Міжнароднай бібліятэчнай асацыяцыі, Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Яна — аўтар чатырох паэтычных кніг (у тым

ліку дзвюх эксперыментальных), каля шасцідзясяці публікацый у перыёдыцы, зборніках і навуковых выданнях; даследчыца бібліятэчных збораў Аляксандра Ельскага, Мітрафана Доўнара-Запольскага, першага рэктара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта У. Пічэты і іншых. У 1996 годзе ўдзельнічала ў праекце “АРТ-праг-

Ветрам, завеяй, імглой...

тупоўца адзначыў, што доўгі час царкоўнае мастацтва на Беларусі разглядалася як частка "мастацтва наогул". І сучасныя мастакі схільны ігнараваць складзеныя ў ім каноны. Між тым асоба мастака адрозніваецца ад асобы іканапісца. Найбольш яскрава гэта выяўляецца ў тым, як мастак трактуе вобраз св. прападобнай Еўфрасіны Полацкай. У адным з праектаў помніка святой, які плануецца ўстанавіць на тэрыторыі храма Усіх Тужлівых Радасці, вядомы скульптар уявіў св. Еўфрасіну як рамантычную дзяўчыну на фоне язычніцкай папараць-кветкі. Другі вядомы на Беларусі мастак спрабуе спалучыць вобраз Мадонны з партрэтаў звычайнай жанчыны. Задача мастацтвазнаўства — даваць правільную ацэнку падобным спробам.

Г.Лаўрэцкі звярнуў увагу на тую праблему, якія існуюць у беларускай царкоўнай архітэктуры. На жаль, многімі архітэктарамі, у тым ліку і тымі, што праектуюць сучасныя храмы, адмаўляецца само існаванне паняцця "беларуская архітэктура". Цэрквы, якія сёння будуцца на Беларусі, не адрозніваюцца ад тых, што будуцца дзесьці ў Салехардзе. А між тым на нашай Бацькаўшчыне існуе традыцыя пабудовы храмаў з непаўторнымі рысамі. У каталіцкіх навуковых установах ёсць курс сакральнай архітэктуры. Праваслаўная царква таксама павінна звярнуць на гэтую праблему ўвагу, каб у беларускіх храмах было сваё аблічча. З другога боку, нярэдка даследчыкі гісторыі і архітэктуры трактуе храмы як частку выключна культурнай спадчыны, пакідаючы ў дэвіднах і іншай літаратуры па-за ўвагай гісторыю гэтых храмаў як культурных збудаванняў.

Тамара Самайлюк, бібліяграф Універсітэта культуры, адзначыла, што праваслаўныя выданні нярэдка застаюцца невядомымі нават бібліяграфам. З мэтай палепшэння становішча добра было б заснаваць выданне кшталту крытыка-бібліяграфічнага альманаха, адкуль можна было б даведацца пра ўсе навінкі духоўнай літаратуры.

Юрый Бажэнаў, загадчык рэдакцыі ўсёагульнай гісторыі выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя", расказаў пра адлюстраванне гісторыі рэлігійных канфесій у энцыклапедычных выданнях. Выступоўца адзначыў тую хібы, якія яшчэ маюцца ў гэтай галіне, і шляхі іх выпраўлення. На яго думку, царкоўная гісторыя Беларусі яшчэ не распрацаваная гісторыкамі-даследчыкамі.

Іван Чарота, падагульняючы, адзначыў, што на сённяшні дзень на Беларусі маецца шырокае кола праваслаўнай інтэлігенцыі. Тое, што часопіс "Праваслаўе" не знаходзіць чытача, адбываецца не па віне выдаўцоў. Запатрабаванасць выдання трэба фарміраваць. Выступоўца рэзюміраваў прапановы, якія прагучалі падчас сустрэчы, і сфармуляваў наступныя задачы — стварэнне царкоўна-выдавецкага фонду, які б займаўся каардынацыяй і арганізацыяй праваслаўнай выдавецкай справы і шукаў сродкі на яе; арганізацыя пры Фондзе службы запісу ўспамінаў сведкаў жыцця царквы апошняга стагоддзя.

Слова для выступлення бралі таксама **Міхась Печанко**, які распавядаў пра праблему духоўнай асветы ў сферы народнай адукацыі, і **Міхась Кенька**, які расказаў аб сваёй працы па перакладзе твора пра святую блаверную Сафію Слуцкую.

Падчас сустрэчы ў Універсітэце культуры было закранута шмат праблем. Але прагучалі і меркаванні, што некаторыя з праблемаў можна вырашыць. Гэта тычыцца найперш штучнай сітуацыі з супрацьпастаўленнем праваслаўя і беларушчыны. Ну, а наконце пераадолення "несутыччаў" творчай фантазіі з рэлігійнымі канонамі, дык, думаецца, ёсць толькі адзін рэцэпт іх пераадолення. Замест папярэдняга рэцэнзавання раманаў і апавесцяў і без таго занятымі святарамі пісьменнік, які ў сваім творы апісвае рэлігійныя абрады і прэтэндуе на ролю духоўнага прапаведніка, мусіць хаць б хадзіць у Храм. І тады не назаве праваслаўнага епіскапа "біскупам", а "слёзную" размову некалькіх чалавек пры ўдзеле святара — царкоўнай споведдзю.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

ноз", якая праходзіла пад дэвізам "Творцы ўсіх жанраў, яднайцеся!" у Віцебску.

Асноўная тэма паэтычнай і даследчыцкай творчасці Л. Сільновай — узаемаадносінны творчай асобы і грамадства. Людка Сільнова — лаўрэат прэміі Таварыства вольных літаратараў "Гліняны Вялес" за кніжку візуальнай паэзіі "Рысасловы" (1994, Полацк).

Ларыса МАРГУН

Перабіраючы архівы, зноў перачытала ліст — рэцэнзію, якую мне некалі даслаў у Гродна малады тады крытык Варлен Бечык. Узгадала і свой верш, які нарадзіўся пасля прачытання гэтай рэцэнзіі, напісанай таленавітым, тонкім мастаком. І падумалася — цяпер, праз столькі гадоў пасля ягонай заўчаснай смерці, мабыць, можна — і нават трэба — даць магчымасць чытачам "Літаратуры і мастацтва" прачытаць і гэтую рэцэнзію, і народжаны ёй верш, на якім няма прывячэння. А дарэмна тады я не абзначыла, для каго ён напісаны. Магчыма, аб тым і не здагадаўся і сам Варлен Бечык. Хай жа гэтая публікацыя будзе данай ягонай светлай, шчырай душы...

Добры дзень, Оля!

Добра, што ты заўважыла, падышла. Няхай нават так — крыху няўважна, мімаходзь, але гэта стала для мяне адразу важным, як толькі я цябе ўбачыў.

Я не жаніўся (ой-ей жаніўся — зусім другая душа, іншыя стымулы, думкі, мэты) — гэта так, толькі не ў сэнсе старэння (усё-такі і пасталеў, і пастарэў). Проста я ні з чым не развітваюся ў сваім мінулым — нясу ў душы ўсё былое, што становілася дарагім, сутным, а гэта значыць — берагу і тую затуманеную часу, на якую прыпала наша знаёмства.

Тады я яшчэ нікуды не грэб, жыў — як несла вада. А цяпер — намагаюся, грабу, увесць змабілізаваны адказнасцю, а вада нясе яшчэ хутчэй міма спраў, людзей, кніг...

Міма цябе не праносіла. Усё, што ты друкавала, — чытаў. Не прамінаў душою, адгукваўся. Радаваўся, калі ў "Дні паэзіі" ўбачыў у табе паэта (раней, прызнаюся, бачыў менш). І тады, а яшчэ болей — пасля выхату кнігі хацеў напісаць, сказаць аб гэтым.

Друк — не для мяне. Хай іншыя пішуць пра цябе ў рэцэнзіях. Па-сапраўднаму пісаць рэцэнзію — адгуквацца на вершы ўсім сабою, усёй сутнасцю на сутнасць. А мне ў такім разе трэба гарманізаваць і правяць усё, што калісь і пазней далучалася мною да твайго жыцця, і-і-і, лепей спынюся на ўсмешцы — так гэта няпроста і сур'ёзна.

Трымаю ў душы ўсё, што было. Вось не стала Ігара Хадановіча (ты, мабыць, крыху ведала яго і, пэўна, чула, як усё адбылося). А я з ім увесь час тут — у гаворцы, успаміне, пісьме, у сонцы і непагадзі — і... сказаў бы — т а м, але гэта мо падасца кашчунным. Няшчасна хто яго добра не ведаў, — мне не даводзілася бачыць болей паэзіі і чысціні ў адным чалавеку. Няшчасныя і той, хто ведаў — такое вынішчэнне дабратаў пакуціць бясконца.

Але я не на словедзі. Проста касна-язычна тлумачу, што хацеў напісаць, як выйшла кніжка, і што гэта было паранейшым важным для мяне. Рознае стрымлівала. Можна нават і тое, што пісаць абаяльнай, прыгожай дзяўчыне, вымагаючы тым і пэўнай яе ўвагі, — рэч далікатная. Ці проста — мніцьнасць, якая ў людзей хоць крыху адзінотных заўсёды завышана...

Значыць усё-такі пішу. Можна, гэта і лішняя пісаніна, а можа, штосьці і прыпадзе табе да душы. Як-нікак, чытач, а паэзія — гэта не толькі выяўленне і пошук у ёй сваёй сутнасці, гэта яшчэ і пошук сябе ў чытачы, у іншай душы, у многім.

У нас мала хто ўмее спраўна пісаць нават рэцэнзіі. І цытуецца ў іх не тое, і

акцэнтны ставяцца нека дзіўна, не на самым чалавечым.

Як чытач ("рэцэнзент") я парадаваўся б таму, што праявіла цябе ў чысціні, свежасці, сонечнасці. Я б сказаў, што нават ёсць у табе нейкае шчаслівае ўменне прасвечваць святлом і лёгкасцю жыццёвы сьцяг — бо і пакутнае, ня-добрае, прайшоўшы праз цябе, захінулася тваёй дабрывёю, абвясцела цёплым ветрам, а з гэтым — стала інакшым... Ох, гавару нейкай "іновэрною прозой", не магу адолець "тяжэсть неизглагольную", а побач жа кніжка, дзе гаворыць душа з душою, дзе многія радкі ідуць у сэрца, як свежае паветра ў нахлэшч расчыненыя дзверы...

Я стаў заглядаць у кніжку — і скрозь прамачыкі святла, добрага, прывабнага, чароўнага.

Можна, рэцэнзенты прамінаюць, можа, нават лічаць банальным, а па мне істотныя ў тваёй кніжцы і "Не трэба музыку перакладаць на словы" (з прызарэннем, правднінасцю, што выдаюць пачуццё сапраўднае: "...Па чысціні пачуццяў мы сумуем, сябе шляхам чужым аддаючы"), і па-простаму яўленае сталенне: "Мне дзяцінства тугія сныжкі нясе, называе чамусьці настаўніцай", і як уласна здабытае ("вот истина моя — вы ж до сих пор банальностью владе-ли"): "Мы ўсе у каханні шукаем, а толькі знаходзім рэдка — звычайнай, самай звычайнай чалавечай дабрата..."

"Рэха, з далечы сонечнай гэтай мяне яго голасам гучна пакліч", — я чытаю гэта як сапраўдную паэзію, хоць нехта нудны можа мяне і аспрэчваць. "Ты свет перавярнеш, дужы і рослы..." — верш, які здаецца, ніхто нават і не згадаў, а я тут чую існае, жыццёвае, праўдзівае.

"Як ты колашся, слова "сіротка"! Ужо гэты радок — верш, прычым такі, дзе ёсць большае за "рифмованные и нерифмованные речи".

"Ля твайго акна я тапалінкай вырасту за сённяшнюю ноч..." "У мір давер'я шчырага пацягне, да цёплай чалавечай дабрата..." "Беларусь, твая дачка я. Зья-нятка я, а ты — мая радля..." "Сёння толькі я не іду ні з кім. Набіта кнігамі новая сумка, і мне адной у натоўпе людскім сярод усмешак ніколі не сумна..."

Вось крыху з таго, што вычытаў я ў тваёй кніжцы, парадаваўшыся, што пад-

**Нашто нам лісты? Не пішы!
Хай ветрам, імглою, завеяй
Прыходзіць жывая абвестка
Тваёй незмаўкальнай душы.**

**Нам зорную мець блізіну.
Каметавым стане свячэннем**

час вершавання ты знаходзіш у сабе столькі сапраўднага жыцця, што табе бывае пад сілу глянуць у "сэрца глыбіню".

Можна, нешта вар'іруецца, не ў першы раз адкрываецца. Але Цвятаева неяк праўду сказала (яна заўсёды праўду казала): "Не повторай — душа твая богата — того, што было сказана ког-да-то, но, может быть, поэзия сама — одна великоленная шитата". Што так ці не так — нават у залежнасці ад сонца ці непагадзі нам часта па-рознаму ўяўляецца.

Не раў бы рвань "калючыя драгі" ў вершах. Гэта — метафара пачуцця, а не пачуццё, усё тады ў вершы робіцца ўмоўным.

...Такія нейкія стаяць няпэўныя дні. Ні холадна, ні цёпла. Ні зіма, ні восень. Туман, туман. Туманна думаецца, туманна пінацца. Здаецца, зямля не абдыецца без туману, туман — без зямлі. Ледзь не ўсё, у чым бачу звязанасць жыццёвых явішч. Але не. Вось зялёная кніжачка, чужы і старонні свет — свет чалавека, які пад настрой можа прызна мне ўсмехнуцца і прайсці, не затрымаўшыся думкай, а я адчуваю душэўную залежнасць ад гэтай кніжачкі і яе аўтара, звязаны несамахоць з гэтымі ўсмешкамі, смуткаваннем, задумлівацю.

І — дзякуй богу і за гэта. Сама пакутна на свеце — быць абьякавым. Імгненні пачуцця — дарагія, без іх няма ні сэрца, ні розуму.

Калі-небудзь крытыка будзе такой, што зможа па вершу вызначыць, калі пісалася — у сонечны дзень ці ў сляту, раннем ці вечарам; хто аўтар — калі дзяўчына, жанчына, дык не толькі ўзрост, а і знешнасць; нават такое — на якой паперы, алоўкам ці пяром...

Я думаю, што крытыку, які б гэта мог, было б прыемна чытаць тваю "Раніцу". І — не буду болей аб гэтым.

Меркаваў напісаць каратка, занягнуў. Яшчэ хацеў дадаць; па адной нагодзе пачаў, што ты на семінары была рашучай. Гэта так важна. Я рады, што гэта ёсць у чалавеку, да якога ад першага знаёмства я ніколі не быў абьякавы.

Жадаю таго жыцця табе, якое памагае адкрываць сапраўдную паэзію.

Можна; гэты ліст і не згубіцца ў тваім папяровым улове. Калісьці я прачытаў прыкладна такое: "И если гром грянет над крышей, бьет в стекло ветер, дождь — так это ты письмо мне пишешь, которого не шлешь". Надалей буду ліставаць толькі так — ветрам, дажджамі, думкамі.

Усяго добрага.
Варлен.

22.XI.69

Вольга ПАТАВА

**Тлумачыцца свету значэнне...
Лістом я, мой дружа, змяню.**

**Змяню, што мне добра — сцілом,
Папераю, гоманам зычных,
Фасоўкаю вестак сталічных...
Хай — ветрам, завеяй, імглой!**

Сага пра сваіх і чужых

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

Ну аб'ядналіся пралетары, скінулі ўладу буржуаў, перарэзалі ўласнікаў. А далей што?.. А тое ж, што і ў Расіі было; яны прывядуць да ўлады чынавенства, якое ніколі і ні за што па-сапраўднаму не адказвала і якому і на пралетарыят напляваць.

Іншы даследчык, беларус Валерый Арцішэўскі ў сваёй манаграфіі "Нацыя: шлях да сацыяльнай гармоніі" даводзіць, што найбольшы клопат пра інтарэсы народа маюць уласнікі і ўлада ўласнікаў, а не чынавенства.

Нарэшце, некалькі слоў пра другую частку твайго артыкула "З кім вы?.." Гэта амбіцёзна-фанатычны заклік да пісьменнікаў выйсці з таго саюза, у якім быў Аляксей Адамовіч, і ў якім застаюцца Васіль Быкаў, Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін, Рыгор Барадулін, Іван Навуменка, Іван Шамаякін ды і ўсе, хто складае лічбу 500.

Чаму б табе не дапусціць, што ў адным саюзе, а творчы саюз — пакуль не казарма, могуць ужывацца, дружыць творцы розных поглядаў як на Маскву, а на Югаславію, так і на іншыя краіны. Балазе, ад нашых поглядаў там мала чаго залежыць! А вось што нас

павінна яднаць і штодня аздаваць, дык гэта праблема сваёй роднай зямлі, свайго народа, яго гаспадаркі, мовы, культуры.

Ты папикаеш Г. Бураўкіна тым, што ён як тады, калі быў міністрам або ўзначальваў тэле-радыёкамтэт, так і цяпер навідавоку, хоць фактычна адышоў, адваліўся ад кіруючай чынавенскай моцы, — глядзі што перафарбавалася! Ну і няхай сабе! Нагадаю прыклад. Альгірдас Бразаўскас быў першым сакратаром ЦК КП Літвы, а потым, у самастойнай краіне, што ачомалася ад камунізму, узначаліў свой, нацыянальны ўрад. У Літве свае нацыянальныя клопаты аб'ядноўваюць людзей розных палітычных накірункаў, тым больш накірункаў, якія былі ў мінулым. А ты, па-мойму, каторы год працуеш

не на аб'яднанне нацыянальных сіл, а на іх раскол. Свядома!

Бачыш, як розна мы глядзім на нашу сілу. Варта толькі спытаць: з якім расійскім саюзам пісьменнікаў ты маеш намер аб'яднацца? Бо іх ужо некалькі. І маёмасць былога Саюза пісьменнікаў СССР даўно пайшла з малатка, у тым ліку і дамы творчасці.

У тваім артыкуле, які бачыцца мне ў пэўнай меры супярэчлівым і сумбурным, выказана нямала горычы з нагоды розных хібаў у рабоце праўленна саюза, былога і цяперашняга. Я веру ў тваю шчырасць, але, як бачыш, не з усім магу пагадзіцца. Па маім назіраннях, саюз цяпер акурат выходзіць са стану крызісу, толькі, на жаль, гэта не ўсіх радуе.

Васіль ЯКАВЕНКА

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку САНЬКО Валеру Аляксеевічу з прычыны напатакушага яго гора — смерці маці.

Калектыў Беларускага выдавецкага таварыства "Хата", заснавальнікам якога з'яўляецца Беларускі дзіцячы фонд, выказвае шчырае спачуванне дырэктару БВТ "Хата" пісьменніку САНЬКО Валеру Аляксеевічу ў сувязі са смерцю маці.

Калектыў выдавецтва "Юнацтва" выказвае глыбокае спачуванне загадчыку аддзела маркетынга АФЯРОУСКАМУ А. Р. у сувязі з вялікім горам — смерцю жонкі.

Тварыць дабро!..

"ЛіМ" паведамляў ужо, што падчас адкрыцця Беларускай кніжнай выстаўкі-кірмашу старшыня Дзяржкамтэта РБ па друку Міхаіл Падгайны і старшыня Дзяржкамтэта інфармацыйнай палітыкі, тэлебачання і радыёвяшчання Украіны Іван Драч падпісалі дакумент аб супрацоўніцтве ў галіне інфармацыі.

Да гэтага афіцыйнага паведамлення дададзім, што Іван Драч не толькі грамадскі і палітычны дзеяч, але і выдатны ўкраінскі паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Украіны імя Т. Р. Шаўчэнкі. Увазе чытачоў прапануецца некалькі старонак з новай кнігі Івана Драча "Сізіфаў меч", пазначанай: "вершы дзевяностых".

ІВАН ДРАЧ

Шчасце — тое, што ўжо было,
Шчасце — не тое, што будзе.
Неба набрала ў грудзі
І, бадай, адгуло.
Шчасце — тое, што ўжо было.
Шчасце — маной лунае.
Шчасце — тое ўсё, што мінае,
Як не мінае зло.
Не падаме непалога
Шчасце — жар-пташкі пярэ,
Шчасце — ад Бога нагода
Тварыць дабро!

Пяць гадоў я займаўся
палітыкай —
Здаецца, у пяць разоў падурнеў:
Праспіраваны
плёткамі плыткімі,
Яшчэ й дасення не працверзеў...
А ў такім хлуснеградушным
затлумленні,
Калі ўсё мітусіцца ў жыцці,
Дужа лёгка коўзацца на сумленні,
Дужа цяжка па праўдзе ісці.

Вердыкт
Кожны ўкраінец —
нібы траісты музыка:
Адно — думае, другое — кажа,
трэцяе — робіць.
Адаго ў нас і вынік вялікі:
Што першы спародзіць,
дык трэці на скон увасобіць.

У гэтым кансенсусе
і век дажываем,
Шкадуем сабе нават
добрага слова:
Суседская восень даўно ўжо
ідзе з ураджаем,
А наша вясна яшчэ сяць
збіраецца дурнагалова.

Бо мы маладыя яшчэ.
І памром маладымі.
Ніяк не здадзім
свой дзяржаўны экзамен.
Палац рамантычны
будуем з дзяржаўнага дыму.
І дымам развеемся —
працягнем у сэрца слязамі.

Настолькі Марка Шагала
Нядаўна нагадала Ніна Велехава з "Літаратурнай газеты": "Марк Шагал, мастак невымернай сілы фантазіі, жыў большую частку свайго жыцця ў Парыжы, але ў галоўны пакой у сваім шыкоўным беласнежным будынку, у пакой, размалёваны з нізу да верху, захапіўшы і саму столь, у пакой, напоўнены пейзажамі вуліц Віцебска, ён заходзіў вечарам,

як у свой родны Віцебск, дзе правёў жабрацкае, убогае дзяцінства. Там ён пакутаваў, там ён страціў сваіх родных, адтуль паехаў, каб быць шчаслівым. І вось у цудоўным горадзе Парыжы ён стварыў паўтарэнне Віцебска і кожны вечар акупаўся ў тое, цяпер ужо недасяжнае для яго, шчасце прайсціся хісткімі, дашчанымі, цёмнымі і гнілымі траурчыкамі горада дзяцінства, паглядзець на яго пахілыя будыначкі, на даху аднаго з якіх ён захопленна маляваў свае першыя дзіцячыя малюнкi. Гэта і ёсць любоў да айчыны, яна не заўсёды звязаная з узнагародаю, як, між іншым, усякая любоў..."

Мяне ж здаўна яго карціны ўраджаюць паяднаннем, здавалася б, непаднальнага: неймавернай прастамай, аж хочацца залічыць выдатнага мэтра да прымітывістаў вышэйшага разраду, і неймавернаю, шалёнаю, непакорнаю фантазіяй, якая ўзрасла на элементарных дражджах будняў, а стала ашаламляльным каларыстычным святлом, ад якога некуды схавацца.

Горкая настальгінасыць насычае яго творчасць уразлівымі глыбінямі, а шалёная лютучасць ныйнакш пазычыла душу ў птушак. Згадваю адзін каларытны расповед беларускіх сяброў. Гэта было даўно, а можа, і нядаўна. Ды гэтага, мажліва, і не было, настолькі яно простае і мажлівае. Поголас кажа, што калісьці ён быў запрапанаваны роднаму гораду запоўніць цэлы музей сваімі карцінамі. "Памяшканне — за вамі, кар-

ціны — за мною. Хай будзе музей Марка Шагала ў родным Віцебску. Бяссплатна аддаю сотні карцін..." Кажуць, раіліся бюракраты ад мастацтва і цвёрда вырашылі: "Не, гэта занадта. Музей? Для аднаго чалавека? Для Марка Шагала? Не, гэта ўжо занадта. Ды й памяшканне грошыкаў нямае пацягне. А ў нас жа колькі народу без кватэр. Школы патрэбны, дзіцячыя садкі... Пачакаем..." І пабудавалі сабе яшчэ пару персанальных катэджаў... персанальных палаяўнічых катэджаў са складамі адмысловых французскіх стрэльбаў фірмы "Марк Шагал"...

**Як бы доля мая ні шугала,
А ўвачу ў мяне — васількі:
Пасланцамі Марка Шагала
У родны Віцебск ляцяць
напрасткі.**

**Ляціць і ляціць вырай
прымроены, —
Карціны ляціць,
а ў іх людзі ляціць.
Лёсы пакроены,
душы пакроены —
Барвы ў цемры начной зіхацяць!**

**Карціны-мішэні:
страляюць чынушы —
І зайздрасцю кожны набой натоўк:
Шагал аблачыны складае
у папушы,
Неба блакітнае кроіць, як шоук.**

**З мальберта колеры
ўсе разляцеліся.
На скрыпцы іграе калгасны бычок,
Каханка-вакханка
на пёўна ўсселася,
Паказвае цяляням свой язычок.**

**А як жа паруюцца!
вірам віруюцца:
Папарна ў яго ўсе, —
урок ці намёк?
Не "рэва...", а "парна..."
ў яго: парналюцца, —
Стары за кардонам
растраціў клёк...**

Вясна.

Фота С. КАЛТОВІЧА

**Паўстала аблава
на Марка Шагала.
Паўстаў афронт
стары мастакоў.
Ды тут неспадзеўка
іх падцерагала —
Паўстаў абароны народны фронт.**

**І, зршыты, лацвей
у мастацтве лётаць —
Бо тут "лятальных талерак"
няма,**

**Па якіх чынадрал
з чыноўнага рота
Можа ў Марка пальнуць
проста так, задарма.

**Адстрэльваюць зорку
пры першай патрэбе, —
Дык у неба вышэй, бо такая пара..
А ў небе не зоркі — валожкі ў небе,
У небе парызжскім "Гранд-Опера".**

**Ісцін няма ў мастака
невядомых —
Віцебск вучыў,
і не супраць Парыж:
Тым хутчэй ты вернешся
зноў дадому,
Чым вышэй у неба —
у неба ўзляціш...**
21.03.1987

**Украінскі perpetuum mobile,
або Машына ўкраінскай
незалежнасці
"Краўчучка" стала**

**"кучмавозам":
Наперад рушыць родны край, —
На злосць марозам і пражозам
Яшчэ трымаецца, бадай.
Народ вязе — і пахвалены!
Абы па-рабску пот не ліў.
Яго ўсе вучаць, а вучоны —
Ён робіць так, як і рабіў.
Народ цягучы — вочы з лоба:
Дзе з гаманой, дзе — ціхама.
Няхай падчас і точыць злоба —
Машыны ж іншае няма.
Нутро выжыльвала "краўчучка",
А яшчэ болей — "кучмавоз".
Той транспарт —
хітранькая штучка,
Ды рух ёсць рух, калі ўсур'ез.
"Краўчучка"
стала "кучмавозам"...**

**Машына зменіцца, бадай,
Але, насуперак марозам,
Не спыніцца наш родны край!..**

**Украіна гароды капае.
Можа, год, можа, век пражыве.
А калі ўжо дзяржаву прыдбае,
Дык і неба тады страпяне.
Украіна капае гароды.
Можа, й горад пракорміцца з іх.
Сее — хоць з балбатлівай пароды
Іншы раз вырастае жмых.
Украіна гароды капае, —
Бачыў сам на шляхах крутых
Пеклавання зямлі і раю,
Што на небе і ўзлессях святых.
Украіна капае гароды.
Украіна — вялікі гарод.
Не чакае сабе ўзнагароды
Мой вялікі гародні народ...
Красавік, 1995**

**З украінскай мовы пераклаў
Васіль ЗУЕНАК**

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛІМ"

РАМПА
Нанова адроджана як
тэатр-студыя пры Саюзе
тэатральных дзеячаў "Воль-
ная сцена" Валерыя Мазын-
скага паступова ўваходзіць
у звычайны тэатральны
рытм. Пасля ўдалага пачат-
ку дударайскім "Вечарам"
рэпертуар папоўніць
"Прынц Мамабук", гэтакса-
ма па п'есе Аляксея Дуда-
рава. Гэтымі выхаднымі ў
Доме ветэранаў можна па-
бачыць абодва гэтыя спек-
таклі. 17 сакавіка "Вольная
сцена" пакажа "Вечар", а
18 сакавіка — "Прынца Ма-
мабука".
Тэатр балета
16 сакавіка — "Дон
Кіхот"

18 — "Стварэнне свету"
21 — "Страсці (Рагнеда)"
23 — "Спартак"
25 — "Доктар Айбаліт"
28 — "Рамза і Джульета"
30 — "Лебядзінае возера"
Тэатр оперы
17 сакавіка — "Баль-
маскарад"
18 — "Пітэр Пэн"
22 — "Травіята"
24 — "Трубадур"
25 — "Віват, Вердзі!"
27 — "Севільскі цирюльнік"
29 — "Барыс Гадуюў"
31 — "Царская нявеста"
Купалаўскі тэатр
16 і 17 сакавіка — "Князь
Вітаўт"
20 — "Таполевая завая"
21 — "Піраміда Хеопса"
22 і 23 — "Вечны Фама"

24 — "Ромул Вялікі"
25 — "Парфён і Аляксан-
дра"
26, 28 — "Чорная панна
Нясвіжа"
29 — "Паўлінка"
30 — "Жаніцца — не
журыцца"
31 — "Лес"
**Малая сцена
Купалаўскага**
18 сакавіка — "Дагарэ-
ла свечка"
20 і 21 — "Трыстан і
Ізольда"
25 — "Каварства і каханне"
30 — "Брат мой, Сымон"
Тэатр імя Горкага
16 сакавіка — "Вольны
шлюб"
17 — "Баляванне падчас
чумы"

18 і 21 — "Дэметрыус"
20 — "Хто твой каханак,
Жазефа?"
22 і 23 — "Тата, тата,
бедны тата!"
24, 25 і 28 — "Іван ды
Мар'я"
27 — "Пестуны лёсу"
29 — "Прыцемкам"
30 — "Раскіданае гняздо"
31 — "Хрыстос і Антых-
рыст"
"Хрыстафор"
17 і 24 сакавіка — "Га-
ворыць і паказвае"
18 і 31 — "Выбранае"
25 — "Дзень танкіста"
Тэатр лялек
30 і 31 сакавіка — "Тыг-
раня Петрык"
17, 18 і 20 — "Гісторыя
Снежнай Каралевы, раска-
заная ёй самой"
22 — "Боская камедыя"
24 і 25 — "Чараўнічая
лямпка Аладзіна"
27 і 28 — "Вясёлы цырк"
29 — "Кот у ботах"

Музычны тэатр
27 сакавіка — "Шляпа
Напалеона"
28 — "Шклянка вады"
29 — "Севастопальскі
вальс"
31 — "Цыганскі барон"
КАНЦЭРТЫ
18 сакавіка — у гарад-
скім Доме культуры Стоўб-
цаў будучы граць гурты
"Н.Р.М." і "Без білета"
22 — у Віцебску ладзіцца
фестываль акустычнай му-
зыкі "Усявольны" з удзелам
гуртоў "Акруга вольнага ма-
стацтва", "Аксаміт", "Зе-
ляніна дарог", "Пан Жвір-
ба", "Сталіца".
ВЫСТАВЫ
31 сакавіка — у Музеі
сучаснага мастацтва адкры-
лася фотавыстава Дзяніса
Раманюка "Аўтапартрэт на
фоне Вільні". Выстава на-
ладжаная з падтрымкай літоў-
скага пасольства.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"
ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ'ЁЎ,
Алесь ГАЎРОН —
адказны сакратар,
Мікола ГІЛЬ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Яўген РАГІН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП —
першы намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі —
284-8461
намеснікі галоўнага
рэдактара — 284-8525,
284-7985
АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7985
літаратурнага
жыцця — 284-8462
крытыкі — 284-7985
і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-8204
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 284-8153
выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 284-8462
навін — 284-8462
мастацкага
афармлення — 284-8204
фота-
карэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 284-8462

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

**Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"**

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах
Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856
Наклад 2865
Нумар падпісаны ў друку
15.3.2001 г. у 17.30
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ 1482
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12